

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Pia Krajnc

Prepoznavanje revščine in socialne izključenosti pri otroku v vrtcu

Diplomska naloga

Ljubljana, 2016

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Pia Krajnc

**Prepoznavanje revščine in socialne izključenosti pri
otroku v vrtcu**

Diplomska naloga
Mentor: doc. dr. Mojca Urek

Ljubljana, 2016

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: **Pia Krajnc**

Naslov diplomskega dela: **Prepoznavanje revščine in socialne izključenosti pri otroku v vrtcu**

Kraj: **Ljubljana**

Leto: **2016**

Št. strani: **97**

Št. prilog: **2**

Mentor: **doc. dr. Mojca Urek**

Ključne besede: socialno-ekonomsko ogroženi otrok, revščina in socialna izključenost, strokovni delavec vrtca, predšolski otrok, jezikovne kompetence, participacija, izražanje skozi umetniške jezike, psihosocialni razvoj, kognitivni razvoj.

Povzetek:

V Sloveniji je porast revščine vedno bolj izrazit. Spopadanje z njo je vedno težko, vendar predstavlja še večji problem, ko doleti najranljivejše člane družbe – otroke. Zaznamuje tako njegovo otroštvo kot tudi prihodnost, saj so posledice revščine dolgotrajne. V teku študija socialnega dela sem se podrobneje seznanila s problemom revščine in socialne izključenosti v družbi. Spoznala sem, kako se ta problem kaže v družbi, družinah in predvsem pri predšolskih otrocih ter kako lahko otrokom iz socialno ogroženih družin pomagamo. Teoretični del diplomske naloge je bil namenjen preučevanju revščine, socialne izključenosti, vpliva družinskega okolja na revščino in socialno izključenost otroka ter posameznim področjem in vidikom, preko katerih lahko strokovni delavec v skupini prepozna dotičnega otroka. V raziskovalnem delu sem se usmerila na strokovne delavce vrtca in njihovo prepoznavanje socialno-ekonomsko ogroženega otroka skozi različne vidike razvoja predšolskega otroka. S predhodno povzetimi teoretični izhodišči o revščini in socialno ogroženih družinah sem se poučila o vplivu/posledicah le-teh na razvoj otroka. Skozi proučevanje različnih pokazateljev, ki jih lahko zasledimo v razvoju pri prikrajšanih otrocih, sem z različnih vidikov problemsko obravnavala dejansko sliko prepoznanih otrok v vrtcu, ki so se znašli v vlogi prikrajšanih zaradi revščine.

Ugotovitve in zbrana znanja so bile osnova za anketni vprašalnik. Na podlagi rezultatov izpolnjenih anketnih vprašalnikov sem dobila vpogled v izkušnje, videnje in razmišljanja anketiranih strokovnih delavcev, ki se srečujejo s situacijo socialno-ekonomsko ogroženih otrok in družin.

DATA ON THE DIPLOMA THESIS

Name and surname: **Pia Krajnc**

Title of the diploma thesis: **Identification of the poverty and social exclusion among children in the day care**

Place: **Ljubljana** Year: **2016** No. of pages: **97** No. of appendixes: **2**

Mentor: **doc. dr. Mojca Urek**

Keywords: socially-economically threaten child, poverty and social exclusion, practitioners in the day care, preschool child, linguistic competences, participation, expression through artistic languages, psychosocial development, cognitive development.

Summary:

In Slovenia the growth of poverty is becoming increasingly distinctive. Tackling the poverty is always difficult. However, it represents even a bigger problem, when it harms the most vulnerable members of the society – the children. It also marks their childhood and also the future, for the consequences of the poverty are long-term. In the course of my studies of the social work, I became acquainted with the problem of the poverty and social exclusion in the society. I realized how this problem emerges in the society, families and mostly among the preschool children and how we can help the children from the socially threatened families. The theoretical part of the diploma thesis was intended to studying the poverty, social exclusion, influence of the family environment on poverty and social exclusion of a child as well as individual fields and perspectives, through which a practitioner can recognize such a child in the group. In the research part I focused on practitioners in the day care and their recognition of socially-economically threatened child through different perspectives of the development of the preschool child. By previously summarized theoretical starting points on poverty and socially threatened families I learnt on the influence/consequences of the latter on the development of a child. Through studying different indicators, which can be encountered in the development of the deprived children, I dealt with the actual picture of the identified children in the day care, who found themselves in a role of the deprived due to the poverty, in a problem-based manner from different perspectives.

The ascertainments and collected knowledge served as a base for a survey inquiry. On the basis of the results of the filled-in survey inquiries I got the introspective into the experience, perspective and thoughts of the participant practitioners who encounter the situation of socially-economically threatened children and families.

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem...

*...mentorici doc. dr. Mojci Urek za vso njeno potrpežljivost, usmerjanje in razumevanje, ki je
bilo zame ključnega pomena.*

...moji družini, ki mi je vedno bila v oporo in verjela vame tudi, ko sama nisem.

...vsem sogovornicam, ki so sodelovale v moji raziskavi.

...prijateljicam, ki so v tem težkem obdobju dihale z mano.

KAZALO VSEBINE

1. TEORETIČNI UVOD.....	1
1.1. Revščina in socialna izključenost	1
1.1.1. Opredelitev revščine	1
1.2. Koncepti revščine	2
1.2.1. Absolutna revščina	2
1.2.2. Relativna revščina	3
1.2.3. Subjektivna revščina	4
1.3. Teorije revščine.....	4
1.3.1. Individualistična »teorija«.....	4
1.3.2. Revščina kot »začaran krog«.....	5
1.3.3. Revščina kot (sub)kultura	5
1.3.4. Revščina kot situacijska prisila	6
1.3.5. Revščina kot stratifikacija (marksistični pristop)	6
1.3.6. Revščina kot tržna situacija (weberjanski pristop).....	6
1.4. Revščina ali socialna izključenost?	7
1.4.1. Revščina in socialna izključenost v Sloveniji.....	9
1.5. Revščina in socialna izključenost otrok.....	13
1.5.1. Stanje v Sloveniji	15
1.5.2. Primerjava med državami.....	17
1.6. Vpliv družinskega okolja na revščino in socialno izključenost otrok	18
1.6.1. Vpliv položaja staršev na trgu dela na revščino in socialno izključenost otrok	19
1.6.2. Nova oblika revščine	20
1.6.3. Stopnja tveganja revščine otrok glede na vrsto gospodinjstva	21
1.6.4. Vpliv izobrazbe staršev na revščino in socialno izključenost otrok.....	22
1.7. Vpliv revščine in socialne izključenosti na otrokov razvoj	23
1.7.1. Pomembnost vrtca za otroka, ki prihaja iz socialno ogrožene družine	24
1.7.2. Krepitev občutka lastne vrednosti kot ključnega dejavnika za preprečevanje revščine in socialne izključenosti otrok.....	25
1.7.3. Revščina in psihosocialni razvoj otroka	26
1.7.3.1. Psihosocialni razvoj predšolskega otroka	26
1.7.3.2. Vpliv revščine na psihosocialni razvoj otrok.....	28
1.7.4. Težave otrok zaradi manj spodbudnega okolja, katerega izvor je revščina	28
1.7.4.1. Odraz revščine pri govorno-jezikovnih kompetencah otrok.....	29
1.7.4.2. Odraz revščine pri razvoju kognitivnih veščin	30
1.7.4.3. Odraz revščine pri participaciji otrok v igri in učenju	30
1.7.4.4. Odraz revščine pri izražanju skozi umetniške jezike	32
2. OPREDELITEV PROBLEMA.....	33
3. RAZISKAVA	34
3.1. Vrsta raziskave	34
3.2. Merski instrument.....	34
3.3. Populacija in vzorec	35
3.4. Zbiranje podatkov	35

3.5.	Obdelava in analiza podatkov	35
4.	REZULTATI	36
4.1.	Sklop 1: Splošni del	36
4.2.	Sklop 2: Težave otrok iz socialno ogroženih družin	45
4.2.1.	Govorno jezikovne kompetence	46
4.2.2.	Participacija otrok v igri in učenju	53
4.2.3.	Odraž revščine pri izražanju preko umetniških jezikov	58
4.2.4.	Vpliv revščine na psihosocialni razvoj otroka	61
4.2.5.	Vpliv revščine na otrokov kognitivni razvoj	64
5.	RAZPRAVA	69
6.	SKLEPI	75
7.	PREDLOGI	77
8.	VIRI IN LITERATURA	79
9.	PRILOGE	84
9.1.	Anketni vprašalnik	84
9.2.	Preverjanje hipotez – Hi-kvadrat	96

SEZNAM TABEL

Tabela 1.1: Razvojne faze po Eriku Eriksonu	27
Tabela 1.2: Odziv otroka iz revnejše družine na situacijo v vrtčevski skupini	32
Tabela 4.1 Izobrazba anketirank	36
Tabela 4.2: Delovno mesto anketirank.....	36
Tabela 4.3: Delovna doba anketirank.....	37
Tabela 4.4: Lokacija vrtca	37
Tabela 4.5: Starost otrok v skupini.....	38
Tabela 4.6: Prisotnost socialno-ekonomsko ogroženega otroka v skupini	39
Tabela 4.7: Število socialno-ogroženih otrok v skupini.....	39
Tabela 4.8: Težave pri prepoznavanju socialno-ogroženega otroka v skupini	40
Tabela 4.9: Dejavniki prepoznavanja socialno-ogroženega otroka v skupini.....	42
Tabela 4.10: Dejavniki vplivanja na socialno ogroženost družine in posledično otroka ...	44
Tabela 4.11: Spodbujanje participacije otrok v skupini	57
Tabela 4.12: Strokovna podkovanost za prepoznavanje socialno-ogroženega otroka	63

SEZNAM GRAFIKONOV

Grafikon 4.1 Vpliv socialno-ekonomskega statusa na jezikovni razvoj otroka	46
Grafikon 4.2: Vpliv slabše jezikovne kompetentnosti staršev na jezikovno kompetentnost otroka.....	47
Grafikon 4.3: Sprejemanje predlogov s strani staršev, ki ji podajo vzgojiteljice za otrokov jezikovni napredek	47
Grafikon 4.4: Nadomestilo manka na jezikovnem področju otroka s strani vzgojiteljic	48
Grafikon 4.5: Dodatne (individualne) dejavnosti otrokov z jezikovnim mankom	49
Grafikon 4.6: Vpliv slabših jezikovnih spretnosti na razvoj ostalih področij pri otroku	50
Grafikon 4.7: Dejavniki, ki vplivajo na slabšo jezikovno kompetenco otroka	50
Grafikon 4.8: Vpliv slabše jezikovne kompetence na otrokovo življenje.....	51
Grafikon 4.9: Širjenje socialne-ogroženosti v družbi zaradi slabše jezikovne kompetence otroka.....	52
Grafikon 4.11: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi otrokovo nižjo samopodobo.....	53
Grafikon 4.12: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi otrokovo negativno vedenje v času bivanja v vrtcu.....	54
Grafikon 4.13: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi to, koliko ima razvite osnovne veščine za reševanje konfliktov.....	54
Grafikon 4.14: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi nezmožnost sodelovanja pri sooblikovanju igre	55
Grafikon 4.15: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi vključevanje v igro – navezovanje socialnih stikov in prevzemanje aktivnih vlog v skupini	55
Grafikon 4.16: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi zmožnost opazovanja sovrstnikov in prenašanja informacij sovrstnikom o lastnih željah, zamislih v različnih situacijah in pri igri	56
Grafikon 4.18: Prepoznavanje socialno-ogroženega otroka na podlagi tega, kdo so razvijalci in predlagatelji igre.....	57
Grafikon 4.19: Prepoznavanje socialno-ogroženega otroka preko umetniškega izražanja.....	58
Grafikon 4.20: Ustvarjanje kot izhod iz stiske pri socialno-ogroženem otroku.....	59
Grafikon 4.21: Možnost ustvarjalnega izražanja kot nadomestilo manka na ostalih področjih otrokovega razvoja	60
Grafikon 4.22: Najbolj izraženi umetniški jeziki pri otroku iz socialno ogrožene družine	60
Grafikon 4.23: Kognitivne spretnosti pri otroku iz socialno-ogrožene družine.....	65
Grafikon 4.24: Učni stili pri otroku iz socialno-ogrožene družine.....	65
Grafikon 4.25: Področje po Kurikulumu za vrtce, kjer ima socialno ogrožen otrok težave....	66
Grafikon 4.26: Področja, kjer socialno-ogrožen otrok potrebuje največ prilagoditev/pomoči	67

SEZNAM GRAFOV

Graf 1.1: Odstotek prebivalstva pod pragom revščine od 2005 do 2014	10
Graf 1.2: Globina revščine v Sloveniji.....	11
Graf 1.3: Socialna izključenost v Sloveniji	13

1. TEORETIČNI UVOD

1.1. Revščina in socialna izključenost

1.1.1. Opredelitev revščine

»Revne so osebe, družine in skupine oseb, katerih sredstva (materialna, kulturna in socialna) so tako omejena, da jim onemogočajo minimalno sprejemljivo življenje v državi, v kateri živijo,« se glasi definicija, ki jo je leta 1984 sprejel Svet Evrope (The Construction and Use of Level of Living Indicators, v Program boja proti revščini in socialni izključenosti, 2000: 8).

Po tej definiciji se (1) pojem revščine ne nanaša le na posameznika ali družino ampak tudi na določene dele prebivalstva in na določeno življenjsko obdobje; (2) poleg denarnega vidika revščine upoštevajo tudi drugi kazalci pomanjkanja; (3) revščina pomeni izključitev iz »minimalno sprejemljivega načina življenja« v določeni družbi (Program boja proti revščini in socialni izključenosti, 2000: 8)

Revščina ima več obrazov in ne pomeni le pomanjkanja denarja in materialnih dobrin, temveč je splet različnih pomanjkanj, ki poleg nizkih dohodkov vključujejo še slabo izobrazbo, brezposelnost, slabo zdravstveno stanje, slabe stanovanjske razmere in nizko kulturno raven. Človeštvo spremlja že od njenega začetka in je prisotna v vseh družbah ne glede na njihovo stopnjo razvoja (Hanžek in Gregorčič, 2001: 100).

Razlogi, ki lahko privedejo do revščine, so vsaki posamezni družbi in tudi med družbami različni, vendar lahko kot temeljne razloge Gans (1992) navaja naslednje:

- izgubo dela,
- pomanjkanje ustreznih ukrepov države blaginje, predvsem v obliki socialne pomoči in delavskega zavarovanja, v katerega bi bili vključeni brezposelni in nezaposleni,
- gospodarske, politične, rasistične in druge oblike neenakosti, ki preprečujejo, da bi se podpora splošnega mnjenja revnim izboljšala (Gans 1992:48 v Novak, 1994:18).

Reven je tisti, ki (1) ne razpolaga z določenimi osnovnimi potrebščinami, (2) ima manj kot drugi v isti družbi, ali pa tisti, ki (3) meni, da nima dovolj, da bi lahko shajal (Hagenaars in de Vos v Stropnik, 1994: 503).

1.2. Koncepti revščine

Pri proučevanju revščine so v Programu boja proti revščini in socialni izključenosti (2000: 8) opredeljeni trije pristopi: pristop *absolutne*, *relativne* in *subjektivne revščine*.

1.2.1. Absolutna revščina

»Absolutno revščino običajno merimo glede na sredstva za preživetje. Z drugimi besedami, ljudje živijo v revščini, če nimajo sredstev, potrebnih za fizično ohranjanje svojega življenja« (Haralambos, Holborn, 1999: 132).

Pristop absolutne revščine izhaja iz opredeljevanja osnovnih človekovih potreb. Strokovnjaki ocenijo minimalno potrebo po prehrani, merjeno s količino zaužitih kalorij in beljakovin, potrebo po bivališču, merjeno s kakovostjo bivališča in stopnjo prenaseljenosti, ter potrebo po zdravju, merjeno s stopnjo otroške umrljivosti in kakovostjo razpoložljive medicinske oskrbe (Haralambos in Holborn, 1999: 133). Če te potrebe niso vsaj delno zadovoljene, človek ne more obstajati niti kot biološko bitje (Novak, 1994:23).

O absolutni revščini govorimo, ko nekdo nima sredstev za pokrivanje minimalnih življenjskih stroškov. Na njen obseg vplivamo prek pogojev za upravičenost socialnih prejemkov; pomembno vlogo imajo tudi število in vrste socialnih prejemkov, ki so na voljo, tj. tveganja oz. neugodne okoliščine, ki jih ti prejemki blažijo ali odpravljajo. V Sloveniji ob denarni socialni pomoči (minimalni dohodek je enak življenjskemu minimumu), družinskih transferjih, davčnih olajšavah in subvencioniranih storitvah ne bi smelo biti absolutne revščine (Stropnik, 2005: 64-65).

Absolutni pristop je precej enostaven in pregleden, zato je zelo priljubljen med vladnimi administracijami. Vendar pa je kljub temu deležen kar nekaj kritik, med katerimi se prva nanaša na domnevo o obstoju minimalnih potreb za vse ljudi v vseh družbah. Ne moremo namreč posploševati človekovih potreb, saj so zelo relativne in se spreminjajo tako v času kot prostoru (Haralambos in Holborn, 1999: 134).

Tudi pri določanju osnovnih potreb bi se morale upoštevati različne potrošne navade v isti družbi, pa se te praviloma ne upoštevajo. Poljubno določanje vrst in količin dobrin ter storitev lahko hitro izzveni kot grobo poseganje področje človekovih osnovnih pravic ter omejuje posameznike pri izražanju norm in vrednot ter pri njihovi prosti izbiri (Stropnik v SER, 1994:2).

Prav tako bi bilo potrebno pri utemeljitvi absolutne revščine upoštevati tudi kulturne potrebe, ki so si tako različne, da se jih ne da primerjati krajevno in časovno. Te potrebe, ki se zadovoljujejo predvsem na lokalnem nivoju in so sestavni del posameznih lokalnih skupnosti, so npr. potreba po pitni vodi, higienskih razmerah bivanja, javnem prevozu, zdravstvenih storitvah, izobraževanju in kulturi (Townsend v Svetlik(ur), 1996: 314).

Problem, ki se pri teh primerjavah pojavlja, je, da raziskovalci favorizirajo navade lastne kulture in zmanjšujejo pomen navadam in običajem, ki so drugačni, vendar za neko kulturo bistvenega pomena (Haralambos, Holborn, 1999:134). To pa kaže na dejstvo, da so vse na tak način določene meje revščine plod subjektivnih ocen raziskovalcev (Novak, 1994: 26).

1.2.2. Relativna revščina

Relativna revščina je v nasprotju z absolutno revščino »fiksirana in se ne spreminja zaradi sprememb dohodkovne ravni prebivalcev oz. gospodinjstev« (Program boja proti revščini in socialni izključenosti, 2000:15).

Ta definicija revščine pove, koliko je član določene družbe reven glede na druge člane iste družbe, kar pomeni, da gre za revščino, ki je posledica neenakomerne razdelitve dohodka v družbi in jo lahko imenujemo tudi »revščina zaradi neenakosti« (Stropnik v SER, 1994:491). Relativna revščina je torej kazalnik dohodkovne neenakosti, kjer se dohodke gospodinjstev primerja z referenčnim pragom revščine, ki je opredeljen kot odstotek od povprečnega dohodka ali srednje vrednosti dohodka v dohodkovni porazdelitvi (Stropnik, 2005: 65).

Zagovorniki relativnega koncepta revščine trdijo, da se mora definicija nanašati na standarde določene družbe v določenem času. To pomeni, da se bo točka, na kateri lahko potegnemo črto in loči reveže od drugih članov družbe, ves čas spreminjala glede na premožnost družbe (Haralambos, Holborn, 1999: 132).

Peter Townsend kot vodilni zagovornik te opredelitve revščine pravi, da je nekdo reven, če nima sredstev, da bi si zagotovil način prehrane, življenjske pogoje in ugodja, ki so običajni ali pa vsaj splošno sprejeti in jih spodbujajo v družbi, ki ji posameznik, družina ali skupina neke populacije pripada (Haralambos in Holborn, 1999: 138).

Revščina ni nekaj danega in nespremenljivega ampak je rezultat dogovora. Ta pa temelji na presoji, kateri standardi so za konkretno okolje razumljivi in sprejemljivi za življenje in

življenjski stil ter kateri niso. Odstopanje od dogovorjenih standardov v smislu »ne imeti« pa je opredeljeno kot revščina (Novak 1994:28 po Haralambos, Heald, 1989: 142).

1.2.3. Subjektivna revščina

Subjektivni pristop analiziranja revščine poskuša zapolniti vrzeli prvih dveh pristopov s tem, da poudarja posameznikovo dožemanje stanja revščine (Novak, 1994: 28 po Haralambos, Heald, 1989:143).

Oceno revščine pridobijo raziskovalci tako, da z anketami povprašajo posameznike, kako revne oziroma nerevne se počutijo. Zanima jih torej tudi subjektivna zaznava in vrednotenje njihove situacije, poleg že objektivno dokazljivega in izmerljivega stanja siromaštva (Novak, 1996: 314).

Raziskava subjektivne revščine je omejena na tisti del prebivalstva, za katerega se po objektivnih kazalcih lahko sklepa, da je nezadovoljen z danim materialnim in življenjskim standardom. Toda bivanje v objektivno izmerljivih siromašnih življenjskih pogojih, ki so pod standardom, običajnim za določeno okolje, pa ni nujno le objektivno izmerjena in subjektivno dojeta revščina, temveč je lahko tudi predmet osebne odločitve za določen stil življenja (Novak, 1994: 28, 29).

1.3. Teorije revščine

Skozi zgodovino so se oblikovale različne teorije revščine, med katerimi pa je najbolj razširjena šesta. Ta v bistvu sploh ni teorija temveč vreča predsodkov, ki pa je najstarejša, najbolj populistična, najtrdovratnejša in najaktualnejša tudi pri nas (Dragoš, 2013).

1.3.1. Individualistična »teorija«

Prvo teorijo je izumil sociolog Herbert Spencer v 19. stoletju in gre v bistvu za individualistično razlago, ki deluje kot »teorija«. Po njej naj bi bili reveži sami krivi, da so padli v revščino, saj jim ni uspelo ali pa niso hoteli slediti tistemu delu prebivalstva, ki ni padel v revščino. Ne okoliščine, niti družba, niti oblast niso krivi za lenobo in nesposobnost, pač pa posamezniki sami, ker so pač takšni. Spencer je iz tega izpeljal dva aksioma:

- prvi je, da sočutje do revežev ni primerno niti koristno, saj so nesposobneži izraz družbene evolucije, v kateri sposobnosti niso enakomerno razporejene. Pri

tem je zagovarjal tudi misel: kdor ne dela, naj ne je. Ta miselnost je obstajala že pred Spencerjem in je tako ponarodela, da so jo uporabljali še v socializmu in se uporablja še danes.

- Drugi pa je zagotavljanje sistemske svobode v smislu prvega aksioma, in sicer gre za sistem tax-free, kjer je vsaka obdavčitev razumljena kot izsiljevanje z vedno novimi opravičili. (Dragoš, 2013)

1.3.2. Revščina kot »začaran krog«

Druga teorija razlaga revščino v smislu »začaranega kroga«. Glavno vprašanje je: zakaj je revščina družbeni problem in kaj se dogaja znotraj nje? Problem ni namreč zgolj v tem, da ljudje ostanejo brez sredstev za življenje, temveč v tem, da se ljudje v takšni stiski ne znajdejo več, saj jih njihov položaj potiska v nove stiske, ki so posledica prejšnje in hkrati vzrok za nadaljnje situacije istega tipa. Ujetost v »začarani krog« revščine se pojasnjuje z mehanizmom pozitivne povratne zveze, ki kaže, da niti ne gre za krog ampak za spiralo, ki posameznika vleče navzdol. Kot da bi zabredel v živi pesek in bi ga brcanje, da bi se izkopal, povleklo vse globlje namesto višje na površje. Revščina na enem področju je vzrok revščine na drugem področju, ki je vzrok revščine na tretjem področju. Slabost te teorije je, da pove le, kaj se s človekom dogaja od takrat, ko zabrede, ne pojasni pa, zakaj je sploh zakoračil vanj in ali ga je morda kdo vanj potisnil (Dragoš, 2013).

1.3.3. Revščina kot (sub)kultura

Tretja teorija obravnava revščino kot sub(kulturo). Formuliral jo je antropolog Oskar Lewis, ko se je med analizo življenjskega sveta v revnih četrtih spraševal, zakaj imajo reveži v različnih družbah, državah in na različnih celinah več skupnega, kot pa imajo skupnega z drugimi prebivalci države, v kateri živijo. Ugotovil je, da jih družijo podobna kultura. Kultura revščine je bistveno drugačna od kulture drugih slojev in se lahko takšna subkultura včasih razvije tudi v kontrakulturo. Zaradi podobnih okoliščin in situacij, v katerih so se znašli, imajo podobne prilagoditvene vzorce preživetja, ki pa se razlikujejo od drugih državljanov, ki so višje od njih, ker živijo v boljših razmerah. Glavni problem revščine je ona sama, saj ima kultura moč, da ponotranji življenjske vzorce in jih prenaša iz generacije v generacijo (Dragoš, 2013).

1.3.4. Revščina kot situacijska prisila

Četrta teorija govori o tem, da so življenjski slogi revnih veliko bolj raznoliki, kot trdi prejšnja teorija. Raznovrstnost funkcionalnih odzivov revežev v različnih revnih skupnostih je različna, kar pomeni, da neke vodi v dezintegracijo skupnosti, drugod pa je ravno nasprotno. Pri tej teoriji ne gre za subkulturni problem ampak za systemskega. Problem niso vrednote in življenjski vzorci temveč pomanjkanje, ki je posledica razmer, v katerih so prisiljeni živeti (Dragoš, 2013).

1.3.5. Revščina kot stratifikacija (marksistični pristop)

Peta teorija se ukvarja z razdaljo med družbenim dnom in vrhom. Odgovori na vprašanje od kod in zakaj revščina ali bogastvo so v bistvu enaki, saj z razlogi za ekstremno bogatenje enih dobimo razloge za ekstremno siromašenje drugih. Bolj kot sta revščina in bogatenje oddaljena med sabo, bolj sta izrazita, več kot je enih, več je drugih. V času obstoja kapitalizma bo obstajala tudi revščina, saj oba pojava povzročata isti mehanizem in to je izkoriščanje. Ta teorija revščine ne obravnava kot problem posameznikov in skupin, ki lahko preraste v splošen družbeni problem, ampak se pojav revščine najprej izenači z družbeno stratifikacijo, obenem pa se stratifikacija poenostavi v dihotomijo zgornjih in spodnjih (Dragoš, 2013).

1.3.6. Revščina kot tržna situacija (weberjanski pristop)

Šesta teorija obravnava revščino kot tržno situacijo. Weber, kot predstavnik te teorije, revščino poveže s tržnim položajem posameznikov in skupin. Po njegovem mnenju revni postanejo tisti, ki nimajo sredstev za tekmovanje na trgu, kar pa ne pomeni, da so to zgolj delavci kar tako na splošno in v celoti. Gre namreč za neopremljenost za tekmovanje na trgu delovne sile.

Dragoš (2013) povzema, da teorije pravzaprav niso bistvene. Kar je najpomembnejše, so interesi in količina moči, ki stoji za njimi. Tudi, če bi v Sloveniji namesto 14 odstotkov imeli zgolj enega samega samcatega človeka, ki bi se lačen vlekel po ulicah, bi njegova revščina pomenila trpljenje in škandal, družba, ki se nanj ne bi odzvala in mu pomagala, pa bi bila nehumana. Vendar v revščini ne živi zgolj en človek temveč 14 odstotkov. Res, da je to evropsko podpovprečno vendar vsako leto pridelujemo evropsko nadpovprečen odstotek revnih in imamo evropsko nadpovprečno vztrajanje v revščini, kar pa je recept za kulturo revščine. Pustiti nekoga v revščini je škandal, ki na širši ravni vodi v razpad

družbe, ta pa se vedno začne na obrobju. Če bi del ljudi, ki je lahko zelo majhen in evropsko podpovprečen, pustili živeti pod pragom preživetja dlje časa, recimo eno generacijo, ki ima otroke, potem dobimo še hujši problem od revščine, to je integracijsko revščino, ki jo opisuje teorija tri. Kultura revščine ni fikcija te teorije; njena slabost je zgolj, da ni mogoče pojasniti vse raznovrstnosti revščine. Kljub temu da Dragoš prisega na šesto teorijo, opozarja, da je ne bi bilo brez pete teorije, ki je navkljub svoji zgrešenosti najbolj prodorna od vseh. Prav tako pravi, da bi se dalo shajati celo s prvo teorijo, če bi ohranili socialno državo.

1.4. Revščina ali socialna izključenost?

Socialno in materialno ogrožene osebe večino življenja preživljajo v sivih conah med nezaposlenostjo in zaposlitvijo. Če nimajo trajne zaposlitve, pogosto nimajo trajnega stanovanja, brez katerega pa težko najdejo stalno zaposlitev. Na podlagi tega se vzpostavljajo sklenjeni krogi revščine in socialnega izključevanja (marginalizacije). Revščino in brezposelnost vse težje identificiramo in politično organiziramo, saj vedno manj sledita razrednim stereotipom. Nove oblike družbenih neenakosti so manj strukturirane v terminih razrednih ali slojnih razlik in jih bolj zaznavamo v osebnostnih, psiholoških pojmi (Ule, 2000: 38).

Socialna izključenost pomeni, da je posameznikom in družinam onemogočen dostop do virov, ki so nujno potrebni za dostojen način življenja, omejenega z družbeno integracijo in položajem na trgu dela (Abrahamson, 1995: 123-124).

Pojem socialne izključenosti se vedno prekriva s konceptom revščine; razumljen je kot njen del in pa kot stanje, ki vodi v socialno izključenost (Pikl, 2009:10 po Socialni razgledi, 2006:10).

Razlike med revščino in socialno izključenostjo:

1. socialna izključenost omogoča večdimenzionalen pogled na problematiko in ni omejena zgolj na materialni (dohodkovni) vidik, saj pokriva ekonomski, politični in družbeni aspekt (Pikl, 2009: 10 po Böhnke 2001, D'Ambrosio et al. 2004, Atkinson et al. 2005). Vsekakor pa lahko tudi revščino definiramo kot relativno prikrajšanost, kjer so poleg materialnih poudarjeni tudi nematerialni vidiki in posledice prikrajšanosti (Socialni razgledi, 2006:10).

2. Definicija socialne izključenosti poudarja pomembnost participacije in integracije v družbenem, političnem in socialnem življenju ter s tem daje nov, relacijski vidik starim konceptom, ki so upoštevali predvsem distribucijski vidik neenakosti (Socialni razgledi, 2006: 9).
3. Prednost uporabe pojma socialna izključenost je v preučevanju družbene neenakosti skozi družbeno polarizacijo na horizontalnem nivoju med tistimi »znotraj« in tistimi »zunaj« oziroma med tistimi v »centru« in tistimi na »periferiji« (Socialni razgledi, 2006: 9), medtem ko se pojem revščine uporablja zgolj za ugotavljanje vertikalne dimenzije družbene enakosti (Pikl, 2009: 11).
4. Revščino razumemo kot stanje nepravičnosti in vsebuje statične karakteristike, socialna izključenost pa je problematična kot proces (v smislu multidimenzionalne prikrajšanosti), ki se sčasoma stopnjuje (Pikl, 2009: 11 po Abrahamson 1995; Room, 1995; Böhnke, 2001). Socialno izključevanje je po definiciji, navedeni v Skupnem poročilu EU o socialnem vključevanju, proces, v katerem so posamezniki potisnjeni na rob družbe in jim je preprečeno polno sodelovanje bodisi na temelju njihove revščine bodisi zaradi pomanjkanja osnovnih kompetenc in priložnosti vseživljenjskega učenja ali pa kot posledica diskriminacije. Vse to jih oddaljuje od zaposlitvenih možnosti, pridobivanja dohodkov in priložnosti izobraževanja ter tudi od socialnih, skupnostnih mrež in aktivnosti. Občutek nemoči in nezmožnost prevzeti kontrolo nad odločitvami imajo vpliv na njihovo vsakdanje življenje (Socialni razgledi 2006:10).

»Družbeno izključevanje temelji na novih izkušnjah in oblikah revščine, ki jih bolj kot materialno pomanjkanje in nezaposlenost določajo primanjkljaj alternativ, volje, motivacije ter revna predstava o možnem drugačnem življenju. Ekonomsko ogrožen posameznik je ogrožen tudi v vseh svojih socialnih odnosih; od medosebnih odnosov do odnosov z institucijami. Zato je vse bolj globalno socialno izključen.« (Ule, 2000: 39).

Socialna izključenost zaradi brezposelnosti ali nerazpolaganja z dohodkom vpliva na izgubo motivacije in volje posameznika, kar vpliva na nižja pričakovanja glede njihove prihodnosti in prihodnosti njihovih otrok, zato je Evropski svet leta 2005 poudaril, da je najpomembneje preprečiti *socialno izključenost otrok*. Revščina namreč ne vpliva nanje le trenutno, ampak ima velik vpliv tudi na njihovo prihodnost, zato je potrebno vlagati v njihov razvoj v smislu kapitala znanja, socialnega, kulturnega in zdravstvenega kapitala (Atkinson in drugi, 2005:23).

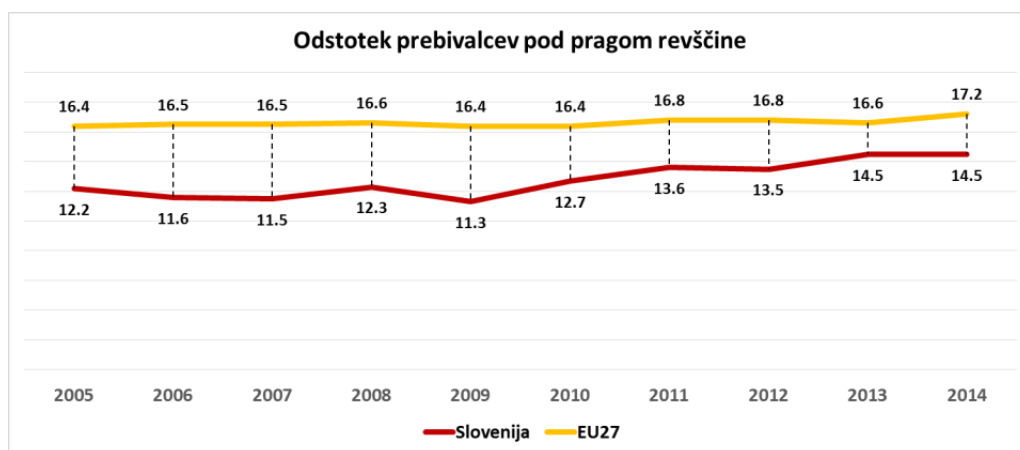
1.4.1. Revščina in socialna izključenost v Sloveniji

V Sloveniji se je revščina med letoma 2009 in 2014 povečala za skoraj 30 odstotkov, kar pomeni, da število revnih pri nas raste hitreje kot v Evropski uniji. Že res, da še nismo dosegli evropskega povprečja, ki je leta 2014 znašalo 17, 2 odstotka, vendar se mu izjemno hitro približujemo. Vzhodna polovica države, ki je veliko bolj revna od zahodne, je recimo s 16,4 odstotka že skoraj dosegla evropsko povprečje. Razloga za porast revščine pri nas sta gospodarska kriza, ki je Slovenijo močno prizadela, in pomanjkljiv odziv države na posledice krize za najbolj ranljive v družbi (Pirnat, 2015: <https://podcrto.si/portret-revscine-v-sloveniji-slovenci-smo-revni-vse-bolj-in-vse-dlje/>).

V letu 2014 je živelo pod pragom tveganja revščine 290.000 ljudi, kar je 14,5 odstotka celotnega prebivalstva. Glede na prejšnje leto se stopnja tveganja revščine sicer ni spremenila, vendar pa vse od krize naprej narašča, saj je od leta 2009 do leta 2013 zrasla iz 11,3 na 14,5 odstotka prebivalstva (SURS, 2015: <http://www.stat.si/StatWeb/prikazi-novico?id=5426&idp=10&headerbar=8>).

Največji delež oseb, ki so se v letu 2014 znašle pod pragom revščine, so predstavljali upokojenci (26 odstotkov), sledile so jim brezposelne osebe (24 odstotkov), mladoletni otroci (19 odstotkov), delovno aktivne osebe (18 odstotkov) in najmanj, 13 odstotkov, je bilo drugih neaktivnih oseb (nezmožnih za delo, gospodinj, študentov). V primerjavi s prejšnjim letom se je najbolj zmanjšal delež upokojencev (za 6 odstotnih točk), povečal pa delež brezposelnih oseb (za 7 odstotnih točk) (SURS, 2015: <http://www.stat.si/StatWeb/prikazi-novico?id=5426&idp=10&headerbar=8>).

Graf 1.1.: Odstotek prebivalstva pod pragom revščine od 2005 do 2014

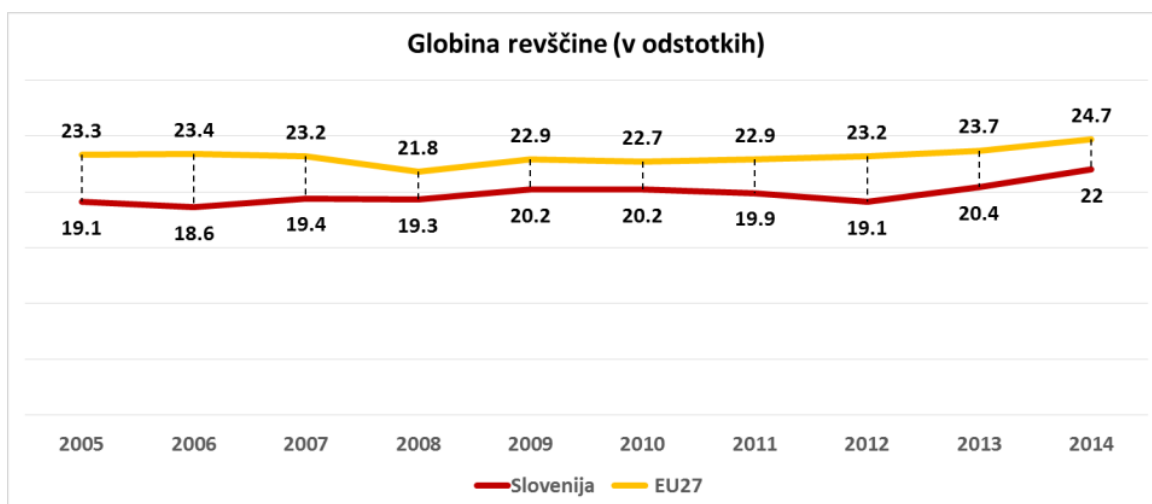
Vir: SURS, Eurostat

Graf 1.1: Odstotek prebivalstva pod pragom revščine od 2005 do 2014

Stopnja tveganja revščine se določa izključno na podlagi dohodka posameznika in družine, kar je absolutno presplošno in takšna ocena je zgolj nekakšen približek realnemu stanju. Statistika o tem, koliko ljudi živi pod pragom revščine, je pomanjkljiva, saj je dejansko stanje precej slabše od statističnih podatkov (Pirnat, 2015: <https://podcrto.si/portret-revscine-v-sloveniji-slovenci-smo-revni-vse-bolj-in-vse-dlje/>).

Pri preučevanju revščine je pomembna tudi vrzel revščine, ki pove, kako globoka je revščina in kako močno so revni tisti, ki se znajdejo pod stopnjo tveganja revščine (Pikl, 2010:205). Vrzel revščine pokaže, koliko sredstev potrebujejo osebe pod pragom revščine, da se bodo dvignile nad njega. Izražena je v odstotkih glede na mediano dohodka oseb pod pragom revščine. Podatki za Slovenijo kažejo, da postajajo revni vse bolj revni, saj se je od začetka krize do leta 2014 globina revščine povečala iz 19,3 odstotka na 22 odstotkov (Pirnat, 2015: <https://podcrto.si/portret-revscine-v-sloveniji-slovenci-smo-revni-vse-bolj-in-vse-dlje/>).

Graf 1.2.: Globina revščine v Sloveniji

Vir: SURS, Eurostat

Graf 1.2: Globina revščine v Sloveniji

Posebej zaskrbljujoče je, kadar se pojavita poglobljena in dolgotrajna revščina skupaj. V Sloveniji je kar dve tretjini revnih, ki predstavljajo 9,5 odstotkov Slovencev, tudi dolgotrajno revnih, kar pomeni, da so bili pod pragom revščine v merjenem letu in tudi v vsaj še dveh od treh predhodnih let. Dolgotrajno revnih je bilo v letu 2014 za dva odstotka več kot prejšnje leto, kar je precej strm porast, zato je situacija zelo zaskrbljujoča. Tudi Dragoš pravi, da se zaradi dolgotrajne in poglobljene revščine v Sloveniji že vzpostavlja kultura revščine, ki je veliko bolj zaskrbljujoča kot revščina sama. Pravi, da pomanjkanje denarja človek nekako lahko blaži s socialnimi transferji. Vendar, če denarja nimajo niti njegovi starši, potem bo razvil drugačno kulturo in vrednote, česar pa se ne da več blažiti s transferji. Po njegovem bi mu potem morali spremeniti vrednote, kar pa je zelo težko (Pirnat, 2015: <https://podcrto.si/portret-revschine-v-sloveniji-slovenci-smo-revni-vse-bolj-in-vse-dlje/>).

Ko govorimo o revščini, ne smemo pozabiti na tiste »skoraj revne«. To so tisti, ki niso padli pod prag tveganja revščine, so se pa znašli tik nad njim. Od leta 2009 se je odstotek te skupine prebivalstva povečal za 3,4 odstotne točke in je leta 2014 znašal 21,6 odstotka. Kot pravi Trbanc (Pirnat, 2015), je zaradi socialne reforme in usmerjenosti socialnih prejemkov ravno ta nižji srednji sloj tisti, ki je plačal ceno krize. Z njo se strinja tudi Dragoš (Pirnat, 2015), ki pravi, da so »skoraj revni« kategorija ljudi, ki jim nič ne pripada, saj zaradi dohodka, ki je mogoče en evro nad pragom revščine, ne dobijo ničesar. Zaradi tega se lahko znajdejo »v še večji stiski kot nekdo, ki ima primerljive dohodke kot ljudje v tej kategoriji, a dobi socialne transferje«. »Novi revni« so globalno socialno odvisni,

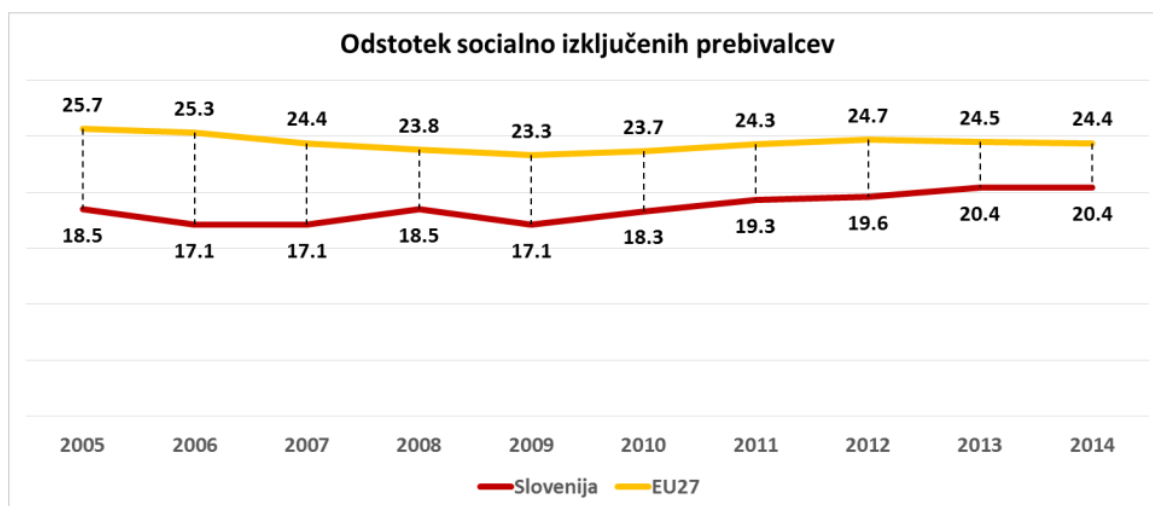
obenem pa tudi izločeni iz večinske družbe in kulture. Ostajajo brez ekonomskega, socialnega, kulturnega in psihičnega kapitala, zato se ne morejo upreti potiskanju na družbeni rob (Ule, 2000, 39). To so torej tisti, ki so se zaradi objektivnih razlogov – uničujoče kombinacije gospodarske krize in socialne reforme – znašli v začaranem krogu pomanjkanja in socialne izključenosti (Pirnat, 2015: <https://podcrto.si/portret-revscine-v-sloveniji-slovenci-smo-revni-vse-bolj-in-vse-dlje/>).

Socialna izključenost se pojavlja kot stalna spremljevalka revščine in pomeni, da revni večinoma zgubijo celotno socialno mrežo, saj so zaradi svojega neugodnega dohodkovnega položaja izključeni iz kulturnih, športnih in socialnih dejavnosti, v katere je vključen preostanek družbe. Anita Ogulin iz Botrstva pravi, da takšne ljudi velikokrat izloči družba ali pa se zaradi sramu pred lastnim neuspehom izločijo in osamijo sami, kar pa je najbolj nevarno.

V uradni statistiki je socialna izključenost sestavljena iz treh kazalcev: stopnje tveganja revščine, materialnega pomanjkanja in nizke delovne intenzivnosti (to so posamezniki, ki delajo manj kot 20 % svojega potencialnega delovnega časa (Pirnat, 2015: <https://podcrto.si/portret-revscine-v-sloveniji-slovenci-smo-revni-vse-bolj-in-vse-dlje/>).

Leta 2014 je bilo v Sloveniji 410.000 oseb izpostavljenih tveganju socialne izključenosti. To je 20,4 odstotka celotnega prebivalstva, kar pomeni, da se stopnja tveganja socialne izključenosti glede na prejšnje leto ni spremenila, se je pa za 0,1 odstotne toke znižala stopnja resne materialne prikrajšanosti in za 0,7 odstotne točke zvišala stopnja zelo nizke delovne intenzivnosti. V primerjavi z leti poprej je odstotek socialno izključenih prebivalcev od leta 2009 rasel in se je do leta 2014 povišal za 3,3 odstotne točke.

Graf 1.3: Socialna izključenost v Sloveniji

Vir: SURS, Eurostat

Graf 1.3: Socialna izključenost v Sloveniji

1.5. Revščina in socialna izključenost otrok

Revščina je splet različnih pomanjkanj in krnitev življenjskih priložnosti. Revni ljudje so zaradi dolgotrajnega pomanjkanja izključeni iz družbenega dogajanja in posledično postanejo socialno, kulturno in politično marginalizirani, kar povzroča njihovo socialno izključenost. Če govorimo o družinah z otroci, je to lahko še posebej usodno, saj otroci kot del družine delijo usodo preostalih družinskih članov, vendar nanjo ne morejo vplivati na enak način kot odrasli. Revščina in socialna izključenost zelo omejujeta njihove življenjske priložnosti in možnosti razvoja (Črnak Meglič in Boškić v Zbornik povzetkov, 2010: 19).

Konvencija o otrokovih pravicah zagotavlja, da imajo vsi otroci, ne glede na to, ali živijo v revnih ali bogatih državah, pravico do učenja, igre, zdravja in razvoja. Navkljub temu, da je od konvencije minilo že veliko let, pa te pravice še zdaleč niso dosežene (Pikl, 2010: 201 po Minujin et al. 2006: 481).

Urad visokega komisariata za človekove pravice Združenih narodov je leta 2002 predstavil naslednji seznam otrokovih pravic (Minujin in drugi 2006: 485):

- primerna prehrana,
- zmožnost preprečitve ozdravljivih bolezni ter prezgodnje smrti,
- primerno stanovanje,
- izobraževanje,

- zmožnost otroka, da se brez sramu pojavi v javnosti,
- živeti človeku dostojno življenje,
- zmožnost otroka, da lahko sodeluje v skupnosti.

Pri oblikovanju seznama otrokovih pravic so izhajali iz naslednjih štirih predpostavk (Bradshaw, Hoelscher in Richardson, 2006: 134-135):

(1) *nediskriminacija* (izključenih skupin otrok: invalidov, otrok iz institucij in beguncev),

(2) *princip, ki poudarja otrokove interese*,

(3) *preživetje in razvoj* (opozarja na otrokove državljanske, politične, družbene, ekonomske in kulturne pravice) ter

(4) *upoštevanje otrokovega mnenja*.

Glede na podatek, da v Evropi vsak peti otrok živi pod pragom revščine, je leta 2006 Evropski svet pozval vse države članice, naj znižajo revščino otrok in omogočijo vsem otrokom enake možnosti ne glede na njihov družbeni položaj. (Pikl, 2010: 201)

Preprečevanje revščine in socialne izključenosti otrok je ključno za močnejšo družbeno kohezijo in trajnostni razvoj. Pomembno je vlagati v razvoj otrok, saj revščina ne zaznamuje otrok le trenutno temveč zaznamuje tudi njihovo prihodnost, saj vpliva na razvoj kapitala znanja, kulturnega, socialnega in zdravstvenega kapitala (Pikl, 2010: 201 po Atkinson in drugi, 2005: 23).

Kot ostale države članice EU je tudi Slovenija sprožila politične dejavnosti in uvedla ukrepe za zmanjšanje revščine otrok. Zanimanje za to tematiko je vse večje, vendar je edino vladno telo, ki se ukvarja s problematiko revščine otrok Otroška opazovalnica na oddelku inštituta za socialno varstvo. (Pikl, 2010: 201)

Otroško revščino lahko definiramo na naslednje načine (Minujin in drugi 2006, 481):

- monetarni (denarni) pristop,
- pristop z vidika človekovih pravic,
- pristop z vidika osnovnih potreb,
- pristop z vidika zmogljivosti.

Od vseh naštetih je za definiranje revščine najbolj primeren pristop z vidika človekovih pravic, saj so skoraj vse države sprejele mednarodno pravo človekovih pravic, zato je ta vidik primeren normativni okvir za oblikovanje programov preprečevanja revščine. Najpomembnejše pri tem pristopu je prepoznavanje revščine otrok, ki se razlikuje od revščine odraslih in spodbujanje participatornega pristopa, ki vključuje tudi »glas« otrok (Minujin in drugi, 2006: 484 in 487).

Center za raziskovanje otroške revščine definira otroško revščino kot tisto, ki »za otroke in mlade pomeni, da odraščajo brez dostopa do različnih virov, ki so pomembni za njihovo blagostanje ter za doseganje polnega potencialnega razvoja. Kot viri so mišljeni ekonomski, kulturni, fizični, okoljski in politični viri«. Ta definicija obsega področja deprivacije, izključenosti in ranljivosti ter je v tesni povezavi s principom človekovih pravic (Minujin in drugi, 2006: 486-487).

1.5.1. Stanje v Sloveniji

Revščina otrok v Sloveniji še vedno narašča in je v letu 2014 dosegla že 14,8 %, kar pomeni, da je 56.000 otrok živelo pod pragom revščine. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (SURS) se v Sloveniji revščina povečuje, saj se je v enem letu namesto zmanjšanja števila prikrajšanih otrok revščina povečala za 1.000 otrok, kar je primerljivo z 41 osnovnošolskimi razredi. V najslabšem položaju so gospodinjstva brez zaposlenih članov in z vzdrževanimi otroki, od katerih je 76,5 odstotkov živelo pod pragom revščine. Se je pa položaj enostarševskih gospodinjstev v letu 2014 v primerjavi z letom prej nekoliko izboljšal, in sicer jih je pod pragom revščine živelo 27,4 odstotka, medtem ko je bil v letu 2013 ta odstotek 30,1. To pomeni, da so bili socialni transferji namenjeni tej ranljivi skupini učinkoviti.

Revščina otrok ni neizogibna, ampak je v veliki meri odvisna od vladnih politik posameznih držav, pri čemer so nekatere države pri zaščiti najbolj ranljivih otrok veliko uspešnejše kot druge (iz UNICEF-ove mednarodne primerjave: Report Card 10, Report Card 12). V Sloveniji se v zadnjih letih revščina pogloblja in prizadeti so tudi otroci (Unicef, 2015: <http://www.unicef.si/projekti-v-sloveniji/zagovornistvo/preprecevanje-revscine-in-socialne-izkljucenosti>).

UNICEF Slovenija in Zveza prijateljev mladine Slovenije (Unicef, 2015: prav tam) so podali naslednja **priporočila za izboljšanje položaja otrok**:

- *spremljanje položaja otrok na nacionalni ravni*, ki je ključno za takojšnje opozarjanje na vrzeli in padanje otrok v revščino;
- *vlada mora sprejeti konkretno zavezo za preprečevanje revščine otrok* in uvesti merljive cilje, ki so specifični za zmanjšanje revščine otrok. Otroci, ki so z revščino bolj ogroženi kot ostale ranljive skupine, čutijo posledice odraščanja v revščini najdlje, in dlje kot bodo v tem začaranem krogu revščine, težje bodo izstopili iz njega;
- *prenos priporočil EU Vlaganje v otroke v slovenske ključne dokumente*;
- *vzpostavitev medresorske skupine za boj proti revščini z vključenostjo nevladnih organizacij*, ki bo stremela k pripravi rešitev, bolj pisanih na kožo ljudem;
- *ureditev odloga izvršbe za javne storitve (stroški vrtca, šole...) pri družinah, ki prejemajo denarno socialno pomoč*;
- *reorganizacija CSD-jev*, ki morajo prevzeti svojo osnovno funkcijo, katero zdaj pogosto opravljajo humanitarne organizacije;
- *pravočasno in sprotno izdajanje odločb o pravicah iz javnih sredstev na centrih za socialno delo in hitro odločanje o pritožbah zoper odločitve na MDDSZEM*;
- *ureditev sistema otroških dodatkov*, po katerem bo otroški dodatek popolnoma izvzet iz socialnih transferjev, saj njegov namen ni osnovna socialna varnost temveč boljše možnosti za zdrav razvoj in enake možnosti otroka;
- *ureditev zakonskega okvira*, ki bo omogočil, da *denarna socialna pomoč v celoti pripada upravičencu* in prepovedal bankam, da posegajo vanjo;
- *zagotovitev samostojnega polnega zdravstvenega zavarovanja otrok* ne glede na status staršev;
- *varnost bivališča* kot ključni element otrokove socialne varnosti. Država bi morala ukrepati predvsem s predlogom spremembe stanovanjskega zakona, ki bi onemogočil deložacijo družin iz neprofitnih stanovanj, ko družina postane socialno ogrožena. Izguba bivališča namreč najbolj vpliva na socialno izključenost in izgubo številnih možnosti otrok;
- *vzpostavitev poroštvenega sklada države za ureditev moratorijev na plačila najemnine, stroškov kredita za reševanje stanovanjskega problema, stroškov vode, elektrike, kurjave za prehodno obdobje socialne ogroženosti družin*, ki nastopi zaradi izgube zaposlitve, smrti v družini;

- *dvig cenusa za upravičenost do brezplačnega šolskega kosila in drugačno financiranje šolskih vsebin za socialno ogrožene;*
- *subvencioniranje vsaj enega toplega obroka hrane vsem otrokom, ki živijo pod pragom revščine;*
- *brezplačno in vsem dostopno javno in kakovostno izobraževanje in ukinitvev »prikritih« stroškov izobraževanja, kot so strokovne ekskurzije, dodatno učno gradivo, plačevanje fotokopiranja itd.);*
- *izobraževanje učiteljev in vseh, ki delajo z otroki, za prepoznavanje socialne diferenciacije, stisk in njihovo reševanje ter preprečevanje izključevanja in trpinčenja otrok;*
- *povečati je treba vključenost otrok v predšolsko vzgojo zaradi pomembne vloge, ki jo ima predšolska vzgoja na razvoj in socializacijo otrok;*
- *razmisliti bi bilo potrebno o uvajanju različnih oblik vajeništva kot plačanega dela, ki bi omogočilo pridobitev stopnje poklicne izobrazbe. S tem bi najverjetneje zmanjšali recesijo, ki je močno prizadela mlade med 15. in 24. letom.*

1.5.2. Primerjava med državami

Poročilo »Otroci recesije: Vpliv gospodarske krize na blaginjo otrok v razvitih državah« iz oktobra 2014, ki ga je pripravil UNICEF, ugotavlja, da je v gospodarsko razvitih državah sveta od leta 2008 pod prag revščine zdrsnilo 2,6 milijona otrok, kar pomeni, da v razvitih državah v revščini živi že 76,5 milijona otrok. Tako blaginja kot tudi revščina otrok sta odvisni in oblikovani z vladnimi ukrepi in politikami, pri čemer so bile v času recesije nekatere države pri zaščiti najbolj ranljivih otrok veliko bolj uspešne od drugih (Unicef, 2015: <http://www.unicef.si/projekti-v-sloveniji/zagovornistvo/raziskave>).

Od 41 držav se je od leta 2008 revščina otrok povečala v triindvajsetih, med katerimi je tudi Slovenija. Stopnja tveganja revščine otrok se je v Sloveniji med letom 2008 in 2012 povečala za 15 odstotkov ali 1,8 odstotne točke, kar pomeni, da je 7.000 otrok zdrsnilo pod prag revščine. S tem se uvrščamo na 26. mesto od 41 držav na lestvici sprememb v revščini otrok.

Vendar pa je nekaterim državam uspelo ublažiti najhujše posledice gospodarske krize in so našle učinkovite načine, kako zmanjšati revščino otrok. Med njimi so Čile, Avstralija, Finska, Norveška, Poljska in Slovaška, ki jim uspelo revščino zmanjšati za približno 30

odstotkov. Kot pravi Jeffrey O'Malley, UNICEF-ov vodja za globalno politiko in strategije: »UNICEF-ova raziskava ugotavlja, da je bila krepitev socialne zaščite odločilni dejavnik preprečevanja revščine. Vse države potrebujejo močne mreže socialne varnosti za zaščito otrok tako v finančno dobrih časih, še posebej pa tudi v slabih časih. Razvite države bi morale biti zgled glede prizadevanj za izkoreninjenje revščine otrok z izvajanjem politik blaženja gospodarske recesije in postavitvijo blaginje otrok na vrh agende svojih prioritetnih nalog.«

Pomembno je, da se položaj otrok v razvitem svetu redno spremlja in da vlade pred uvedbo novih ukrepov vedno raziščejo učinke na otroke in mladostnike. Njih bi morali postaviti v središče njihovega procesa odločanja tako v časih gospodarske krize kot tudi v boljših finančnih obdobjih (Unicef, 2015: <http://www.unicef.si/projekti-v-sloveniji/zagovornistvo/raziskave>).

1.6. Vpliv družinskega okolja na revščino in socialno izključenost otrok

»Družina je življenjska skupnost najmanj dveh oseb v okviru zasebnega gospodinjstva. Osebi/osebe so med seboj povezane s partnerstvom ali /in starševstvom. Partnerja sta lahko poročena ali pa ne (živita v zunajzakonski skupnosti), lahko imata otroke ali pa ne. Družino sestavlja tudi eden od staršev z otrokom/otroki. Vloga otroka v družini ni omejena s starostjo, temveč s tem, da nima svoje družine.« (Šircelj, Žnidaršič v Črnak Meglič, 2000:44).

Izguba ali znatno zmanjšanje dohodka pogosto vodi v materialno revščino, saj za posameznika in njegovo družino pomeni veliko stisko oziroma gmotno pomanjkanje materialnih dobrin. Takšni ljudje se pogosto počutijo izključene iz družbe ali odrinjene na njen rob. Soočajo se z občutkom manjvrednosti in nezaželenosti. Poleg gmotnega pomanjkanja se pogosto soočajo še s težavami v družini, šoli, medsebojnih odnosih, kar njihovo stisko le še stopnjuje. Materialno pomanjkanje verjetno še bolj kot odraslega prizadene otroka, ki težko razume okoliščine, v katerih živi. Otroci iz takšnih družin so pogosto tarče posmeha in zaničevanja ter posledično izločeni iz družbe ali pa se izločijo sami, saj se v marsičem težko primerjajo z vrstniki (Simić, v Zbornik povzetkov 2010: 24).

Evropski odbor za socialno usklajenost (CDCS) ugotavlja, da je za preprečevanje revščine potrebno zagotoviti dostop do naslednjih temeljnih socialnih pravic:

- pravica do socialnega varstva,
- pravica do zaposlitve,
- pravica do stanovanja,
- pravica do zdravja in
- pravica do izobrazbe.

Posebej zaščitene so pravice:

- otrok (kot so opredeljene v Konvenciji Združenih narodov o otrokovih pravicah in v Evropski konvenciji o uresničevanju otrokovih pravic),
- mladih ljudi (imajo pomembno vlogo pri oblikovanju prihodnjih viziji socialne usklajenosti).
- družin v negotovih položajih (predvsem enostarševskih družin),
- migrantov in etničnih manjšin (njihova vključitev v družbo pomembna za doseganje socialne usklajenosti),
- ljudi z motnjami v razvoju (njihove posebne potrebe morajo biti vključene pri zagotavljanju blaginje),
- starejših ljudi (predvsem tisti, ki živijo sami, brez podpore družine).

Vse te pravice so pravno zavarovane, pa vendar jih ni enostavno zagotavljati vsem članom enako. Najranljivejše skupine, ki zaščito svojih pravic najbolj potrebujejo, jih običajno najtežje uveljavljajo (Kalčina v Zbornik 1. posveta, 2004: 123).

Pravica do dela je ena temeljnih človekovih pravic, ki posamezniku omogoča sodelovanje v družbi. Dostop do zaposlitve in spodbujanje primerne zaposlitve sta pomembna dejavnika v boju proti revščini (Kalčina v Zbornik 1. posveta, 2004: 124).

1.6.1. Vpliv položaja staršev na trgu dela na revščino in socialno izključenost otrok

Najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na življenjske razmere otrok v revnih družinah je položaj staršev na trgu dela, saj so prihodki od dela poglavitni vir prihodkov revnih družin (55,3%). Sledijo jim družinski prejemki vendar s precej manjšim odstotkom (17,6%). (Pikl,

V Sloveniji sta v letu 2015 največja deleža v skupnem razpoložljivem dohodku gospodinjstev imela dohodek iz zaposlitve (58,8 %) in pokojnine (22,7 %); sledili so družinski in socialni prejemki (10,2 %), najnižja deleža v skupnem razpoložljivem dohodku gospodinjstev pa so bili dohodki iz samozaposlitve (5,7 %) in drugi dohodki (2,7 %). Glede na prejšnje leto se je delež dohodkov iz zaposlitve in pokojnin v skupnem razpoložljivem dohodku gospodinjstev nekoliko zvišal; delež dohodkov iz samozaposlitve je ostal enak, medtem ko se je delež družinskih in socialnih prejemkov ter drugih dohodkov nekoliko znižal (SURS, 2016: <http://www.stat.si/StatWeb/prikazi-novico?id=6070&idp=10&headerbar=8>).

1.6.2. Nova oblika revščine

Na položaj otrok v revnih družinah zelo vpliva brezposelnost staršev, predvsem, če sta brezposelna oba oziroma eden v enostarševskih družinah. Slednjih, ki živijo pod pragom revščine, je v večini držav OECD 55,2 % (Pikl, 2010:209 po Whiteford, Adema 2007: 19-20).

Vendar zaposlenost staršev ne zagotavlja, da otroci ne bodo živeli v revščini, saj lahko danes govorimo o novi obliki revščine: *revščini zaposlenih*. Nanjo vplivajo višina plače, dosežena stopnja izobrazbe, spol, sestava gospodinjstva, vrsta pogodbe o delu, fleksibilne oblike zaposlovanja, državljanstvo in vrsta dejavnosti, v kateri delajo. (Pikl, 2010:209). Tako tudi otroci, ki živijo v družinah z zaposlenimi starši, lahko zaradi prenizkega ali nerednega dohodka zdrsnejo pod prag tveganja revščine.

Ko se osredotočamo na revne zaposlene posameznike, moramo razumeti, zakaj njihovi zaslužki niso dovolj, da bi njih in njihove družine dvignili nad prag tveganja revščine. Razlogi za to so: nizka plačila, prekarne zaposlitve in nezmožnosti najti delo za polni delovni čas. Prav tako na pojavnost revščine močno vplivata še struktura gospodinjstva in vzorec zaposlovanja. Pomembno je poznavanje in razumevanje ekonomskega stanja vseh ljudi, vključno z otroki in drugimi odvisnimi, ki živijo v gospodinjstvih, kjer nekdo dela (Leskošek, 2013: 16).

Na revščino revnih zaposlenih vplivajo različni dejavniki, ki so združeni v tri kategorije:

- dejavniki, ki se nanašajo na zaposlitev: višina plače, vrsta pogodbe in delovni čas;

- dejavniki na ravni gospodinjstva: vrsta gospodinjstva ter delovna intenzivnost gospodinjstva;
- dejavniki na individualni ravni: starost, spol, izobrazba in etnična pripadnost (Leskošek, 2013: 13-14).

Materialna prikrajšanost gospodinjstev revnih družin se kaže v tem, da si težko privoščijo počitnice, avto in kritje nepričakovanih izdatkov. Omejeni so tudi pri prehrani, kjer so omejeni na področju potrošnje in porabe dobrin. Analiza revščine in socialne izključenosti družin z otroki – obraz revščine je pokazala, da jih veliko nameni čas iskanju cenejših živil, jedo sezonsko hrano ter hrano iz paketov Rdečega križa in Karitasa. Starši se za dobro svojih otrok odrekajo hrani, predvsem sadju in zelenjavi, otroci pa se morajo odreči sladkim priboljškom, saj si jih velika večina ne more privoščiti oziroma si jih lahko zelo redko, in sicer ob plači ali drugih denarnih prejemkih (Pikl, 2010:210 po Črnak Meglič, Boškič 2008:29).

Posledice neprimerne prehrane še posebej občutijo otroci, saj ta vpliva na njihov telesni razvoj, poveča tveganje obolevnosti, povezana je s kognitivnim razvojem otrok in zniža uspešnost v šoli ter delovno produktivnost. (Pikl, 2010:210 po Svetovna zdravstvena organizacija 2001:4-5).

1.6.3. Stopnja tveganja revščine otrok glede na vrsto gospodinjstva

Eden izmed najpomembnejših dejavnikov, ki vplivajo na socialno ekonomski položaj otrok, je velikost in struktura družine. V najslabšem položaju so *enostarševska gospodinjstva*, saj je stopnja tveganja revščine kar za 18,9 % višja od stopnje tveganja revščine vseh družin z otroki. V Sloveniji v enostarševskih družinah živi 7 % otrok, v ostalih državah EU pa 13 % (Pikl, 2010:205 po Črnak Meglič, Boškič 2008:12-13). Slovenija se z 29 % uvršča na osmo mesto držav z najnižjo stopnjo tveganja revščine enostarševskih družin; kar osem držav pa ima enako ali višjo stopnjo od 40 %. Čeprav so v slabšem položaju tudi velike družine in gospodinjstva z vzdrževanimi otroki, pa vseeno te niso v tako slabem položaju, kot so enostarševske družine, ki so danes na slabšem, kot so bile pred desetimi leti. Glavni ravni razlog za najvišjo stopnjo tveganja revščine je v samo enem dohodku, s katerim razpolagajo starši samohranilci. Prav tako je tveganje socialne izključenosti povezano tudi s spolom (85 % mater samohranilk), starostjo staršev (26 % mlajših od 30 let v letu 2005) in brezposelnostjo, ki je največja prav med mladimi (Pikl, 2010: 207 po Evropska komisija 2008: 25).

Različne poti, ki pripeljejo do enostarševske oblike družine, tudi različno vplivajo na družbenoekonomske prikrajšanosti takih družin. Poznamo štiri oblike enostarševskih družin: razvezane matere, ovdovele matere, samske matere in samske očete, med katerimi je največ ločenih žensk; sledijo jim samske matere in v nekoliko manjšem obsegu še ovdovele matere in samski očetje (Pikl, 2010: 207 po Evropska komisija 2007: 12).

Enostarševske družine poleg družin z nizkimi dohodki in družin z veliko otroci spadajo med ranljive skupine, ki se spopadajo s stanovanjskimi težavami. Možnost, da lahko starši samohranilci samostojno preživljajo družino, je tako odvisna od dostopa trga dela (s tem je povezan dohodek družine), od cenovno dostopnih stanovanj, od socialnih transferjev in drugih storitvenih dejavnosti, predvsem pa od cenovno dosegljivega varstva otrok (Pikl, 2010:208 po Evropska komisija 2008:24).

1.6.4. Vpliv izobrazbe staršev na revščino in socialno izključenost otrok

Otroci, ki se umestitvi med deprivilegirane skoraj ne morejo izogniti, so: otroci nižje izobraženih staršev ali natančneje mater, otroci iz materialno šibkih družin, ki otrokom ne nudijo dovolj emocionalne podpore, otroci s t. i. posebnimi potrebami, otroci priseljenk in priseljencev (Mencin Čeplak v Ule, 2000: 136).

V vsakdanji praksi se vse prevečkrat zvezo med šolskim (ne)uspehom in naštetimi elementi življenjskih pogojev otrok interpretira kot vzorčno, s čimer se stigmatizira pripadnike in pripadnice teh skupin, opravičuje povečan nadzor nad njimi in deluje kot »samoizpolnjujoča se prerokba«. Otrok iz takšnega okolja lahko hitro postane žrtev magičnega kroga nizkih pričakovanj in (samo)podcenjevanja (Mencin Čeplak v Ule, 2000: 136-137).

Pomemben dejavnik, ki vpliva na otrokov trenutni in prihodnji položaj, je izobrazba staršev, saj je povezana z zaposlitvenimi možnostmi staršev in z dohodkom gospodinjstva, vpliva pa tudi na otrokov učni uspeh. V Sloveniji ima večina otrok, ki živijo v revnih družinah, starše z dokončano oziroma nedokončano osnovnošolsko izobrazbo ali pa starše z dokončano srednjo ali poklicno šolo, redki imajo visoko izobražene starše. (Pikl, 2010:211 po Črnak Meglič, Boškič 2008: 23).

Vpliv izobrazbe staršev na učni uspeh otrok je zelo velik. Po podatkih raziskave PISA 2003 (OECD/PISA 2004: 20) četrtnina učencev, ki ima visoko izobražene starše, dosega za 93 točk višje rezultate kot pa četrtnina učencev s starši, ki imajo nižji zaposlitveni status.

Dosežena (predvsem) višja izobrazba je ključna za premagovanje medgeneracijskega prenosa deprivilegiranosti, saj je nižja izobrazba staršev velika ovira pri doseganju višje izobrazbene stopnje (Pikl, 2010: 212).

Izobrazba staršev na otrokov šolski uspeh se pojasnjuje tudi s tem, da imajo bolj izobraženi starši več možnosti in priložnosti, da svojim otrokom nudijo vzpodbude, ki so relevantne za njihov uspeh, vključno s tistimi, ki so povezane z materialnimi izdatki. Prav tako naj bi ti starši pogostejše prihajali v šolo in bolj izražali svojo skrb, zahteve in pričakovanja, medtem ko naj bi manj izobraženi starši šolo obiskovali redkeje, kar učitelji interpretirajo kot posledico »zanemarjanja«. (Mencin Čeplak v Ule, 2000: 137).

1.7. Vpliv revščine in socialne izključenosti na otrokov razvoj

»V družbi, v kateri je osrednja vrednota moč, pa naj se kaže z denarjem, položajem v družbi ali pa gre zgolj za fizično moč, so najbolj ogroženi tisti, ki zaradi mladosti (otroci), starosti (stari), bolezni (bolni in invalidi), drugačnosti (skupine na obrobju – alkoholiki, narkomani, etnične skupine) ali spola (ženske) nimajo dovolj možnosti za vstop v odprt boj ali tekmovalnost, v kateri običajno pravila igre niso določena (ali pa se spreminjajo glede na potrebe odločilnih igralcev). (Cvahte v Zbornik 1. posveta, 2004:112)

Mladi, ki odraščajo v okolju oziroma v družini, ki je materialno prikrajšana, revna, socialno izključena, slabše socialno in zdravstveno opremljena, niso deležni potrebnih spodbud in opore, kar pomeni, da nimajo enakih možnosti za razvoj kot otroci, ki odraščajo v drugačnem okolju. Zato bi najprej morali poskrbeti za starše in potencialne starše, saj so ti tisti, ki lahko ob ustrezni socialni varnosti svojim otrokom zagotovijo ustrezne razmere za rast in razvoj. V primeru, da niso niti sami sebi sposobni zagotoviti socialne varnosti, prav tako pa jim je ne zagotavlja niti družba, bodo lahko svojim otrokom ponudili zgolj slabše razvojne možnosti. Zaradi nezadostnega razvoja bodo takšni otroci slabše opremljeni za reševanje problemov, ki jih pred njih postavlja družba. (Cvahte v Zbornik 1. posveta, 2004:113)

Otrok, ki prihaja iz socialno ogrožene družine, razvije drugačne vzorce obnašanja. Velikokrat je nemotiviran za dosego ciljev ali pa ciljev sploh nima. Kultura revščine se kaže tudi pri najbolj vsakdanjih zadevah, kot je pomanjkanje skrbi za osebno higieno. Zato otrok, ki prihaja iz takšnega okolja, svojega potenciala ne more niti slučajno izkoristiti

(Pirnat, 2015: <https://podcrto.si/portret-revscine-v-sloveniji-slovenci-smo-revni-vse-bolj-in-vse-dlje/>).

1.7.1. Pomembnost vrtca za otroka, ki prihaja iz socialno ogrožene družine

Zgodnje vključevanje otrok v kakovosten vrtec pozitivno učinkuje na spoznavni, govorni in socialni razvoj otrok, še posebej tistih iz socializacijsko manj vzpodbudnih okolij.

Otroci, ki so že zelo zgodaj vključeni v dnevni vrtec, so v primerjavi z otroki, ki so bili v družinskem varstvu, dosegli enake rezultate pri smereh spoznavnega razvoja, hkrati pa so otroci, vključeni v družinsko varstvo kazali več vedenjskih problemov (Kovač Šebart, Gaber, Pluško v Črnak Meglič, 2005: 127 po Marjanovič Umek idr. 2005; Andersson 1989 in 1992; S. Loeb, Fuller, S. L. Kagan in Carroll 2004).

Bela knjiga (1995: 37) o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji je leta 1995 kot glavni cilj razvoja sistema predšolske vzgoje izpostavila zagotavljanje in ohranitev mreže kakovostnih vrtcev, ki morajo biti dostopni vsem otrokom ter jim zagotavljati ustrezno okolje in razmere za varno in zdravo otroštvo in za razvoj njihovih telesnih in duševnih sposobnosti, obenem pa omogočiti tudi izboljšanje kakovosti življenja družin (Kovač Šebart, Gaber, Pluško v Črnak Meglič, 2005: 127).

Težnja po združevanju enakosti in različnosti je osnovno vodilo vrtcev. Enakost pomeni, da so cilji predšolske vzgoje enotni, enako dostopni vsem otrokom, usklajeni s pravico posameznika do drugačnosti ter tudi enake materialne pogoje za delovanje vrtcev.

Različnost pa je poleg pravice otroka tudi pravica vrtca kot izvajalca predšolske vzgoje, da lahko storitve prilagodi potrebam okolja in so raznovrstne, kar omogoča staršem večjo izbiro. (Kovač Šebart, Gaber, Pluško v Črnak Meglič, 2005: 130).

V vrtčevskem okolju bi z vidika organizacije bilo potrebno doseči večjo vpetost v ritem življenja staršev (npr. popoldanski ali večerni programi); z vidika izbranih dejavnosti in vsebin v kurikulumu za vrtce je potrebno v večji meri slediti posebnostim in drugačnostim v okolju ter morebitnim novostim in izraženim interesom otrok in staršev. Poldnevni in krajši programi morajo imeti tudi ustrezno nižjo ceno, kar posledično pomeni tudi nižji delež plačila staršev (Kovač Šebart, Gaber, Pluško v Črnak Meglič, 2005: 130-131).

Z vidika otrok, ohranjanja dostopnosti in predvsem kakovosti vrtcev je pomembno, da se ohranja in oblikuje taka mreža javnih vrtcev, ki vključuje samostojne vrtce, glede na strokovno utemeljenost pa tudi vrtce v šolah. Pomembni kazalniki kakovosti na strukturni

ravni, ki se posredno ali neposredno povezujejo z učinkom vrtca, merjenim z dosežki oziroma z rezultati v vrtce vključenosti otrok, so: velikost oddelka, razmerje odrasli – otroci v oddelku, izobrazba in usposobljenost strokovnih delavcev v vrtcu (Kovač Šebart, Gaber, Pluško v Črnak Meglič, 2005: 132).

1.7.2. Krepitev občutka lastne vrednosti kot ključnega dejavnika za preprečevanje revščine in socialne izključenosti otrok

Ena najpomembnejših lastnosti, ki jo mladostnik odnese s sabo v odraslost in bo vplivala na njegovo prihodnost, je občutek lastne vrednosti. Otroci in mladostniki iz revnih družin, ki se vsakodnevno srečujejo z zelo težkimi psihosocialnimi in materialnimi okoliščinami, bodo za to, da bodo okrepili svojo notranjo moč za premostitev primanjkljajev in si oblikovali bolj kakovosten način življenja, potrebovali pomoč. Prizadevati si je treba za iskanje najbolj učinkovitih načinov pomoči za omilitev revščine in socialne izključenosti, pri čemer pa je pomembno, da se spodbuja dejavna vloga mladih pri reševanju vsakdanjih težav. Razvoj zdravega občutka lastne vrednosti je ključnega pomena za to, da bodo mladi znali in zmogli izbrati konstruktivni način reševanja težav in ne begali v svet omame in brezdelja (Bratovš v Zbornik 1. posveta, 2004: 59).

Dr. Nathaniel Brand pravi, da občutek lastne vrednosti v posamezniku zbudi zaupanje v njegove sposobnosti in prepričanje, da je vreden sreče in uspeha, kar pa je nujno potrebno za spoprijemanje z negotovostjo in izzivi današnjega časa. (Bratovš v Zbornik 1. posveta, 2004: 59)

Bratovš (Zbornik 1. posveta, 2004: 59) pravi, da pomanjkanje občutka lastne vrednosti večkrat vodi do odklonilnega vedenja posameznika in neproduktivnega in nezadovoljivega življenjskega stila. Povezuje se:

- s slabšim učnim uspehom,
- z disciplinskimi težavami,
- z zlorabo drog in alkohola,
- s pripadnostjo mladinskim tolпам,
- z nestrpnostjo in nasilnim vedenjem,
- z najstniško nosečnostjo,

- z motnjami hranjenja,
- s samomorilnimi nagnjenji,
- z osipom iz šole in posledično z brezposelnostjo.

Otrokom in mladostnikom iz socialno ogroženih družin, ki so še posebej ranljivi, moramo nuditi učinkovito pomoč, ki bo gradila na njihovih pozitivnih lastnostih, krepila podpirne vidike njihovega življenja in jih spodbujala k ustvarjalnemu delovanju. Otroci, ki so imeli težko in travmatično otroštvo, potrebujejo celovito pomoč v materialnem smislu, prav tako pa v smislu podpore pri osebnem razvoju in preventivni pomoči. (Bratovš v Zbornik 1. posveta, 2004:60)

Odrasli imamo od otrok in mladih iz revnih družin pogosto drugačna in manj ambiciozna pričakovanja, ti pa imajo nasploh manj priložnosti, zato jim moramo pomagati, da razvijejo in izkoristijo vse svoje zmožnosti. Uveljavljanje svojih pravic in sodelovanje z drugimi, uporaba pozitivnega dialoga s samim seboj in samonadzora, spoštljiv odnos do sebe in drugih ter uspešno prilagajanje novim zahtevam sodobnega časa so le nekatera znanja, ki jih morajo ti otroci osvojiti (Bratovš v Zbornik 1. posveta, 2004:60).

Otroci in mladostniki imajo v materialni in psihosocialni varnosti doma svoj pristan in prvo izkušnjo življenja, na katero ne morejo vplivati. Vendar potrebujejo krila osebne moči in lastne vrednosti, ki jih bodo ponesla v tak svet odraslosti, kakršnega si bodo sami želeli, znali in zmogli ustvariti (Bratovš v Zbornik 1. posveta, 2004:62).

1.7.3. Revščina in psihosocialni razvoj otroka

1.7.3.1. Psihosocialni razvoj predšolskega otroka

O začetkih znanstvenih usmeritev psihosocialnega razvoja v povezavi s predšolsko vzgojo lahko govorimo od šestdesetih in sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Znanstveniki so se začeli intenzivno ukvarjati z vplivi okolja na človekov razvoj. Omeniti velja Hunta (1961), ki opredeljuje inteligenco kot rezultat faktorjev okolja. Bloom (1964) je poudarjal pomen izkušenj za razvoj. Humanistični psiholog Maslow (1970) je oblikoval teorijo razvoja osebnosti na osnovi hierarhije osnovnih potreb ter potreb razvoja oziroma rasti. Med humanističnimi psihologi je zanimiv še Rogers, ki si razvoj razlaga kot približevanje »idealnemu jazu« ali podobi tistega, kar bi radi postali. Erich Fromm (1970) je podal širšo kritiko dotedanjih gledanj psihosocialnega razvoja. Po njegovi teoriji človek v neugodnih

razmerah razvije obrambne mehanizme in nanje odreagira z negativnimi čustvi, kar lahko vodi tudi do obolenj.

Erik Erikson, ki je bil Freudov učenec, je svojo teorijo poudarjal na razvoju skozi življenje, ki ima osem faz razvoja. V prvih štirih fazah je razviden psihosocialni razvoj v obdobju predšolske vzgoje in kaže tudi na posledice potencialnih negativnih dejavnikov, kamor spada tudi revščina. Za vsako stopnjo je značilna določena kriza, ki vpliva na naš socialni razvoj in hkrati odseva določeno kulturo, ki je značilnost posameznika. Razvoj poteka od stanja brez identitete ob rojstvu k ego identiteti, ki se ustali ob koncu mladostništva in predstavlja sintezo delnih identitet, izoblikovanih v posameznih razvojnih stadijih. Vendar se formiranje identitete v mladostništvu ne konča, ampak se ta večinoma nezavedno, razvije skozi vse življenje (Batistič Zorec, 2003: 67).

Tabela 1.1 : Razvojne faze po Eriku Eriksonu

rojstvo do 1 leto Obdobje dojenčka	Kriza: zaupanje proti nezaupanju	Razvija se zaupanje, pomembna je mati
2 do 3 leta Zgodnje otroštvo	Kriza: samostojnost proti dvomu in sramu	Razvija se moč volje, pomembna sta oba starša ali nadomestki staršev
4 do 5 let Predšolsko obdobje	Kriza: iniciativnost proti občutku krivde	Razvija se usmerjenost k cilju (namenskost), pomembni so starši, družina, prijatelji
4 do 11 let Srednje in pozno otroštvo	Kriza: delavnost, marljivost proti občutku manjvrednosti	Razvija se zmožnost, kompetentnost, pomembne vpliv ima šola
12 do 18 let Mladostništvo	Kriza: identiteta proti konfuznosti	Razvija se zvestoba, pomembni so vrstniki.
18 do 35 let Mlajša odrasla doba	Kriza: intimnost proti izoliranosti	Razvija se ljubezen, pomembni so partnerji in prijatelji
35 do 65 let Srednja leta	Kriza: generativnost (ustvarjanje) proti stagnaciji	Razvija se skrb (skrbno negovanje), pomembna je družina in družba
Po 65. letu Starost	Kriza: integriranost jaza proti obupu	Razvija se modrost, pomembno je človeštvo

Vir: Batistič Zorec, 2003

1.1: Razvojne faze po Eriku Eriksonu

V praksi predšolske vzgoje je Eriksonova teorija izjemno pomembna predvsem zato, ker poudarja pomen odraslih pri zadovoljevanju otrokovih potreb po toplini, ljubezni, skrbi. Odrasli postanejo otroku socialno emocionalni model in imajo zato izjemno pomembno

vlogo pri učenju socialno interakcijskih občutkov in čustev ter zmožnosti. Prav tako pa poudarja igro kot sredstvo za možnost izbire in odločanja, kar pri otroku poveča občutek avtonomnosti in zmožnosti (Vonta, 2009: 30).

1.7.3.2. Vpliv revščine na psihosocialni razvoj otrok

Ne glede na različnost teorij o psihosocialnem razvoju otroka predstavlja revščina pomanjkanje in krnitev življenjskih priložnosti. Dolgotrajnejša revščina pri otroku predstavlja izključenost na različne načine (socialno, kulturno in politično marginalizacijo). Za otroke je še posebej pomembna socialna komponenta, ki v primeru revščine prehaja v socialno izključenost. Od tu naprej se kažejo posledice povezav med socialnim okoljem, izobraževalnimi dosežki in posledično življenjskimi priložnostmi (Košak Babuder, 2012).

Gledano z vidika vpliva revščine na psihosocialni razvoj otrok po Eriksonu so po mojem videnju še posebej izpostavljene prve štiri faze, ki predstavljajo obdobje predšolske vzgoje in znotraj tega velja izpostaviti 3. stopnjo. Tam se razvija usmerjenost k cilju; prav tako je izjemno pomembna socializacija. Tretja stopnja po delitvah v skupine v slovenskih vrtcih predstavlja 2. starostno obdobje, ki kaže pomembne dejavnike nadaljnjega razvoja. Revščina je na tej stopnji lahko velika ovira. Ob kombinaciji drugih stresov, ki jih prinese življenje (npr. ločitev staršev), se težave v tej fazi povečujejo.

1.7.4. *Težave otrok zaradi manj spodbudnega okolja, katerega izvor je revščina*

Otroci, ki izhajajo iz nespodbudnega domačega in širšega okolja, imajo v teku svojega izobraževalnega procesa več možnosti, da pride do razlik med pričakovanimi in realno osvojenimi znanji ter strategijami. Domače okolje, v katerem se prične razvoj posameznika, vpliva na neformalno učenje, hkrati pa predstavlja temelj pri prehodu v formalno učenje oz. vključenost v uradni izobraževalni sistem. Kvaliteta domačega okolja iz izobraževalnega vidika je odvisna od ekonomsko socialnega statusa družine, ta pa je v močni povezavi s stopnjo izobrazbe staršev. Ne le, da je stopnja izobrazbe ključnega pomena pri brezposelnosti posameznika in posledični revščini; pomembna je tudi pri pismenosti oz. jezikovnih sposobnostih staršev, kar vpliva tudi na jezikovni razvoj otrok.

Revščina prikrajša otroke za številne izkušnje in potencialne možnosti neformalnega izobraževanja, kar se lahko kaže v nizkem samozaupanju v novih okoljih. S tem otrok izgubi sposobnost vključevanja v nova socialna okolja in ima posledično strah ali težave

pri navezovanju stikov z vrstniki. Jezik je eden izmed temeljev neformalnega učenja v domačem okolju in vpliva na otrokovo razmišljanje, razsojanje ter učinkovito komunikacijo. Raziskave vedno znova odkrivajo, da je jezikovna kompetenca otrok odločilen dejavnik za pozitiven prehod v šolanje (Košak Babuder, 2012).

Košak Babuder v svojem članku (2012) navaja, da otroci iz ekonomsko prikrajšanih domov dosegajo v šoli manj kot njihovi vrstniki, ki se s težavo revščine ne srečujejo. Vendar pa je vpliv revščine še mnogo globlji. Otroci teh družin se soočajo tudi s čustvenimi in socialnimi težavami, akutnimi stres, kognitivnimi zaostanki in zdravstvenimi težavami.

Otrok, ki izhaja iz manj spodbudnega okolja zaradi revščine, ima po mnenju avtorice članka, manjšo zmožnost povezave v mišljenju in se kaže kot zamegljeno in površno zaznavanje ter pomanjkanje sistematičnih metod raziskovanja, kot primanjkljaj verbalnih orodij, kot primanjkljaj na področju prostorske in časovne orientacije, kot primanjkljaj na področju zaznavanja konstantnosti, kot pomanjkanje natančnosti in pravilnosti pri izbiranju podatkov ter nezmožnost ohranjanja dveh predmetov v mislih ali dveh virov v procesu primerjanja in razlikovanja (Košak Babuder, 2012).

Košak Babuder (2009) pravi, da se težave, s katerimi se soočajo otroci iz revnejših družin, kažejo na različnih področjih:

- govorno-jezikovne kompetence,
- zaostanki na področju kognitivnih veščin,
- participacija v igri in učenju,
- zmožnost/odzivnost otrokovega izražanja skozi umetniške jezike,
- slabši učni uspeh ob vstopu v šolo (kot posledica jezikovne kompetence otroka).

1.7.4.1. Odras revščine pri govorno-jezikovnih kompetencah otrok

Marjanovič Umek (1990:11) pravi, da je pri razvoju otroka govor zelo pomemben: gre za oblikovanje človeka kot posameznika (individualna funkcija govora) in za vzpostavljanje komunikacij z okolico (družbena funkcija govora).

Na jezikovni razvoj otroka pomembno vplivajo tudi njegovi starši, s tem ko bolj ali manj kakovostno oblikujejo družinsko okolje, v katerem otrok živi (Marjanovič Umek idr., 2006). Vendar včasih družina ne zna ali ne zmore omogočiti pogojev in podpore, ki bi jo

otrok potreboval za učenje, zato med otroci prihaja do odstopanj na jezikovnem področju, katerega posledice se kažejo v jezikovnem zaostanku ali primanjkljaju (McLean, 1999). Ravno iz tega razloga je še posebej pomembno, da se otroka iz socialno ogrožene družine zgodaj vključi v vrtec, saj lahko z različnimi dejavnostmi in vključitvijo otroka v njih spodbudijo, da bo preko komunikacije z drugimi razvil svoje jezikovne sposobnosti (Marjanovič Umek in drugi, 2006:61).

1.7.4.2. Odras revščine pri razvoju kognitivnih veščin

Trdni in varni odnosi v družini pripomorejo k uravnavanju vedenja otroka in k oblikovanju ustreznih socialnih veščin, ki otroka spremljajo skozi celo življenje. Otroci, ki zaradi revščine prihajajo iz manj spodbudnega okolja pa teh veščin ne oblikujejo in posledično težje sodelujejo s sovrstniki, so pogosteje frustrirani in jih vrstniki izključijo iz svoje skupine. To pa otroku še bolj otežuje uravnavanje vedenja in izobraževalno uspešnost. Pri otrocih, ki prihajajo iz socialno ogroženega okolja, se kažejo zaostanki tudi na področju kognitivnih veščin (sposobnosti za učenje in reševanje problemov). Pogosto ti otroci nimajo stalnih in predvidljivih poti za pridobivanje informacij in težje neke informacije strukturirajo, zaradi ožjega besednjaka pa tudi težje definirajo nek problem. Težave imajo nemalokrat tudi z razumevanjem nekaterih pojmov – oblika, smer, čas, velikost. Zanašajo se na zaporedje nekih dogodkov, zato jim spreminjanje teh dimenzij lahko povzroči dodaten stres (Košak Babuder, 2009).

1.7.4.3. Odras revščine pri participaciji otrok v igri in učenju

»Participacija oz. soudeležba otrok pri odločanju in izbiranju je na področju vzgoje predšolskih otrok v zadnjem času ena bolj popularnih tem, podobno kot npr. kakovost in odličnost.« To pa ne pomeni, da je široko uveljavljena v vrtcih, saj je bolj retorika kot praksa (Batistič Zorec, 2013: http://pefprints.pef.uni-lj.si/108/1/Marcela_Batistic.pdf).

V vrtcu se participacija pojavlja zlasti na dveh področjih: v zvezi z (aktivnim) učenjem in poučevanjem ter kot princip vzgoje za aktivno državljanstvo. Sodobni koncepti vrtcev imajo prevladujoče mnenje, da se otrok najbolje uči, kadar je aktivno udeležen v procesu učenja. Načelo aktivnega učenja izhaja iz spoznanj kognitivnih psiholoških teorij, da otrok sam gradi svoje razumevanje in znanje. Čim bogatejše in aktivnejše je otrokovo sodelovanje v različnih aktivnostih, ki so zanj pomembne, več socialnih in kognitivnih veščin bo pridobil (Batistič Zorec, 2013: <http://pefprints.pef.uni->

lj.si/108/1/Marcela_Batistic.pdf). Predvsem za otroke iz socialno ogroženega in manj spodbudnega okolja je participacija v igri z vrstniki bistvenega pomena.

V spodnji tabeli prikazujem situacijo v skupini in odziv otroka iz revnejše družine:

Tabela 1.2: Odziv otroka iz revnejše družine na situacijo v vrtčevski skupini

<i>Prepoznavanje revščine pri otroku - situacija v skupini</i>	<i>Odziv (participacija) otroka</i>
razvije se konflikt	sledi drugim, se podredi, se ne odziva, se umakne
možnost izbire različnih dejavnosti, ki zahtevajo od otrok miselne procese	negativno vedenje – agresija; otrok prekrije svoje neznanje, nemoč ob tem
razvija se pripovedovanje otrok o lastnih doživetjih	molči, se upira, da bi se vključil v pripovedovanje, jeclja in neprestano ponavlja le eno ali dve besedi (jaz sem...jaz sem...)
otroci osvajajo novo igro	se brez povabila in dodatne motivacije vzgojiteljice ne želi vključiti. brani se z besedami – ne znam
otroci se ob praznikih pogovarjajo o darilih, ki so jih dobili	z zanimanjem posluša, vendar se ne vključuje ali pretirano poudarja svoja darila, ki pa si jih pogosto izmisli (dobil sem velik traktor, pa kolo, pa druge igrače...)
otroci pripovedujejo o izkušnjah, ki jih pridobivajo na različnih interesnih dejavnostih	se ne vključuje v pogovor, se igra drugje ali posluša, a ni aktiven govornik ali pripoveduje povsem neko drugo vsebino ali odreagira z besedami, da ga takšne stvari ne zanimajo in jih nima rad
vzgojiteljica vzpodbuja otroke k prevzemanju nalog in odgovornosti pri delu	se odmika, zavrača odgovornost s prošnjo/pojasnilom, da tega ne zmore in ne zna (zelo očitno pokaže svojo nesamozavest)
v knjižnem kotičku poteka bralna urica, otroci si izberejo pravljico, jo potem verbalno in likovno podoživljajo	otrok pravljico posluša, vendar ne daje povratnih informacij ali želi poslušati drugo brez želje po pogovoru
v likovnem kotičku je veliko različnega likovnega materiala, ki ga lahko otrok uporabi pri razvijanju likovne ustvarjalnosti	otrok posega le po enostavnih likovnih tehnikah in sredstvih (barvice, ki jih pozna in »zna« delati z njimi)
otroci imajo na razpolago za vsakodnevno igro stalni kotiček dom	otrok v igri zna odigrati le standardne vloge staršev in sebe (mami kuha in pospravlja, oče gleda televizijo ali ga ni »ker dela«, otroci se igrajo z žogo)

<i>Prepoznavanje revščine pri otroku - situacija v skupini</i>	<i>Odziv (participacija) otroka</i>
dnevna rutina – zajtrk, kosilo in malica	pretirano je, vedno pride po dodatek, kruh velikokrat pospravi v žep; joka, če hrane zmanjka
načrtovanje poteka vzgojno izobraževalnega dela v skupini strokovnih delavk in otrok	je nekooperativen, pogosto se odmakne ali le posluša, nima idej, ki bi jih posredoval v skupino
ponujene možnosti sodelovanja in dela so na vseh vzgojnih področjih; posebej je izpostavljenih nekaj kotičkov, kjer otroci lahko razvijajo domišljijo	si ne zna izbrati igre/kotiček in kaže dolgčas (izguba zanimanja, da nekaj spremenimo, izboljšamo, dokler je mogoče) in empatijo (pomanjkanje pobude, zahtev, dosežkov) (Zalokar Divjak, 1996)

Tabela 1.2: Odziv otroka iz revnejše družine na situacijo v vrtčevski skupini

1.7.4.4. Odras revščine pri izražanju skozi umetniške jezike

Predpostavljam, da je za umetniško izražanje otroka pomembno, da se otroku, ki prihaja iz manj spodbudnega okolja zaradi revščine, omogoči svoboda ustvarjanja z raznolikimi materiali, ki pa so lahko vzeti iz njegovega neposrednega okolja in so mu blizu. V vsakem otroku spi genij, le priložnost mu je potrebno dati, da ga razvija.

Po besedah T. Armstronga, ki v svoji knjigi *Prebudite genija v svojem otroku* (2006) navaja, da se vsak otrok že rodi z naravnimi darovi nadarjenosti, bi slednje lahko bilo mogoče. V nadaljevanju sicer omenja, da se ti darovi razvijajo ob pravilni čustveni in učni podpori ali pa ostanejo za vedno neodkriti. Semena genialnosti so po njegovih besedah prirojene lastnosti, ki jih odlikujejo otroška radovednost, želja po raziskovanju, navdušenju, intuiciji in domišljiji.

Otrok, ki prihaja iz socialno ogrožene družine, velikokrat nima možnosti likovnega, gledališkega ali kakršnegakoli umetniškega ustvarjanja, zato je pomembno, da se mu v vrtcu to omogoči. Otroška likovna ustvarjalnost je namreč ena pomembnih oblik, skozi katero se oblikuje človekova identiteta. Z njo otrok ustvari nek svoj svet, ki je včasih resničen, včasih domišljijiški, vedno pa takšen, kot ga doživlja sam (Retuznik, Bozovičar in Krajnc, 2011: 9).

2. OPREDELITEV PROBLEMA

Problem izhaja iz mojega lastnega opažanja, ko sem v teku študija delala kot pomočnica vzgojiteljice v vrtcu. Pogosto sem si zastavila vprašanje: »Ali sem prepoznala otroka, ki prihaja iz socialno ogrožene družine?« Temu pa je sledilo vprašanje: »Kateri so pokazatelji manj spodbudnega okolja zaradi revščine in kaj lahko za te otroke storimo v predšolski vzgoji kot strokovni delavci?« Tako jaz kot moje takratne sodelavke smo se velikokrat znašle v dilemi, ko smo dobile novo skupino otrok ali kakšnega posameznika, ki ga še nismo poznale. Nemalokrat se je zgodilo, da smo pri kakšnem otroku zaznale drugačno obnašanje od njegovih vrstnikov, pa nismo poznale razloga za to. Zaradi nepoznavanja njegove družinske situacije smo razloge iskale v otroku osebno namesto v okolju, iz katerega je izhajal. Zato sem to področje želela raziskati in ugotoviti, ali strokovne delavke v vrtcu prepoznajo otroka, ki prihaja iz revnega okolja, in po čem sklepajo, da otrok prihaja iz ekonomsko-socialno ogrožene družine. Obenem me je zanimalo, kateri dejavniki po njihovem mnenju vplivajo na socialno-ekonomsko ogroženost družine in posledično tudi na otrokov razvoj ter na katerih področjih otrokovega razvoja se to najbolj opazi.

Prepoznavanje otroka, ki prihaja iz manj spodbudnega okolja zaradi revščine, se mi zdi za strokovne delavke v vrtcih zelo pomembno. Tako bomo lažje razumeli otroka in mu pomagali, da se bo vključil v družbo vrstnikov, pridobil nova znanja in se lahko razvil v samostojnega posameznika.

Zanimalo me je, ali se strokovne delavke v vrtcu zavedajo pomembnosti prepoznavanja in kakšen je njihov pogled na to.

Postavila sem naslednji hipotezi:

H1: Vzgojiteljice lažje razberejo socialno ogroženega otroka v oddelku kot pomočnice vzgojiteljic.

H2: Med vzgojiteljicami in pomočnicami vzgojiteljic ni razlik pri aktivnem vzpodbujanju in upoštevanju participacije vseh otrok pri igri in delu v oddelku.

3. RAZISKAVA

3.1. Vrsta raziskave

Raziskava, ki sem se je lotila, je kvantitativna raziskava. V njej sem zbirala številčne podatke, ki se nanašajo na pojav, ki me zanima. Te podatke sem nato preštela ter jih kvantitativno uredila in analizirala.

Neodvisne spremenljivke: izobrazba, delovno mesto, delovna doba.

Odisne spremenljivke: prepoznavanje socialno ogroženega otroka, poznavanje področij pri otrokovem razvoju, na katera vpliva revščina, zaznavanje težav na različnih področjih otrokovega razvoja, prepoznavanje stiske otroka.

3.2. Merski instrument

V raziskavi sem kot merski instrument uporabila anketni vprašalnik, ki je bil anonimen. Vprašalnik je bil namenjen strokovnim delavkam v vrtcih; sestavljen je iz 44 vprašanj, saj sem želela poleg splošnega prepoznavanja revščine zaobseči še posamezna področja, kjer naj bi se revščina kazala pri otroku iz socialno ogrožene družine. Vprašanja sem sestavila sama glede na predhodno poznavanje teme ter se o njih posvetovala z ravnateljico vrtcev, kjer sem anketo izvajala. Vprašalnik je priložen v dodatku.

Z raziskovalnimi vprašanji sem raziskovala:

a) splošni del:

- podatki o anketirankah,
- prepoznavanje otrok iz socialno ogroženih družin (način, kako prepoznajo),
- kaj najbolj vpliva na revščino otrok,
- zaznavanje težav pri otroku iz socialno ogrožene družine,
- potreba po seznanjenosti s tem, iz kakšnega okolja prihaja otrok;

b) težave otroka na različnih področjih:

- pomoč otrokom, ki so slabše jezikovno opremljeni,
- razlogi za jezikovne težave otrok in kako te vplivajo na otroka,
- revščina in participacija otroka v skupini,
- izražanje v umetniških jezikih pri otroku iz revnejše družine,

- povezovanje socialno ekonomskega stanja družine in zanemarjanje otroka,
- odraz čustvene stiske otroka zaradi prikrajšanosti ter njeno zaznavanje pri vzgojiteljicah in otrocih,
- znanje/izobraževanje strokovnih delavk.

3.3. Populacija in vzorec

Populacijo sestavljajo vzgojiteljice in pomočnice vzgojiteljic, zaposlene v vrtcih občine Žalec.

Vzorec je neslučajnostni, saj »ne temelji na načelu, da mora imeti vsaka enota populacije pri izboru enake možnosti, da pride v vzorec.« (Mesec, 1997: 81). V raziskavo sem vključila 84 vzgojiteljic in 30 pomočnic vzgojiteljic, zaposlenih v vrtcih. Anketne odgovore sem pridobila tako, da sem po različnih enotah vrtca razdelila vprašalnike in prosila vzgojiteljice in pomočnice za izpolnitev ankete.

3.4. Zbiranje podatkov

Raziskavo sem opravila v vrtcih občine Žalec, ki obsegajo tri enote v Žalcu, ostale pa so v Grižah, Levcu, Libojah, Novem Celju, Petrovčah, Ponikvi, Šempetru, Trju in Zabukovici. V vse te enote sem sama odnesla anketne vprašalnike, jih razdelila vzgojiteljicam in njihovim pomočnicam ter jih prosila za izpolnitev. Ker zaradi narave njihovega dela ni bilo mogoče, da bi anketo opravila z vsako posebej, sem jih prosila, da vprašalnik izpolnijo do določenega datuma, ko sem jih potem tudi prišla iskat, da sem lahko opravila analizo. Žal so nekatere ankete bile izpolnjene nepopolno. Zbiranje podatkov je potekalo od 22. 2. 2016 do 23. 3. 2016.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Kot sem že omenila, sem podatke obdelala kvantitativno. Najprej sem jih obdelala ročno tako, da sem odgovore preštela, zapisala in razvrstila, nato pa še računalniško obdelala s programom Microsoft Excel. Ordinalni tip vprašanj sem obdelala z računanjem odstotkov, nominalni tip vprašanj pa z opisno metodo. Podatke sem prikazala s tabelami (številčno in odstotkovno, ločeno za vzgojiteljice in pomočnice vzgojiteljic), z grafi in opisno.

Hipoteze sem preverjala z izračunom χ^2 – kvadrat.

4. REZULTATI

4.1. Sklop 1: Splošni del

V uvodnem delu vprašalnika (tabele 4.1, 4.2, 4.3, 4.4 in 4.5) so me najprej zanimali splošni podatki anketirank. Iz tabel lahko razberemo, da ima večina anketirank (55,3 %) visoko izobrazbo in so zaposlene na delovnem mestu vzgojiteljice predšolskih otrok (73,7 %). Pri tem jih ima največ (45,61 %) do 10 let delovne dobe in nekaj več (53,5 %) jih je zaposlenih v mestu. Največji odstotek (20,18 %) anketirank trenutno dela v skupini, kjer so otroci stari od 2 do 3 leta.

Tabela 4.1: Izobrazba anketirank

Izobrazba	Število odgovorov	Odstotki (%)
Srednješolska	31	27,2
Višješolska	16	14,0
Visoka	63	55,3
Več	4	3,5
Skupaj	114	100,0

Tabela 4.1 Izobrazba anketirank

Tabela 4.2: Delovno mesto anketirank

Delovno mesto		Število odgovorov	Odstotki (%)
Veljavnih odgovorov	Vzgojiteljica	84	73,7
	Pomočnica vzgojiteljice	29	25,4
	Skupaj	113	99,1
Manjkajočih odgovorov	-1	1	,9
Skupaj		114	100,0

Tabela 4.2: Delovno mesto anketirank

Tabela 4.3: Delovna doba anketirank

Delovna doba	Število odgovorov	Odstotki (%)
1 – 10 let	52	45,61
11 – 20 let	25	21,93
21 – 30 let	12	10,53
31 – 40 let	19	16,67
Manjkajoči odgovori	6	5,26
Skupaj	114	100,0

Tabela 4.3: Delovna doba anketirank

Tabela 4.4: Lokacija vrtca

Vrtec je		Število odgovorov	Odstotki (%)
Veljavnih odgovorov	na podežlju	52	45,6
	v mestu	61	53,5
	Skupaj	113	99,1
Manjkajoči odgovori	-1	1	,9
Skupaj		114	100,0

Tabela 4.4: Lokacija vrtca

Tabela 4.5: Starost otrok v skupini

Starost (v letih)	Število odgovorov	Odstotki (%)
1 – 2	12	10,53
1 – 3	12	10,53
1 – 4	15	13,16
2 – 3	23	20,18
2 – 4	21	18,42
3 – 4	3	2,63
3 – 5	2	1,75
3 – 6	5	4,39
4 – 5	6	5,26
4 – 6	6	5,26
5 – 6	6	5,26
Manjkajoči odgovori	3	2,63
Skupaj	114	100,0

Tabela 4.5: Starost otrok v skupini

V uvodnem delu vprašalnika sem želela izvedeti tudi, če imajo anketiranke trenutno v skupini otroka, ki prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine (tabela št. 4.6), koliko je takšnih otrok vključenih v njihovo skupino (tabela št. 4.7), če je takšnega otroka težko prepoznati v skupini (tabela št. 4.8) in po čem lahko anketiranke prepoznajo, da otrok prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine (tabela št. 4.9 a, b, c, d, e, f in g).

Kot lahko razberemo iz tabele 4.6, več kot polovica (55,3 %) anketirancev meni, da imajo v skupini otroka, ki prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine. Največ (52,63 %) jih ima v skupini od enega do pet takih otrok.

Tabela 4.6: Prisotnost socialno-ekonomsko ogroženega otroka v skupini

Ali menite, da imate v skupini otroka, ki prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine?	Število odgovorov	Odstotki (%)
Da	63	55,3
Ne	45	39,5
Skupaj	108	94,7
Manjkajoči odgovori	6	5,26
Skupaj	114	100,0

Tabela 4.6: Prisotnost socialno-ekonomsko ogroženega otroka v skupini

Tabela 4.7: Število socialno-ogroženih otrok v skupini

Koliko je po vašem mnenju socialno-ogroženih otrok v skupini?	Število odgovorov	Odstotki (%)
1-5	60	52,63
6-10	2	1,75
11-15	2	1,75
Skupaj	64	56,13
Manjkajoči odgovori	50	43,86
Skupaj	114	100,0

Tabela 4.7: Število socialno-ogroženih otrok v skupini

H₀₁ Vzgojiteljice lažje razberejo socialno ogroženega otroka v oddelku kot pomočnice vzgojiteljic.

Tabela 4.8: Težave pri prepoznavanju socialno-ogroženega otroka v skupini

Ali je težko razbrati socialno-ekonomsko ogroženega otroka v oddelku?	Vzgojiteljice		Pomočnice vzgojiteljic	
	Število odgovorov	Odstotki (%)	Število odgovorov	Odstotki (%)
Da	12	14,29	6	20,00
Ne	69	82,14	22	73,3
Ne vem	3	3,57	2	10,00
Skupaj	84	100,0	30	100,0

Tabela 4.8: Težave pri prepoznavanju socialno-ogroženega otroka v skupini

Večina anketirank je mnenja, da se socialno-ekonomsko ogroženega otroka v oddelku lahko razbere. Med vzgojiteljicami je takšnih 82,14%, med pomočnicami pa 73,3%.

Ker je hi-kvadrat (1,16) manjši od zahtevanega pri 0,05 (to je 5,99) ter pri dveh stopnjah prostosti, hipotezo s 5 % tveganjem, da se motimo, zavrnamo. Med vzgojiteljicami in pomočnicami vzgojiteljic namreč ni razlik v prepoznavanju socialno ogroženega otroka v oddelku. Hipotezo zavrnamo.

Iz tabele 4.9 (a, b, c, d, e, f, in g) lahko razberemo, da največ anketirank prepozna otroka, ki prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine glede na to, kako je oblečen in obut (59,6 %), in glede na to, kako je urejen (56,1%). Medtem pa so ocenili, da jih težje prepoznavajo glede na vključevanje v igro s sovrstniki (22,8 %) in glede na otrokovo izražanje preko umetniških jezikov (23,7 %).

Tabela 4.9: Dejavniki prepoznavanja socialno-ogroženega otroka v skupini

Po čem lahko sklepate, da otrok prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine?			
a) glede na obutev/obleko		Število odgovorov	Odstotki (%)
Veljavnih odgovorov	Da	68	59,6
	Ne	39	34,2
	Skupaj	107	93,9
Manjkajočih odgovorov	-1	7	6,1
Skupaj		114	100,0
b) glede na urejenost		Število odgovorov	Odstotki (%)
Veljavnih odgovorov	Da	64	56,1
	Ne	40	35,1
	Skupaj	104	91,2
Manjkajočih odgovorov	-1	10	8,8
Skupaj		114	100
c) glede na govorni razvoj		Število odgovorov	Odstotki (%)
Veljavnih odgovorov	Da	47	41,2
	Ne	54	47,4
	Skupaj	101	88,6
Manjkajočih odgovorov	-1	13	11,4
Skupaj		114	100,0
d) glede na dojemanje novih spoznanj		Število odgovorov	Odstotki (%)
Veljavnih odgovorov	Da	34	29,8
	Ne	68	59,6
	Skupaj	102	89,5
Manjkajočih odgovorov	-1	12	10,5
Skupaj		114	100,0

e.) glede na vključevanje		Število odgovorov	Odstotki (%)
Veljavnih odgovorov	Da	26	22,8
	Ne	76	66,7
	Skupaj	102	89,5
Manjkajočih odgovorov	-1	12	10,5
Skupaj		114	100,0
e.) glede na čustva		Število odgovorov	Odstotki (%)
Veljavnih odgovorov	Da	49	43,0
	Ne	54	47,4
	Skupaj	103	90,4
Manjkajočih odgovorov	-1	11	9,6
Skupaj		114	100,0
f.) glede na umetniške jezike		Število odgovorov	Odstotki (%)
Veljavnih odgovorov	Da	27	23,7
	Ne	73	64,0
	Skupaj	100	87,7
Manjkajočih odgovorov	-1	14	12,3
Skupaj		114	100,0

Tabela 4.9: Dejavniki prepoznavanja socialno-ogroženega otroka v skupini

V nadaljevanju splošnega dela ankete (tabela 4.10) sem želela, da anketiranke rangirajo navedene dejavnike, ki bi lahko vplivali na socialno-ekonomsko ogroženost družine. Po mnenju anketirank izobrazba staršev ni najpomembnejši dejavnik, saj jih je največ (27,2 %) rangiralo ta dejavnik kot manj pomembnega (rang 4). Več kot polovica anketirancev (51,8 %) pa je drugi dejavnik, prihodki v družini, rangiralo kot zelo pomembnega (rang 1). Premoženje družine (27,2 %) in delovno mesto staršev (30,7 %) je največ anketirancev rangiralo kot srednje pomemben dejavnik – izbrali so rang 2 ali 3.

Tabela 4.10: Dejavniki vplivanja na socialno ogroženost družine in posledično otroka

Kateri izmed spodaj naštetih dejavnikov bolj in kateri manj vplivajo na socialno-ekonomsko ogroženost družine in posledično na otrokov razvoj?			
a) izobrazba staršev			
		Število odgovorov	Odstotki (%)
Veljavnih odgovorov	Rang 1	24	21,1
	Rang 2	21	18,4
	Rang 3	19	16,7
	Rang 4	31	27,2
	Skupaj	95	83,3
Manjkajoči odgovori	-1	19	16,7
Skupaj		114	100,0
b) prihodki v družini			
		Število odgovorov	Odstotki (%)
Veljavnih odgovorov	Rang 1	59	51,8
	Rang 2	24	21,1
	Rang 3	19	16,7
	Rang 4	1	0,9
	Skupaj	103	90,4
Manjkajoči odgovori	-1	11	9,6
Skupaj		114	100,0

c) premoženje družine			
		Število odgovorov	Odstotki (%)
Veljavnih odgovorov	Rang 1	12	10,5
	Rang 2	31	27,2
	Rang 3	21	18,4
	Rang 4	27	23,7
	Skupaj	91	79,8
Manjkajoči odgovori	-1	23	20,2
Skupaj		114	100,0
d) delovno mesto staršev			
		Število odgovorov	Odstotki (%)
Veljavnih odgovorov	Rang 1	11	9,6
	Rang 2	23	20,2
	Rang 3	35	30,7
	Rang 4	17	14,9
	Skupaj	86	75,4
Manjkajoči odgovori	-1	28	24,6
Skupaj		114	100,0

Tabela 4.10: Dejavniki vplivanja na socialno ogroženost družine in posledično otroka

V enajstem vprašanju ankete sem anketiranke spraševala, ali menijo, da bi morale biti seznanjene s socialno-ekonomsko ogroženostjo otroka (družine), če je ta vpisan v njihovo skupino? Pri tem odgovoru jih je 78 odgovorilo z da, 24 pa z ne. Pri tem so svoj odgovor utemeljevali z različnimi argumenti.

Anketiranke, ki so na vprašanje odgovorile z da, so svojo izbiro utemeljile z naslednjimi razlogi (v oklepaju je navedeno število anketirank, ki so svoje utemeljitve navedle na povsem ali skoraj povsem enak način):

- lahko otroku pomagaš (13),
- lahko pomagaš staršem (10),
- bolj si pozoren na otroka (6),
- bolje razumeš otroka (6),

- otroku lahko ponudiš dodatno individualno pomoč (5),
- da (brez utemeljitve, zakaj se je anketiranec tako odločil) (3),
- zaščita otroka pred poniževanjem ali zapostavljenostjo pri vrstnikih; ga ne izpostavljaš (3),
- lažje bi otroka vključili v plačljive organizirane dejavnosti (2),
- bolj bi bili pozorni na starše in jim še posebej prisluhnili (2),
- le če je »zelo hudo v družini« /ko gre za hujšo socialno-ekonomsko ogroženost (2),
- še posebej bi razvijali otrokova močna področja (1),
- premagovanje zadreg staršev (1),
- lažje rešuješ težave otroka (1),
- lažje odreagiraš (1),
- le ob strinjanju staršev (1),
- ne zahtevamo od otroka preveč, temveč ga drugače obravnavamo (1).

Anketiranke, ki pa so na vprašanje odgovorile z ne, so svojo izbiro utemeljile z naslednjimi razlogi:

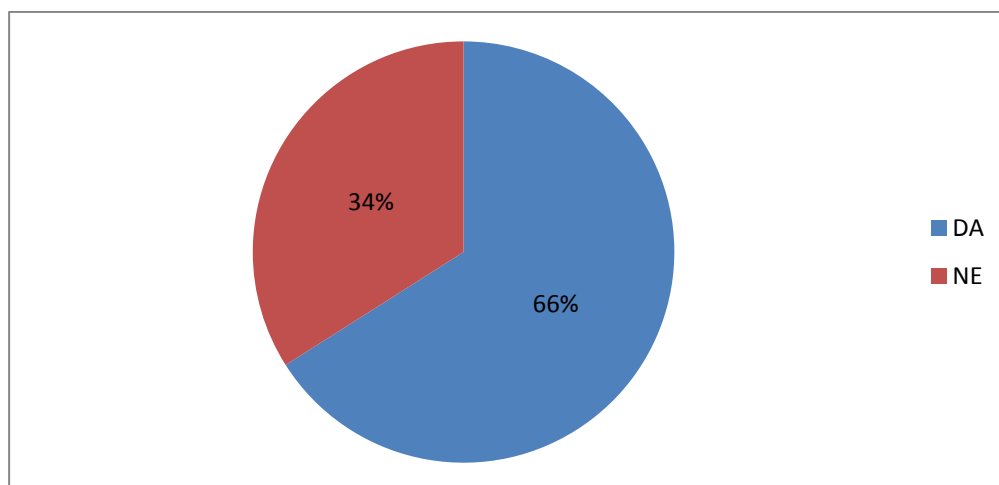
- ne (brez utemeljitve) (7),
- ker je to stvar staršev in ne vzgojiteljic/vzgojiteljev (6),
- v vrtcu moramo obravnavati vse otroke enako (5),
- s tem bi bil lahko otrok zaznamovan (s strani nekaterih vzgojiteljic/vzgojiteljev) (4),
- s tem lahko zavestno/nezavedno delaš razlike med otroki (2),
- vsem otrokom moramo zagotoviti kvalitetno preživljanje časa v vrtcu (1),
- naloga socialnega dela je, da opazuje otroka in spremlja otrokov razvoj (1).

4.2. Sklop 2: Težave otrok iz socialno ogroženih družin

Drugi sklop vprašalnika sem usmerila na težave, ki se pri otroku kažejo kot odraz revščine. Zanimalo me je mnenje strokovnih delavk in njihovo opažanje težav, s katerimi se soočajo otroci iz socialno ogroženih družin.

4.2.1. Govorno jezikovne kompetence

12. Ali menite, da se lahko nizek socialno-ekonomski status družine odraža na jezikovnem področju otrok?

Grafikon 4.1: Vpliv socialno-ekonomskega statusa na jezikovni razvoj otroka

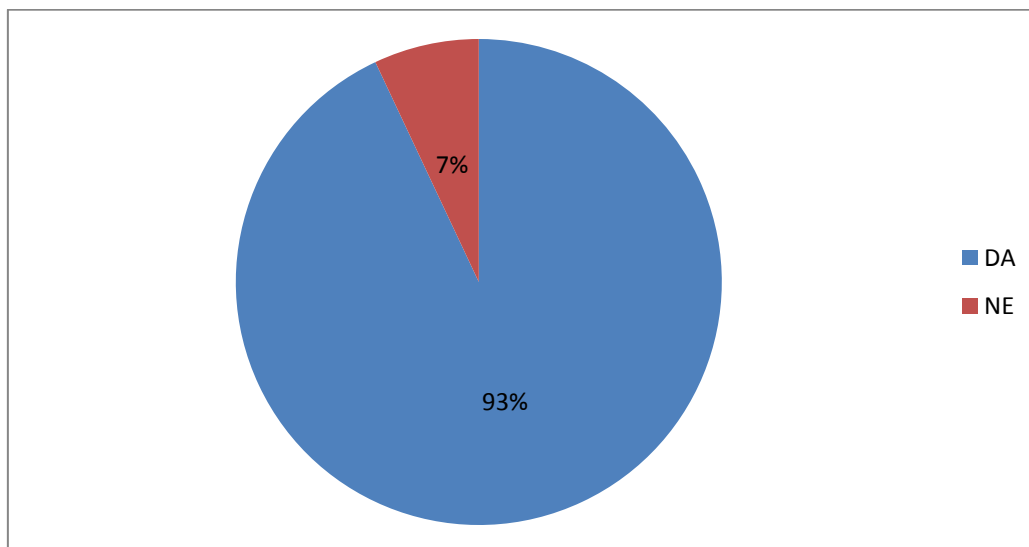
Grafikon 4.1 Vpliv socialno-ekonomskega statusa na jezikovni razvoj otroka

Strokovne delavke v vrtcih menijo, da se socialno-ekonomski status družine odraža na jezikovnem področju otrok, kar je izrazilo 66 % vprašanih anketirank.

13. Kako prepoznavate slabšo jezikovno kompetentnost otrok?

83 anketiranih strokovnih delavk je izrazilo mnenje, da slabšo jezikovno kompetentnost otrok prepoznavajo preko tega, da imajo otroci slabše komunikacijske spretnosti, da so tihi, ne razumejo navodil in besedil, da je njihov besedni zaklad omejen oz. šibek. Slabše izgovarjajo besede, kar vodi v nerazumljivost otrok.

14. Menite, da se slabša jezikovna kompetentnost staršev odraža tudi pri jezikovni kompetentnosti otrok?

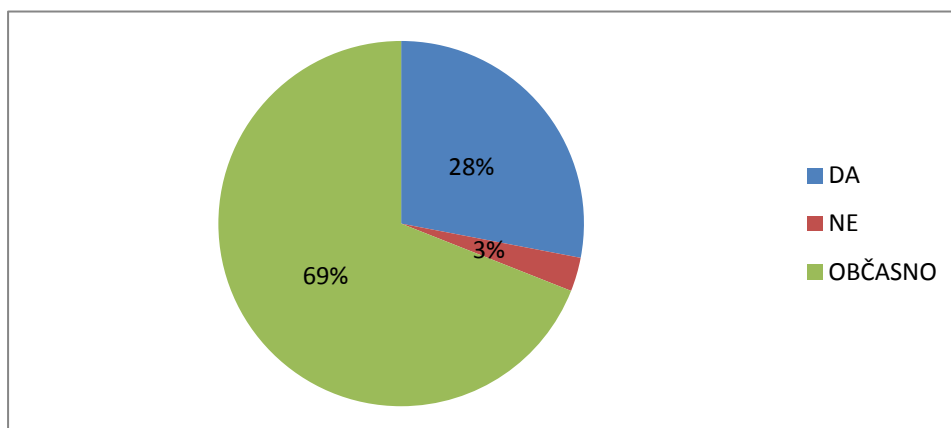

Grafikon 4.2: Vpliv slabše jezikovne kompetentnosti staršev na jezikovno kompetentnost otroka

Grafikon 4.2: Vpliv slabše jezikovne kompetentnosti staršev na jezikovno kompetentnost otroka

93 odstotkov anketiranih strokovnih delavk je odgovorilo, da se slabša jezikovna kompetentnost staršev odraža tudi pri jezikovni kompetentnosti otrok.

15. Ali starši sprejemajo in upoštevajo predloge vzgojiteljic in vzgojiteljev za napredek otrok na jezikovnem področju?

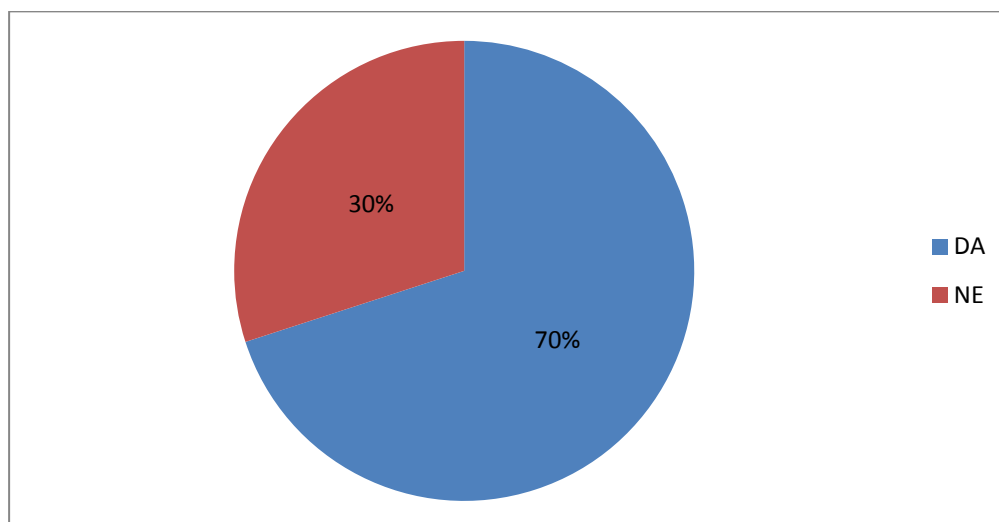

Grafikon 4.3: Sprejemanje predlogov s strani staršev, ki ji podajo vzgojiteljice za otrokov jezikovni napredek

Grafikon 4.3: Sprejemanje predlogov s strani staršev, ki ji podajo vzgojiteljice za otrokov jezikovni napredek

Z grafa je razvidno, da večina, torej 69% anketiranih strokovnih delavk, meni, da starši le občasno sprejemajo in upoštevajo predloge vzgojiteljic in vzgojiteljev za napredek otrok na jezikovnem področju.

16. Ali menite, da lahko vzgojiteljice/vzgojitelji preko dejavnosti v vrtcu nadomestijo otrokov manko na področju jezika?

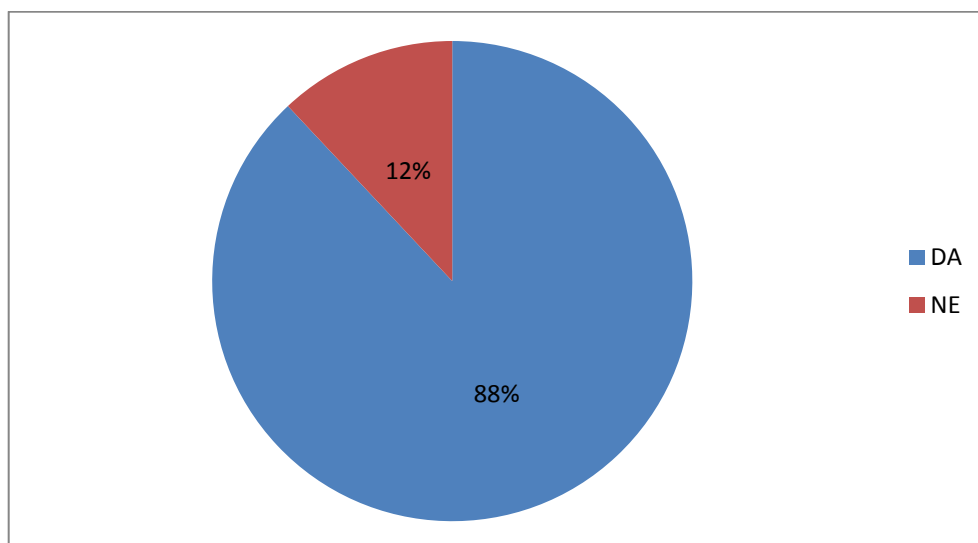

Grafikon 4.4: Nadomestilo manka na jezikovnem področju otroka s strani vzgojiteljic

Grafikon 4.4: Nadomestilo manka na jezikovnem področju otroka s strani vzgojiteljic

70 odstotkov anketiranih strokovnih delavk je odgovorilo, da vzgojiteljice/vzgojitelji s pomočjo dejavnosti v vrtcu lahko nadomestijo otrokov primanjkljaj na področju jezika. Svoje odgovore so tudi argumentirale. Pravijo, da za nadomestitev primanjkljaja pri svojem delu uporabljajo različne deklamacije, pesmice, izštevanke, simbolne igre in lastni vzor pri vsakodnevem govorjenju. Vendar pa kljub pritrdilnim odgovorom zasledim tudi, da so vendarle starši tisti, ki naj bi prevzeli glavno vlogo pri nadomeščanju otrokovega primanjkljaja.

17. Ali namenite otrokom s primanjkljajem na jezikovnem področju dodatne (individualne) dejavnosti za zmanjšanje tega primanjkljaja?

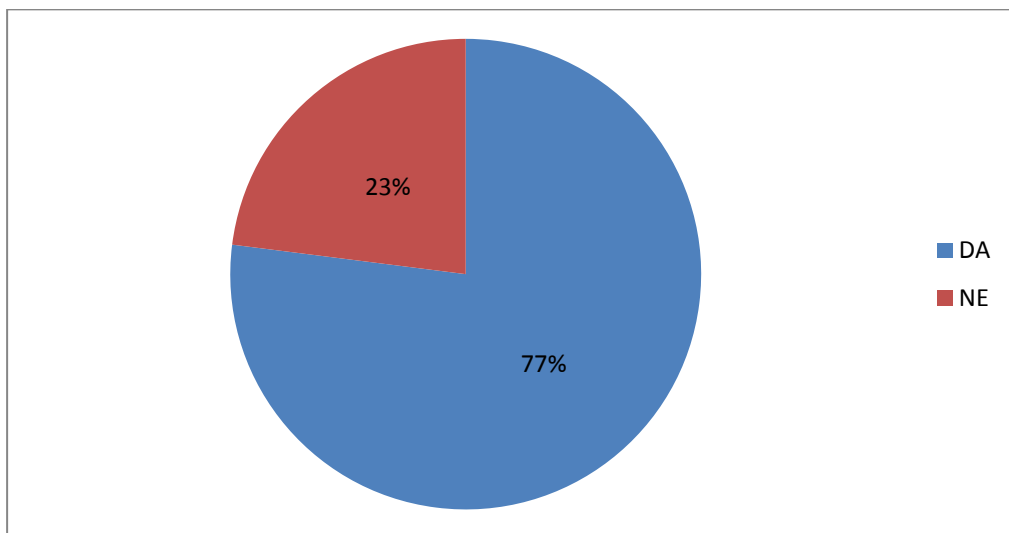
Grafikon 4.5: Dodatne (individualne) dejavnosti otrokov z jezikovnim primanjkljajem

Grafikon 4.5: Dodatne (individualne) dejavnosti otrokov z jezikovnim mankom

Z grafa lahko razberemo, da 88 odstotkov anketiranih strokovnih delavk nameni otrokom s primanjkljajem na jezikovnem področju dodatne (individualne) dejavnosti za zmanjšanje določenega primanjkljaja. S pomočjo njihovih pojasnitev odgovora sklepam, da so najpogostejše v ospredju individualni pogovori z otrokom, pogovori ob knjigah oz. slikanicah, da otrok posluša, opisuje, pripoveduje, da ima možnost izražanja preko lutk. Strokovne delavke otrokom s primanjkljajem na jezikovnem področju tudi več berejo. Glede na negativne odgovore pa se mi zdi potrebno izpostaviti odgovor, ki je zaskrbljujoč, saj ena od anketirank pravi, da je otrok v skupini preveč in se otrokom s primanjkljajem ne utegne posvetiti oziroma da, če se posveti otrokom s primanjkljajem, se ne more posvetiti ostalim otrokom v skupini.

18. Ali menite, da slabše razvite jezikovne sposobnosti vplivajo tudi na razvoj ostalih področij pri otroku?

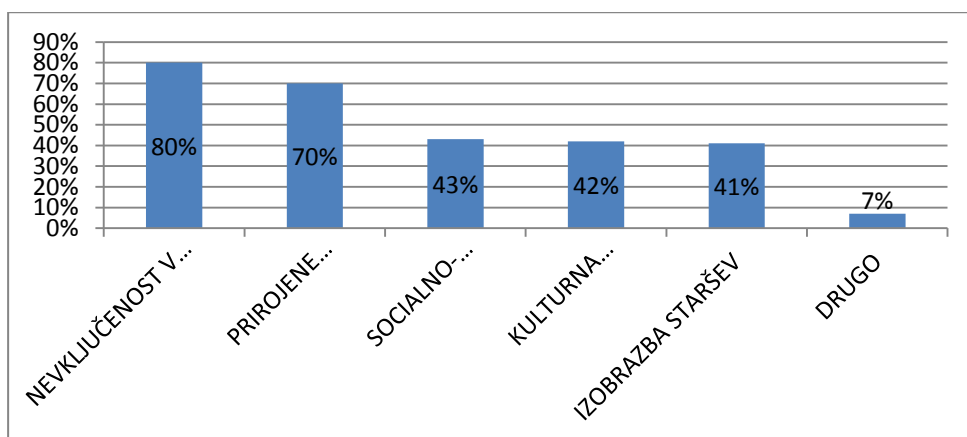
Večina anketiranih, torej 77 odstotkov strokovnih delavcev, meni, da slabše razvite jezikovne sposobnosti vplivajo na razvoj ostalih področij pri otroku.

Grafikon 4.6: Vpliv slabših jezikovnih spretnosti na razvoj ostalih področij pri otroku

Grafikon 4.6: Vpliv slabših jezikovnih spretnosti na razvoj ostalih področij pri otroku

19. Katerim izmed naštetih dejavnikov pripisujete največji vpliv na jezikovne težave otrok?

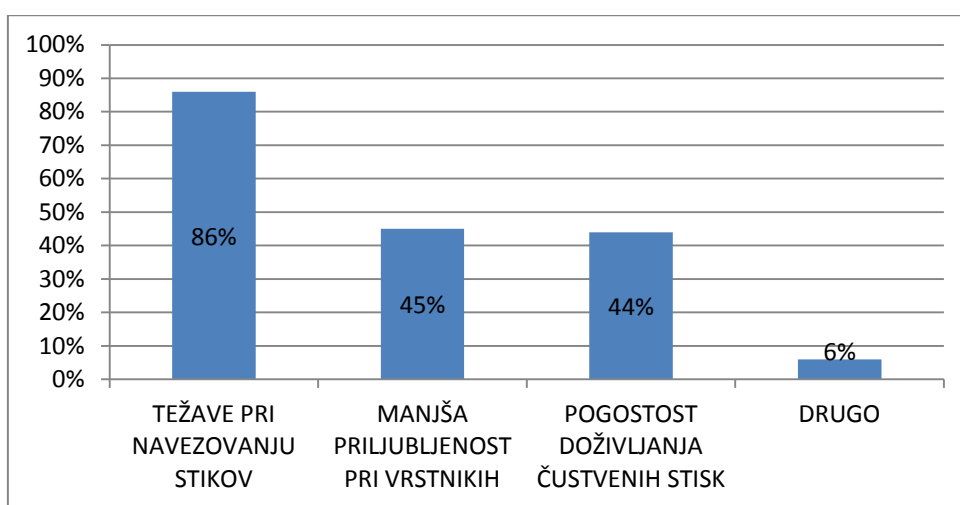
Grafikon 4.7: Dejavniki, ki vplivajo na slabšo jezikovno kompetenco otroka

Grafikon 4.7: Dejavniki, ki vplivajo na slabšo jezikovno kompetenco otroka

Anketirane strokovne delavke so podale naslednje odgovore glede na to, katerim izmed naštetih dejavnikov pripisujejo največji vpliv na jezikovne težave otrok. Pri odgovarjanju

so lahko izbrale enega ali več možnih odgovorov. 80 odstotkov jih meni, da je glavni dejavnik ne vključenost v socialno okolje. S 70 odstotki sledi mnenje, da na jezikovne težave otrok vplivajo prirojene govorne napake otrok. Socialno-ekonomska ogroženost družine predstavlja dejavnik vpliva v 43 odstotkih, kulturna prikrajšanost ji sledi z 42 odstotki in z 41 odstotki dejavnik izobrazbe staršev. 7 odstotkov anketirancev je izrazilo, da na jezikovne težave otrok vpliva drugo: govorni vzorec iz družine, neukvarjanje staršev z otroki, jezikovne težave staršev, kvalitetno izkoriščen čas, ki ga starši posvetijo otrokom in nerazumevanje jezika.

20. Na kaj vpliva pomanjkanje jezikovnih kompetenc?

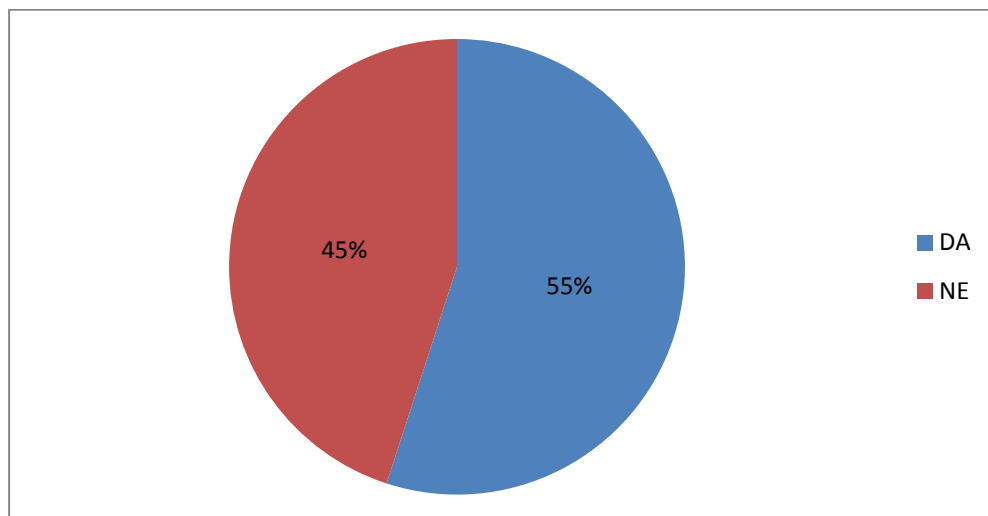

Grafikon 4.8: Vpliv slabše jezikovne kompetence na otrokovo življenje

Grafikon 4.8: Vpliv slabše jezikovne kompetence na otrokovo življenje

Z grafikona lahko razberemo, da 86 odstotkov anketiranih strokovnih delavk (ki so imeli možnost več odgovorov na vprašanje) meni, da pomanjkanje jezikovnih kompetenc najbolj vpliva na težave otroka pri navezovanju stikov. Le v enem odstotku se razlikujeta odgovora, da pomanjkanje jezikovnih kompetenc vpliva na manjšo priljubljenost otroka pri vrstnikih in na pogostost doživljanja čustvenih stisk. Šest odstotkov pa se je opredelilo z odgovorom drugo. Navedli so, da pomanjkanje jezikovnih kompetenc vpliva na agresijo, umik od skupine, vedenjske težave, na primernost reševanja konfliktov. Podan pa je bil tudi odgovor, da anketiranka nima izkušenj s tem.

21. Ali se strinjate s trditvijo, da jezikovne težave otrok prispevajo k širjenju socialno-ekonomske ogroženosti v družbi?

Grafikon 4.9: Širjenje socialne-ogroženosti v družbi zaradi slabše jezikovne kompetence otroka

Grafikon 4.9: Širjenje socialne-ogroženosti v družbi zaradi slabše jezikovne kompetence otroka

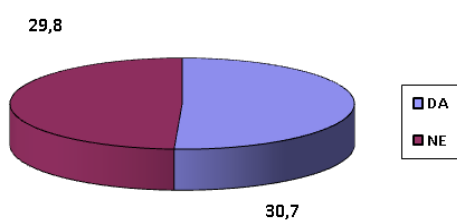
Anketirane strokovne delavke v 55 odstotkih menijo, da jezikovne težave otrok prispevajo k širjenju socialno-ekonomske ogroženosti v družbi.

4.2.2. Participacija otrok v igri in učenju

V 22. vprašanju sem anketiranke spraševala, ali lahko pri otroku prepoznajo znake socialno-ekonomske ogroženosti družine skozi:

a) otrokovo izražanje idej in pobud za določene dejavnosti.

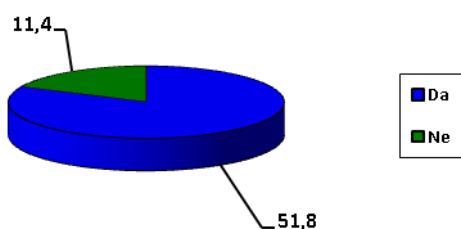
Največ strokovnih delavk je na vprašanje, ali lahko prepoznajo znake socialno-ekonomske ogroženosti skozi otrokovo izražanje idej in pobud za določene dejavnosti, odgovorilo pozitivno - da (30,7 %).

Grafikon 4.10: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi otrokovo izražanje idej in pobud za določene dejavnosti

b) Otrokovo nižjo samopodobo.

Velika večina anketirank je na vprašanje, ali lahko prepoznajo znake socialno-ekonomske ogroženosti skozi otrokovo nižjo samopodobo odgovorilo z da (51,8%).

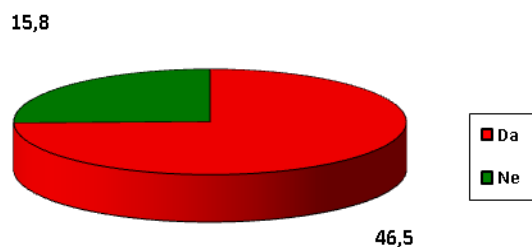

Grafikon 4.11: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi otrokovo nižjo samopodobo

Grafikon 4.10: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi otrokovo nižjo samopodobo

c) Otrokovo negativno vedenje v času bivanja v vrtcu.

Velika večina anketirank je odgovorilo, da prepoznajo znake socialno-ekonomske ogroženosti skozi otrokovo negativno vedenje v času bivanja v vrtcu (46,5%).

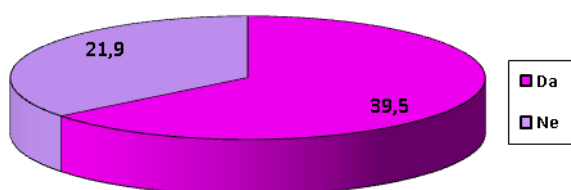

Grafikon 4.12: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi otrokovo negativno vedenje v času bivanja v vrtcu

Grafikon 4.11: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi otrokovo negativno vedenje v času bivanja v vrtcu

d) To, koliko ima razvite osnovne veščine za reševanje konfliktov.

Večina anketirank je odgovorila, da prepoznajo znake socialno-ekonomske ogroženosti skozi otrokove veščine za reševanje konfliktov (39,5%).

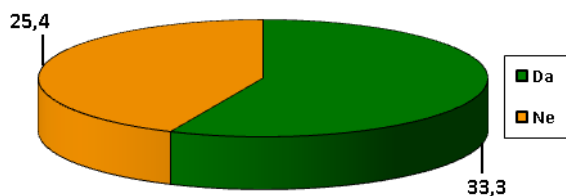

Grafikon 4.13: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi to, koliko ima razvite osnovne veščine za reševanje konfliktov

Grafikon 4.12: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi to, koliko ima razvite osnovne veščine za reševanje konfliktov

e) Nezmožnost sodelovanja pri sooblikovanju igre.

Večina anketirank je odgovorila, da prepoznajo znake socialno-ekonomske ogroženosti skozi otrokovo kooperativnost pri sooblikovanju igre (33,3).

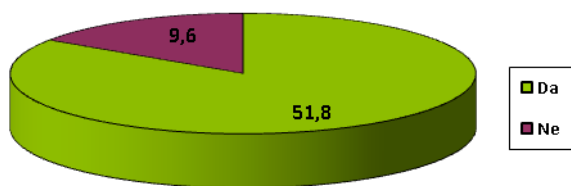

Grafikon 4.14: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi nezmožnost sodelovanja pri sooblikovanju igre

Grafikon 4.13: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi nezmožnost sodelovanja pri sooblikovanju igre

f) Vključevanje v igro - navezovanje socialnih stikov in prevzemanje aktivnih vlog v skupini.

Velika večina oz. skoraj vse anketiranke (kar 51,8 % od 61,4 % vseh veljavnih odgovorov) so odgovorile, da prepoznajo znake socialno-ekonomske ogroženosti skozi otrokovo vključevanje v igro – navezovanje socialnih stikov in prevzemanje aktivnih vlog v skupini.

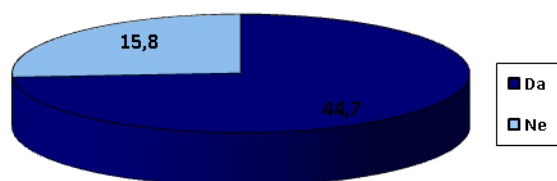

Grafikon 4.15: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi vključevanje v igro – navezovanje socialnih stikov in prevzemanje aktivnih vlog v skupini

Grafikon 4.14: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi vključevanje v igro – navezovanje socialnih stikov in prevzemanje aktivnih vlog v skupini

g) Zmožnost opazovanja sovrstnikov in prenašanja informacij sovrstnikom o lastnih željah, zamislih v različnih situacijah in pri igri.

Velika večina anketirank je odgovorila, da prepoznajo znake socialno-ekonomske ogroženosti skozi otrokovo zmožnost opazovanja sovrstnikov in prenašanja informacij sovrstnikom o lastnih željah, zamislih v različnih situacijah in pri igri (44,7%).

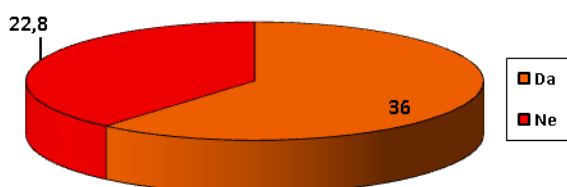

Grafikon 4.16: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi zmožnost opazovanja sovrstnikov in prenašanja informacij sovrstnikom o lastnih željah, zamislih v različnih situacijah in pri igri

Grafikon 4.15: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi zmožnost opazovanja sovrstnikov in prenašanja informacij sovrstnikom o lastnih željah, zamislih v različnih situacijah in pri igri

h) Otrokovo izražanje želje po vključitvi v dodatne interesne dejavnosti izven vrtca.

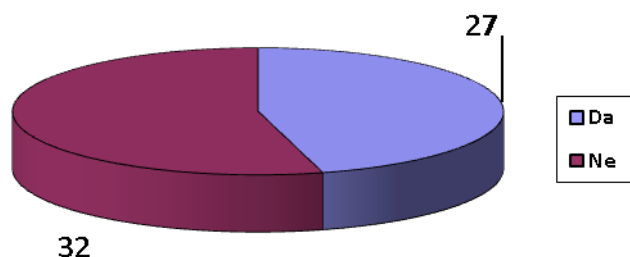
Večina anketirank je odgovorila, da prepoznajo znake socialno-ekonomske ogroženosti skozi otrokovo izražanje želje po vključitvi v dodatne interesne dejavnosti izven vrtca (36,0%).

Grafikon 4.17: Znaki socialne-ogroženosti družine skozi otrokovo izražanje želje po vključitvi v dodatne interesne dejavnosti izven vrtca

23. Ali iz tega (kdo so pogosti predlagatelji idej in razvijalci igre) lahko razberete odraz socialno-ekonomske ogroženosti družine? Odgovor prosim utemeljite.

Večina anketirank je odgovorila, da ne morejo razbrati odraza socialno-ekonomske ogroženosti družine s pomočjo opazovanja, kdo so pogosti predlagatelji idej in razvijalci igre.

Grafikon 4.18: Prepoznavanje socialno-ogroženega otroka na podlagi tega, kdo so razvijalci in predlagatelji igre

Grafikon 4.16: Prepoznavanje socialno-ogroženega otroka na podlagi tega, kdo so razvijalci in predlagatelji igre

H₀₂ Med vzgojiteljicami in pomočnicami vzgojiteljic ni razlik pri aktivnem spodbujanju in upoštevanju participacije vseh otrok pri igri in delu v oddelku.

Tabela 4.11: Spodbujanje participacije otrok v skupini

Ali menite, da pri svojem delu aktivno spodbujate in upoštevate participacijo vseh otrok pri igri in delu v oddelku?	Vzgojiteljice		Pomočnice vzgojiteljic	
Da	72	85,71	23	76,67
Ne	2	2,38	1	3,33
Ne vem	10	11,91	6	20,00
Skupaj	84	100,00	30	100,00

Tabela 4.11: Spodbujanje participacije otrok v skupini

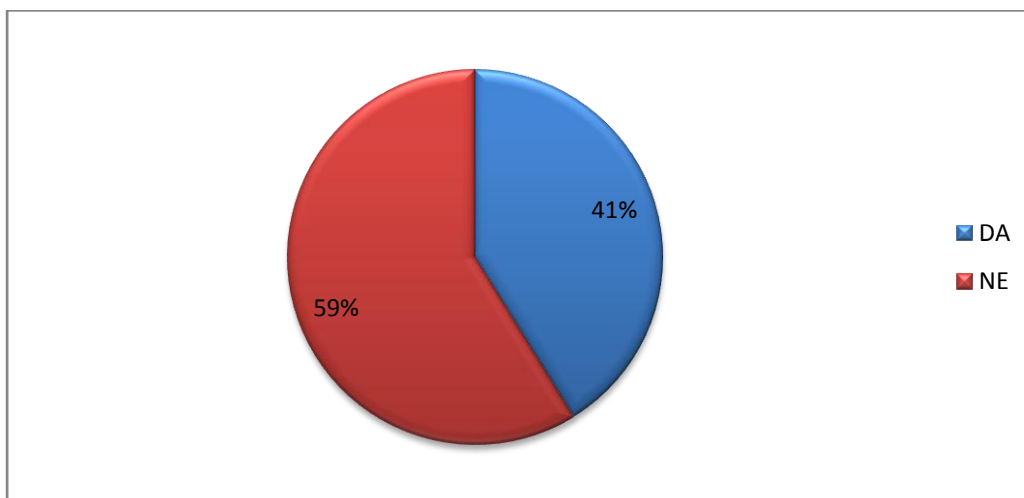
Večina anketirank je mnenja, da pri svojem delu aktivno spodbuja in upošteva participacijo vseh otrok v skupini. Tako meni 85,71 % vzgojiteljic in 76,67 % pomočnic vzgojiteljic.

Ker je hi-kvadrat (1,32) manjši od zahtevanega pri 0,05 (to je 5,99) ter pri dveh stopnjah prostosti, hipotezo s 5 % tveganjem, da se motimo, sprejmemo. Med vzgojiteljicami in pomočnicami vzgojiteljic ni razlik v aktivnem spodbujanju in upoštevanju participacije vseh otrok v skupini. Hipotezo potrdimo.

Iz navedenih rezultatov lahko razberemo, da je pomen otroške participacije pri delu strokovnih delavk v vrtcu pomemben. S pravilnim pristopom, upoštevanjem in dajanjem možnosti otrokom lahko razberemo, kje potrebujejo našo »dodatno« pomoč, tako da znamo o specifikah otrokovega položaja razmišljati in strokovno odreagirati.

4.2.3. Odraž revščine pri izražanju preko umetniških jezikov

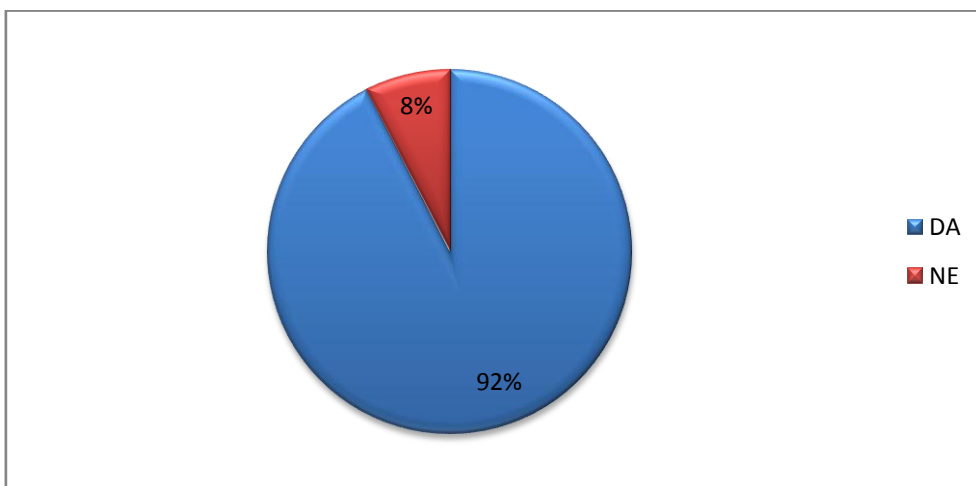
Na **vprišanje 25**: ali menite, da bi bilo mogoče iz otrokovega ustvarjalnega izražanja (likovnega, plesnega, dramskega...) razbrati, da prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, je odgovorilo 68 anketirank. Od tega jih je pritrdilno odgovorilo 40 anketirank; z ne je odgovorilo 28 anketirank. Na vprašanje ni odgovarjalo 46 anketirank.

Grafikon 4.19: Prepoznavanje socialno-ogroženega otroka preko umetniškega izražanja

Grafikon 4.17: Prepoznavanje socialno-ogroženega otroka preko umetniškega izražanja

26: S pomočjo umetniških jezikov lahko otrok izrazi svoja najbolj skrita doživljanja. Na vprašanja, ali menijo, da je otroku, ki prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, ustvarjanje lahko izhod iz stiske, je od 67 anketirank, ki so odgovorile, 62 anketirank odgovorilo pritrdilno; 5 jih je odgovorilo negativno. Na vprašanje ni odgovarjalo 47 anketirank.

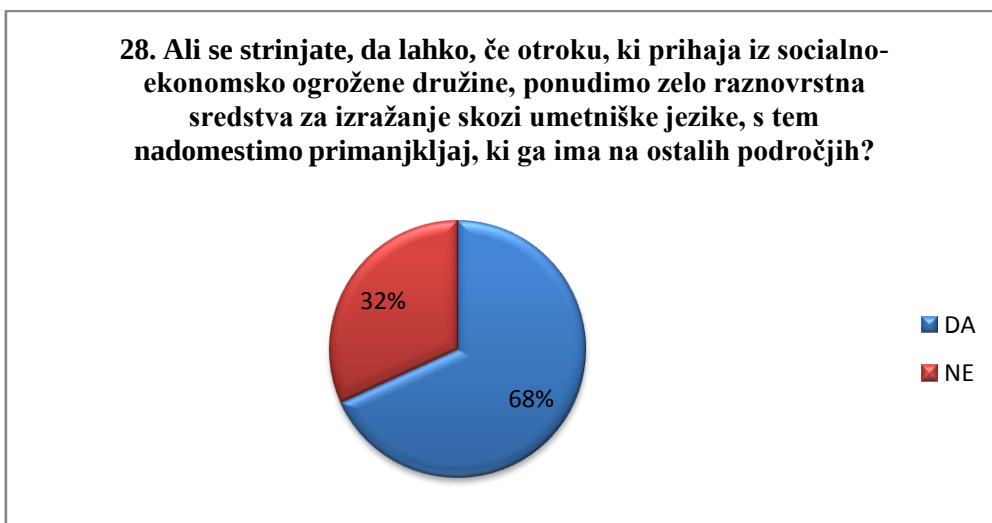

Grafikon 4.20: Ustvarjanje kot izhod iz stiske pri socialno-ogroženem otroku

Grafikon 4.18: Ustvarjanje kot izhod iz stiske pri socialno-ogroženem otroku

Na **vprašanje 27** (ali menite, da je lahko otrok, ki prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, uspešen v svojem umetniškem izražanju) je od 66 anketirancev 65 odgovorilo pritrdilno. Le 1 anketiranka je odgovoril z ne.

Na **28. vprašanje** je odgovarjalo 66 anketirank. Od tega je pritrdilno odgovorilo 45 anketirancev, 21 jih je odgovorilo z ne. Na vprašanje ni odgovarjalo 48 anketirancev.

Grafikon 4.21: Možnost ustvarjalnega izražanja kot nadomestilo primanjkljaja na ostalih področjih otrokovega razvoja

Grafikon 4.19: Možnost ustvarjalnega izražanja kot nadomestilo manka na ostalih področjih otrokovega razvoja

Na **vprišanje 29** (za katerega od umetniških jezikov menite, da bi bil otroku, ki prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, najbližji) je odgovarjalo 67 anketirank. Na vprišanje ni odgovarjalo 47 anketirank.

Anketiranke so mnenja, da je dotičnim otrokom od umetniških jezikov najbližji likovni (22 (33 %) odgovorov); sledil je glasbeni (19 (28 %) odgovorov), dramski/ lutkovni (13 (19 %) odgovorov), plesni (8 (12 %) odgovorov) in avdiovizualni (5 (8 %) odgovorov).

Grafikon 4.22: Najbolj izraženi umetniški jeziki pri otroku iz socialno ogrožene družine

Grafikon 4.20: Najbolj izraženi umetniški jeziki pri otroku iz socialno ogrožene družine

Na **30. vprišanje** (otroci, ki prihajajo iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, imajo pogosto nizko samopodobo in posledično težje navezujejo stike s sovrstniki; s katerimi umetniškimi sredstvi bi mu pri navezovanju stikov lahko, po vašem mnenju, še posebej pomagali) je 24 anketirank odgovorilo, da bi kot sredstvo uporabile lutko, sledi dramatizacija, ples, glasba in ostali umetniški jeziki.

Iz odgovorov anketirank je mogoče razbrati pozitivno naravnost do umetniških jezikov kot področja, ki je otrokom, ki prihajajo iz socialno-ekonomsko ogroženih družin, v pomoč pri razvoju, kakor izhod iz stiske. Pozitivizem se prav tako kaže v veri, da otroci zmorejo uspeti, kljub temu da prihajajo iz socialno-ekonomsko ogroženih družin. Odgovori anketirank mi dajo vedeti, da ima umetnost za predšolskega otroka posebno mesto v

razvoju in da lahko skozi izražanje in ustvarjanje izboljšamo primanjkljaj na nekaterih področjih.

4.2.4. Vpliv revščine na psihosocialni razvoj otroka

Na **31. vprašanje** (ali menite, da obstaja povezava med zanemarjanjem otroka in nizkim socialno-ekonomskim statusom družine) je pritrdilno odgovorilo le 40 anketirank, kar predstavlja dobro tretjino vseh udeleženk v raziskavi (35 %). S trditvijo se ni strinjalo 24 anketirank oz. dobra petina (21 %). 60 anketirank na to vprašanje ni odgovorilo (razloga ne poznam, domnevam pa, da se ta skupina anketirank ni dovolj poglobila v vsebino vprašanja).

Ko sem jih prosila, da naj svoje odgovore utemeljijo, je med tistimi, ki se strinjajo, da med socialno-ekonomskim statusom družine in zanemarjanjem otroka obstaja povezava, z DA odgovorilo 27 anketirank; sledi odgovor, da ta povezava sicer lahko obstaja, ni pa nujno (8 odgovorov).

Med tistimi, ki se z izpostavljeno povezanostjo med zanemarjanjem otrok in nizkim socialno-ekonomskim statusom družine ne strinjajo, jih je večina (23 odgovorov) utemeljevala, da povezave ni videla. Nasprotno kar nekaj anketirancev meni, da se prej zgodi zanemarjanje otroka v družinah z dobrim socialnim statusom (8 odgovorov); znotraj teh odgovorov pa prevladuje odgovor, da imajo starši premalo časa za otroke (7 odgovorov).

V nadaljevanju (32. vprašanje) sem vprašala, **kako se po vašem mnenju odraža čustvena stiska otroka zaradi socialno-ekonomske prikrajšanosti družine?**

Med 114-imi odgovori jih je na to vprašanje odgovorilo 59 in 58 jih je takih, ki so povezale čustveno stisko otroka zaradi socialno-ekonomske prikrajšanosti družine. Najpogostejši odgovori so bili, da so takšni otroci čustveno nestabilni: nekateri so pasivni, drugi agresivni (48 odgovorov). Večinoma nimajo dobrih odnosov s sovrstniki ali pa se nasploh umikajo in so bolj zadržani (26 odgovorov). Tudi v tem primeru 65 anketirank na to vprašanje ni odgovorilo.

33. Ali ostali otroci zaznajo, da je v skupini otrok, ki doživlja čustveno stisko zaradi socialno-ekonomske ogroženosti družine in kako reagirajo nanjo?

Med 114 možnimi odgovori je z DA odgovorilo 22 anketirank (19,3 %) in z NE je odgovorilo 38 anketirank (33,3 %). 21 anketirank meni, da so otroci še premajhni, da bi to zaznali.

Moji zaključki ob prebiranju odgovorov so, da otroci v vrtcu v drugem starostnem obdobju tega ne zaznajo. Njihovo reagiranje pa je zelo odvisno od ravnanja vzgojiteljic, ki pa vendarle večinoma znajo povezati tovrstno socialno razliknost. Reagiranje otroka je odvisno tudi od posledic socialne ogroženosti. Če je npr. slaba higiena, se otroci umaknejo; če je otrok žalosten, ga drugi tolažijo. Ključna ugotovitev je, da otrokom pri teh letih že deluje empatija.

34. Kako ukrepate, ko zaznate pomembne spremembe pri otroku na čustvenem nivoju?

Med pridobljenimi 63-imi odgovori se največkrat kaže odgovor, da je potrebna večja osredotočenost na takega otroka (23 odgovorov), več individualnega dela z njim (21 odgovorov), vključitev staršev (19 odgovorov). Vseh 63 anketirank je podalo po eno možnost.

Na 35. vprašanje, ali se v skupini kdaj pogovarjajo o socialno-ekonomski ogroženosti (revščini); in če da, na kakšen način (tematski sklop, didaktična enota, vsakodnevno...), je odgovorilo 64 anketirank. 38 jih odgovarja z DA, vendar nekatere priložnostno: npr. pri obroku – kako se ravna s hrano (26 odgovorov), drugi imajo samostojno temo (6 odgovorov), npr. projekt »Kaj pomeni biti reven?«, 4 odgovori so brez utemeljitve. 26 jih odgovarja z NE: 20 jih odgovarja brez utemeljitve, sledi 6 odgovorov, da kot pomočnica vzgojiteljice nima vpliva na izbiro teme.

Na 36. vprašanje, **ali imajo zadostno strokovno znanje za prepoznavanje znakov socialno-ekonomske ogroženosti pri otrocih v predšolski vzgoji**, je odgovorilo 66 anketirank.

Največ anketirank (46) meni, da nima zadostnega strokovnega znanja na tem področju. 20 anketirank pa je mnenja, da ima zadostno znanje.

Tabela 4.12: Strokovna podkovanost za prepoznavanje socialno-ogroženega otroka

		Število odgovorov
Veljavnih odgovorov	Da	20
	Ne	46
	Skupaj	66
Manjkajoči odgovori	Skupaj	48
Skupaj		114

Tabela 4.12: Strokovna podkovanost za prepoznavanje socialno-ogroženega otroka

37. Ali ste se na temo socialno-ekonomske ogroženosti udeležili kakšnega strokovnega usposabljanja znotraj zavoda ali kje drugje? Če da, prosimo navedite, za kakšno usposabljanje je šlo?

Znotraj zavoda (torej v sklopu skupnih izobraževanj, ki jih organizira matični vrtec) se je od 114 anketirank udeležila strokovnega usposabljanja samo ena anketiranka, še ena pa se na tem področju samoizobražuje. Izven zavoda se je izobraževalo 6 strokovnih delavk.

V nadaljevanju (38. vprašanje) me je zanimalo, **ali obstajajo programi pomoči za otroke s primanjkljaji kot posledica socialno-ekonomske ogroženosti?** Če da, sem prosila, da jih navedejo.

Na to vprašanje sem pridobila 9 pritrdilnih odgovorov. Nekateri vrtci torej imajo te programe. Odgovori so navedeni v spodnji tabeli. Še največkrat se omenja sodelovanje s CSD.

Odgovori
1. Pomoč, ki so jo dajali študentje z imenom "Podmornica"
2. Branje za znanje in branje za zabavo (BZZ)
3. Individualizirani programi
4. Individualni načrti za posameznike, ki imajo zaradi social
5. Obstajajo
6. Pomoč CSD - Družinski pomočnik
7. Pomoč otrokom pri težavah na jezikovnem področju
8. Pomoč specialnega pedagoga
9. Preko CSD

39. **Ali se kakšen program pomoči realizira tudi v vrtcu, kjer ste zaposleni?** Če da, ga/jih prosimo navedite.

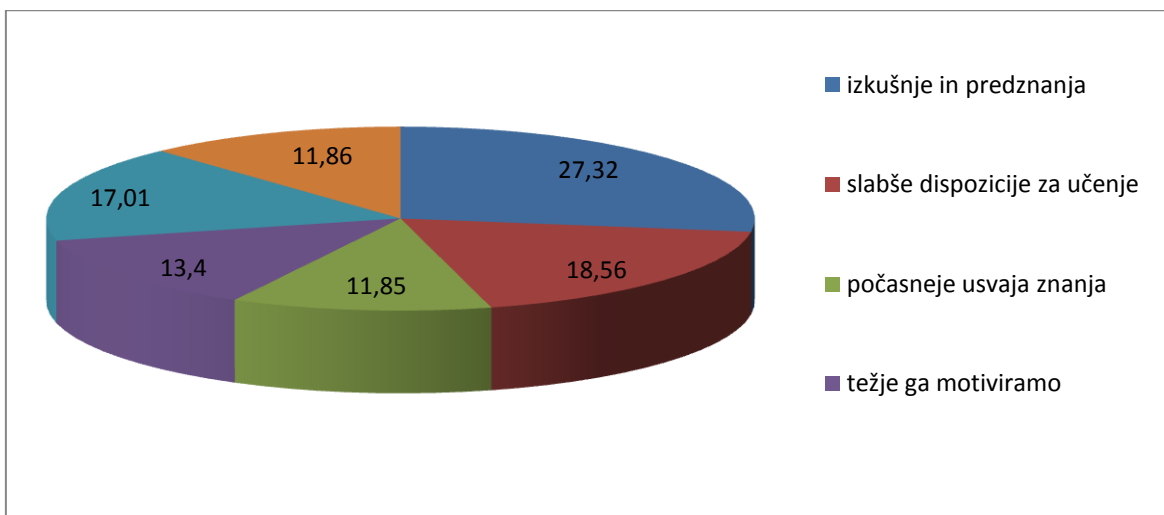
Na to vprašanje sem pridobila 19 odgovorov in ti pravijo, da torej obstajajo programi pomoči. V sedmih odgovorih so poudarjene humanitarne akcije zbiranja oblačil, v treh odgovorih pomoč solidarnostnega sklada; prav tako v treh odgovorih pomoč otrokom s posebnimi potrebami.

4.2.5. *Vpliv revščine na otrokov kognitivni razvoj*

V 40. vprašanju sem strokovne delavce vprašala, **ali menijo, da ima otrok, ki prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, nekatere kognitivne sposobnosti in spretnosti nižje razvite:**

- a) ali ima na splošno **manj izkušenj in predznanja na nekaterih področjih?** Na to trditev je največ anketirancev odgovorilo pritrdilno (46,5 %).
- b) Ima **slabše dispozicije za učenje?** Največ anketirancev je na to trditev tudi odgovorilo pritrdilno (31,6%).
- c) **Počasneje usvaja nova znanja?** S to trditvijo pa se največ anketirancev (36 %) ne strinja.
- d) **Ga težje motiviramo za sodelovanje pri dejavnostih?** Tudi s to trditvijo se največ anketirancev (33,3) ne strinja.
- e) **Se raje igra v koticu (prosta igra) kot sodeluje pri vodenih dejavnostih?** Na to trditev so anketiranci odgovarjali zelo neenotno – z da jih je odgovorilo 28,9 %, medtem ko je z ne odgovorilo 27,2 % anketirancev.
- f) **Ima manj interesa za različne dejavnosti?** S to trditvijo se največ anketirancev ne strinja (36,8 %).

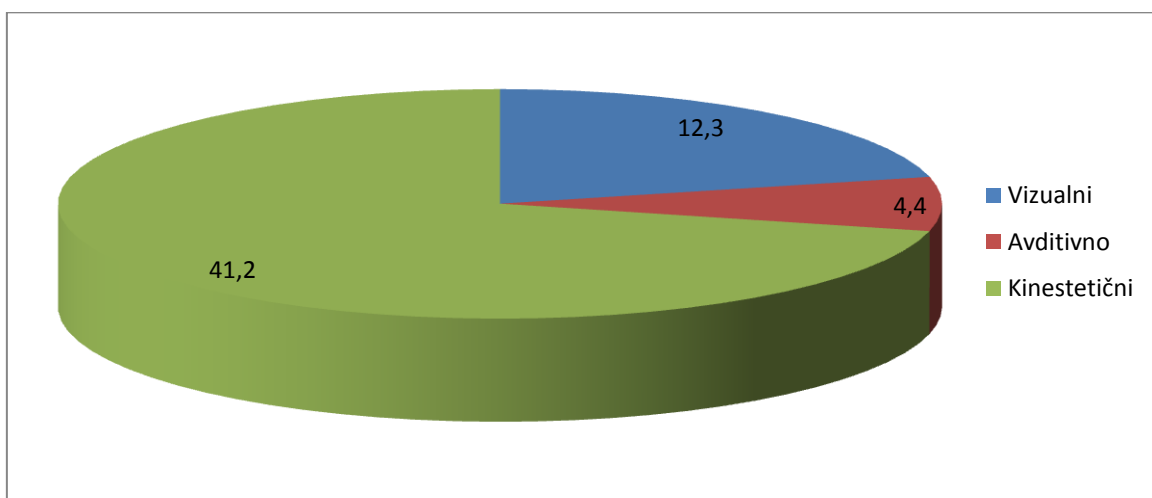
Iz spodnjega tortnega diagrama lahko razberemo, da je največ anketirank (27,32 %) izmed ponujenih možnosti potrdilo tezo, da imajo otroci, ki prihajajo iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, na splošno manj izkušenj in predznanja na nekaterih področjih kot otroci iz družin z boljšim statusom. Najmanj anketirancev (11,85 %) pa je potrdilo tezo, da otrok, ki prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, počasneje osvaja nova znanja.

Grafikon 4.23: Kognitivne spretnosti pri otroku iz socialno-ogrožene družine

Grafikon 4.21: Kognitivne spretnosti pri otroku iz socialno-ogrožene družine

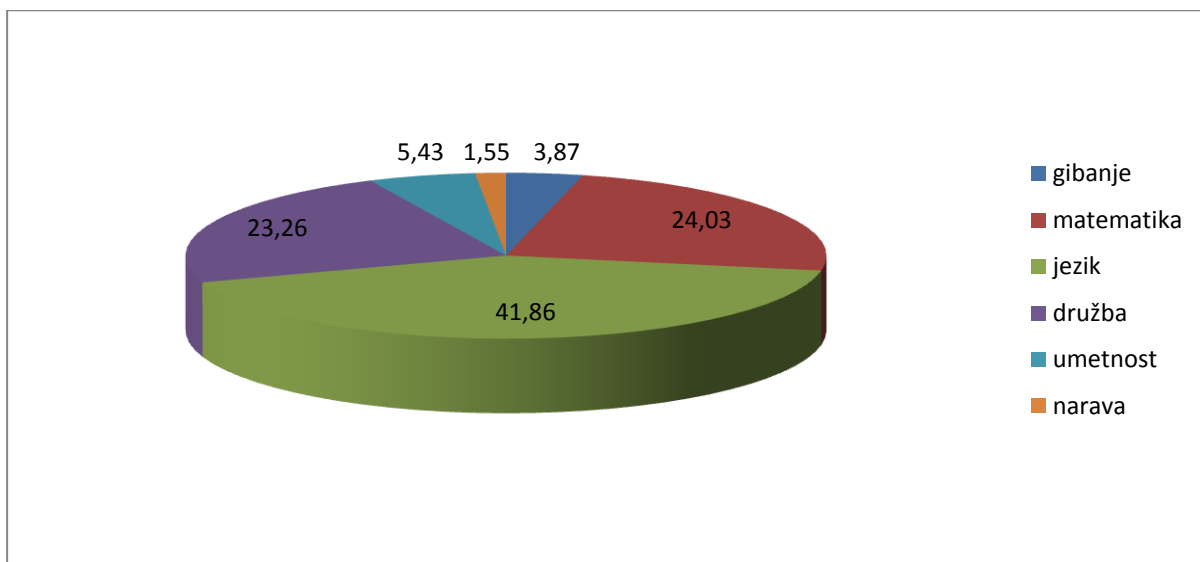
V 41. vprašanju sem strokovne delavke spraševala, kateri učni stil je po njihovem mnenju otroku, ki prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, najbližje? V spodnjem tortnem diagramu lahko vidimo, da je večina izbrala kinestetični učni stil (41,2 %), medtem ko je manjšina anketirank izbrala avditivni učni stil (4,4 %).

Grafikon 4.24: Učni stili pri otroku iz socialno-ogrožene družine

Grafikon 4.22: Učni stili pri otroku iz socialno-ogrožene družine

V 42. vprašanju me je zanimalo, na katerem področju po Kurikulumu za vrtce (1999) imajo po mnenju anketirancev otroci, ki prihajajo iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, največ težav? Kot lahko razberemo iz spodnjega tortnega diagrama, je največ anketirank (41,86 %) kot težavno področje pri otrocih izbralo jezik, medtem ko jih je najmanj izbralo področje narava (1,55 %).

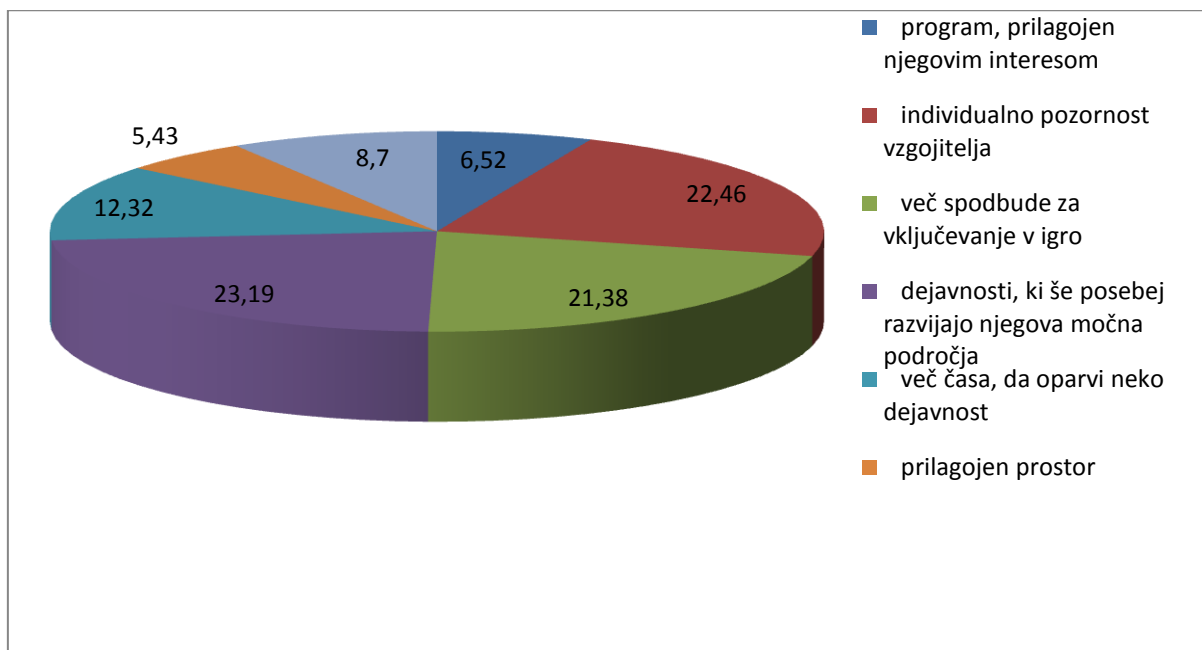
Grafikon 4.25: Področje po Kurikulumu za vrtce, kjer ima socialno ogrožen otrok težave

Grafikon 4.23: Področje po Kurikulumu za vrtce, kjer ima socialno ogrožen otrok težave

43. Ali menite, da otrok, ki prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, potrebuje naslednje prilagoditve/pomoč?

- a) Program, ki bi bil prilagojen njegovim interesom.
- b) Posebno (individualno) pozornost vzgojiteljice/vzgojitelja pri dejavnostih, kjer ima težave.
- c) Več spodbude za vključevanje v igro s sovrstniki.
- d) Skupinske dejavnosti, ki še posebej razvijajo otrokova močna področja.
- e) Več časa, da opravi neko dejavnost.
- f) Prilagojen prostor za osvajanje novih znanj.
- g) Dodatno pomoč specialnega pedagoga.

Iz spodnjega tortnega diagrama lahko razberemo, da največ anketirancev ocenjuje, da otroci potrebujejo dejavnosti, ki še posebej razvijajo njegova močna področja (23,19 %), medtem ko jih najmanj (5,43 %) ocenjuje, da ti otroci potrebujejo prilagojen prostor.

Grafikon 4.26: Področja, kjer socialno-ogrožen otrok potrebuje največ prilagoditev/pomoči

Grafikon 4.24: Področja, kjer socialno-ogrožen otrok potrebuje največ prilagoditev/pomoči

V zadnjem, 44. vprašanju, sem anketiranke spraševala, **kaj bi lahko pri njihovem vzgojnem delu naredili drugače, če bi vedeli, da otrok prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine**. Strokovne delavke so podale različne predloge (v oklepaju je zapisano število anketirancev, ki so na vprašanje odgovorile enako ali pa vsaj zelo podobno):

- bolj bi bila pozorna na otroka, njegove primanjkljaje (10),
- nič (posebnega) (5),
- bolj individualna obravnava otroka (4),
- hitrejša pomoč otroku (3),
- ne bi delala razlik med otroki (3),
- mogoče bi kaj lahko spremenila (2),
- dala bi poudarek na pridobivanju samozavesti otroka (2),
- dala bi pozitivno spodbudo otroku (2),
- še posebej bi vključevala otroka v skupino, med vrstnike (2),
- otroka ne bi izpostavljala pred skupino (2),
- odpravila bi se na center za socialno delo (1),

- obvestila bi strokovno vodstvo (1),
- otroku bi namenila več časa (1),
- otroku bi nudila več podpore (1),
- zelo težko bi naredila kaj (1),
- vrtec bi lahko pomagal staršem pri financiranju plačljivih dejavnosti (1),
- v skupini bi lahko zbirali oblačila za otroka (1),
- dala bi poudarek na razvijanje otrokovih šibkih področjih (1),
- kakovostnejši pristop (1),
- drugačen pristop (1),
- vrtec bi lahko na to temo organiziral kakšna dodatna izobraževanja (1),
- v skupini bi imeli temo o revščini (1).

Iz navedenih rezultatov lahko razberem, da bi večina anketirank želela nekaj narediti/spremeniti pri svojem delu; le nekaj posameznic meni, da ne morejo narediti nič ali da nič ne bi naredile (8). Nekatere strokovne delavke razmišljajo predvsem o fizični in denarni pomoči otrokom in staršem, medtem ko drugi bolj razmišljajo o tem, kaj bi lahko storili v okviru njihovega vzgojnega dela (prepoznavanje primanjkljajev, spodbuda, dodatno delo z otrokom...).

5. RAZPRAVA

Iz leta v leto je več socialno ekonomsko ogroženih družin, pri katerih so najbolj ranljivi otroci. Ta porast so opazili tudi strokovni delavci v vrtcih, pri katerih je sprožil razmišljanje ter pri veliki večini željo, da bi pomagali in bili dejavni. Potrditev, da to drži, mi dajejo odgovori v obeh sklopih anketnega vprašalnika. Dovolj jasno je izraženo, da so strokovne delavke (moje anketiranke), pozitivno naravnane in pripravljene pomagati prikrajšanim otrokom, ki prihajajo iz manj spodbudnega okolja katerega vzrok je revščina.

Konvencija o otrokovih pravicah poudarja, da imajo otroci pravico do dostojnega življenja in do možnosti za razvoj vseh svojih potencialov in talentov. Države pogodbenice morajo to pravico spoštovati in omogočati njeno uresničevanje, zato bi morala biti blaginja otrok glavno vodilo njihovih politik. Otroci si svojega življenja ne krojijo sami, temveč so odvisni od okolja, v katerem živijo, v ožjem (družinskem) in širšem (institucionalnem in političnem smislu). Vsakemu otroku bi morala biti priznana pravica do življenjske ravni, ki ustreza njegovemu telesnemu, umskemu, duhovnemu, нравstvenemu in družbenemu razvoju. Glavno odgovornost za zagotovitev življenjskih razmer, potrebnih za razvoj otroka, nosijo starši ali drugi, ki so odgovorni za otroka. Vendar morajo države pogodbenice v skladu z nacionalnimi pogoji in svojimi zmožnostmi sprejeti ustrezne ukrepe, s katerimi bodo staršem ali drugim odgovornim za otroka pomagale uveljavljati to pravico, in, če bo potrebno, tudi zagotovile gmotno pomoč in programe pomoči, še posebej glede prehrane, obleke in stanovanja. Otrokom je potrebno omogočiti takšno življenjsko raven, ki jim bo omogočala izstop iz revščine in jim zagotovila človeka dostojno življenje (Leskošek v Dolčič idr., 2015: 34).

Po statistiki sodi Slovenija med države, ki beležijo nižjo raven revščine od povprečja EU, vendar pa se v sedanji situaciji gospodarske krize, revščina nedvomno povečuje. To se dokazuje predvsem v več kot 100-odstotnem porastu ljudi, ki hodijo po hrano in obleko na Rdeči križ ali Karitas in koristijo programe Zveze prijateljev mladine Slovenije. Pod pragom revščine je v zadnjem desetletju živel od 11,3 % do 13,6 % prebivalcev Slovenije in v istem obdobju je pod pragom revščine živel od 11,2 % do 13,7 % otrok in mladostnikov v starostni skupini 0-15 let. V letu 2012 je bilo tveganje revščine otrok (13,7 %) celo višje od tveganja revščine celotnega prebivalstva (13,5 %). Leto prej pa je bilo višje kar za 1,2 %, kar kaže na to, da revščina močneje učinkuje na otroke (Leskošek v Dolčič idr., 2015: 35).

Izobraževanje, nezaposlenost in nerešena stanovanjska vprašanja so glavnik dejavnik tveganja revščine (Leskošek, 2015: 36 po Sedmak, 2006: 4). Med njimi je stanovanjski problem eden najbolj kritičnih, saj se z njim pogosto soočajo gospodinjstva z otroki, še posebej enostarševska (Leskovšek po Filipovič, 2005 v Dolčič idr., 2015: 36).

Najpogosteje doživljajo revščino otroci, ki živijo v enostarševskih družinah, saj je pri teh družinah (še posebej, kadar je starš mati) stopnja revščine najvišja. Med najrevnejšimi skupinami so samske matere z otroci. Revščina žensk je bolj povezana z revščino otrok kot revščina moških. Razlogi za to so razlike v plačilu za delo, premoženje je pogosteje pisano na moža, kar pomeni, da po razvezi ženske ostanejo brez premoženja ter ne vložijo zahtevka za premoženje, ampak se v primerih nasilja in trpinčenja najpogosteje zgolj odselijo (Leskošek v Dolčič idr., 2015: 37-38).

Za zmanjšanje revščine je pomembno zagotavljati polno zaposlenost, dostojno delo in pravično plačilo za delo, saj na področju EU narašča število revnih zaposlenih, torej ljudi, ki so zaposleni, vendar njihov dohodek ne zadošča za preživetje njihove družine, poudarja Evropska komisija v svojem poročilu (Leskošek v Dolčič idr., 2015: 43).

Posebej pomembni so socialni transferji, saj je stopnja tveganja revščine v starostni skupini 0-15 let pred socialnimi transferji kar 25,8 % (po socialnih transferjih pa 13,7 %), kar pomeni, da bi brez socialne zaščite pod pragom tveganja revščine živela dobra četrtina otrok v primerjavi z osmino po socialnih transferjih (Leskošek v Dolčič idr., 2015: 45).

Žal ne moremo reči, da so ekonomske pravice otrok, ki so določene v Konvenciji o otrokovih pravicah, spoštovane, temveč so prej kot to ogrožene, saj so povržene ekonomski presoji in tržni logiki in ne univerzalnim spoznanjem o vrednosti človeškega življenja in pomembnosti vsakemu otroku nuditi največ, da bo lahko razvil svoje potenciale in sposobnosti (Leskošek v Dolčič idr., 2015: 46).

Unicef je leta 2013 izdal Poročilo o blaginji otrok v bogatih državah, med katerimi je uvrščena tudi Slovenija. Izmed 29 držav je Slovenija na 12. mestu po blaginji otrok. Pri razvrščanju so uporabili naslednje dimenzije blaginje otrok: materialno blaginjo, zdravje in varnost, izobraževanje, vedenje in tveganje ter prebivališče in okolje. Pri izobraževanju se je Slovenija uvrstila na peto mesto, pri materialni blaginji, zdravju in varnosti na osmo, pri vedenju in tveganjih na enaindvajseto ter pri prebivališču in

okolju na dvajseto mesto (Leskošek v Dolčič idr., 2015: 40-41). V tem poročilu Unicef poudarja, da je potrebno spremljati stanje glede blaginje otrok, saj nezadostni ukrepi držav za zagotavljanje le-te povečujejo tveganje, da otroci ne bodo dosegli boljšega socialnega statusa v kasnejšem življenju. Revščina lahko pri otroku namreč zmanjša njegove kognitivne sposobnosti, nižjo raven šolskega uspeha, slabše spretnosti in nizka pričakovanja, posledično pa tudi nizko produktivnost in dohodke iz dela, nezaposlenost in povečano možnost, da ljudje v odraslosti ne bodo mogli preživeti brez uveljavljanja socialnih pravic. Med drugim omenjajo tudi povečano možnost odklonilnega vedenja, odvisnosti od drog in alkohola, višje ravni rojevanja mladoletnic in razvoja težav v duševnem zdravju, kar poveča stroške zdravstvene oskrbe držav (Leskošek v Dolčič idr., 2015: 34-35).

V praksi prepoznavanje otrok, ki prihajajo iz socialno ekonomsko prikrajšane družine, ni vedno enostavno. Težave dotičnih otrok se namreč kažejo na veliko različnih načinov. Teoretiki poudarjajo, da imajo otroci iz revnejših družin pogosto manko na verbalnem, kognitivnem, gibalnem in psihosocialnem področju. Vendar se otrokova stiska lahko izraža na mnogo načinov in prepoznavanje slednje je izrednega pomena za prikrajšanega otroka. Z zgodnjim odkrivanjem primanjkljajev lahko manko s pravimi, metodičnimi postopki in strategijami ob sodelovanju s specialnimi pedagogi in starši preprečimo, da bi otrok v šolo vstopil nepripravljen.

Ko govorimo o izobraževanju, lahko rečemo, da ima Slovenija sicer dobro razvito mrežo vzgojno-izobraževalnih institucij, torej kakovostne vrtce in šole, ustrezno izobražen kader, razmeroma dobro zdravstveno oskrbo in dokaj ustrezno starševsko varstvo. Vendar podatki kažejo, da sistem postaja šibkejši zaradi mišljenja oblasti, da je predober in da si lahko privoščimo znižanje ravni. Iz tega razloga se soočamo s stalnimi poskusi povečanja števila otrok v vzgojnih skupinah v vrtcih, povečanja šolskih oddelkov, itd. (Leskošek v Dolčič idr., 2015: 46).

Pravica do izobraževanja je zapisana v 28. členu Konvencije o otrokovih pravicah. Enake možnosti izobraževanja poskuša država zagotoviti predvsem na dva načina: z zagotovitvijo enake dostopnosti izobraževanja na podlagi posameznikovih zaslug, njegovih sposobnosti in vloženega truda ter z zagotovitvijo enakosti izhodišč na začetku šolanja. Pomemben ukrep za zagotavljanje enakih možnosti v smislu enakosti izhodišč je izboljšanje izhodiščnega položaja otrok iz kulturno in socialno deprivilegiranih okolij z vključevanjem čim večjega števila otrok v kvalitetne programe

predšolske vzgoje. Vključenost predšolskih otrok v vrtce se je v zadnjih dveh desetletjih povečala za četrtno, kar pomeni, da jih je od vseh predšolskih otrok že približno tri četrtine vključenih v vrtce, kar zmanjšuje začetne razlike v „pripravljenosti za šolo“ (Šimenc, Kodelja v Dolčič idr., 2015: 131).

Strokovni delavec v vrtcu ima pomembno vlogo, saj lahko naredi marsikaj, kar bo pripomoglo k njegovemu boljšemu razvoju. V prvi vrsti je pomembno poskrbeti za temeljno primarno potrebo in otroku ponuditi zadostne obroke, da se lahko normalno razvija. Potrebno je ustvariti varno, stabilno in predvsem predvidljivo okolje, kjer se bo otrok počutil dobro in sprejeto.

Cilj Kurikuluma za vrtce je dvig kakovosti medsebojnih interakcij med otroki ter med otroci in odraslimi v vrtcu. Poudarja ugodno socialno klimo v oddelku. Vzgojiteljica ali pomočnica vzgojiteljice naj bo v interakciji z otroki nedirektivna usmerjevalka, ki predstavlja zgled za prijetno in prijazno komunikacijo. Pomembno je, da otrokom nudi čim več pozitivnih besednih in nebesednih interakcij, se odziva na njihova vprašanja in prošnje, jih spodbuja k zastavljanju vprašanj, razgovoru, udeležnosti in delitvi izkušenj. Za razliko od preteklosti, kjer so se otroci morali predvsem podrežati načrtovanemu dnevnemu redu in vnaprej predvidenemu poteku zaposlitev, pa Kurikulum za vrtce v ospredje postavlja poleg možnosti izbire tudi spodbujanje otrokove neodvisnosti, ustrezne njegovi starosti (Batistič Zorec v Bahovec Dolar, Bregar Golobič, 2004: 71).

Otrok iz revne družine pogosto živi v neurejenem, nestalnem, nestabilnem in nepredvidljivem okolju, zato vsaj v vrtcu potrebuje neko stalnico. Velikokrat se tudi zgodi, da je tak otrok lahko zelo posesiven do svojih stvari, oblek, igrač, kar moramo razumeti.

Družine imajo pomembno vlogo pri razvoju majhnih otrok, zato je pomembno, da kot starši in vzgojitelji otroku omogočimo razumevanje njegove lastne družine in učenje od drugih družin. Otroci zelo pogosto posnemajo starše in družinske člane; tudi v vrtcu se igrajo na način kot v domačem okolju in če odrasli v vrtcu poznajo družine vsakega posameznika, lahko otrokom ponudijo orodja in materiale, ki jih poznajo od doma, kar da otroku občutek „domačnosti“ (Batistič Zorec v Bahovec Dolar, Bregar Golobič, 2004: 73).

Pomembno je, da pri ostalih otrocih preprečimo izločitev revnega otroka, bahanje ter da krepimo otrokovo nadarjenost, ga spodbujamo pri izražanju, vključevanju v igro, podajanju predlogov in idej. Podpora in spodbuda s strani strokovnih delavcev sta pomembni.

Na otroke vplivajo pričakovanja odraslih, zato je odgovornost vseh odraslih v vrtcu, da se od vsakega otroka pričakuje največ. Za optimalni razvoj vsakega otroka so pomembne naslednje strategije ravnanja odraslih:

- *izogibanje označevanju in stereotipiziranju otrok in družin*

Pomembno je, da se strokovni delavci v vrtcu od samega začetka osredotočajo na dobre strani otrok, jih spodbujajo in nanje opozarjajo druge ter ne obremenjujejo otrok z oznakami, ki krčijo njihovo samozaupanje in zaupanje drugih ljudi v njihove zmožnosti in sposobnosti. Ključno je, da se izogibajo o otrocih govoriti kot o „deprivilegiranih“, „prikrajšanih“, „prizadetih“, „razvojno zaostalih“, „še ne pripravljenih za vrtec ali šolo“, „še ne dovolj zrelih“ ali „nezrelih“, „agresivnih“, „tihih malih“ deklicah, „razgrajaških“, „divjih“ dečkah ipd. Namesto tega je bolje izbrati spodbudne besede, ki poudarjajo otrokovo močno stran, npr.: „aktiven“, „vključen v igro vlog“, „zna podrobno povedati zgodbo“, „zna reševati probleme“, „učinkovito neverbalno komunicira“, „se zanima za črke“, „zna učinkovito načrtovati“, „dobro sestavlja rime“ ipd.

- *vsakega otroka imeti za kompetentnega*

Takrat, ko imajo odrasli vsakega otroka za zmožnega posameznika, pomagajo odkrivati otrokov potencial. Odgovornost odraslih je iskati in prepoznavati posebne darove vsakega otroka in mu pomagati razvijati te posebne sposobnosti, kolikor je to le mogoče.

- *predpostavljajte, da bo vsakemu otroku uspelo*

Pričakovanje, da so otroci sposobni posamezniki, zmožni uspešnega načrtovanja, odločanja, igranja vlog, raziskovanja, konstruiranja s kockami, je za njihov razvoj zelo pomembno. Ohranjati je potrebno spodbudno okolje za aktivno učenje, pri katerem so otroci lahko uspešni (Batistič Zorec v Bahovec Dolar, Bregar Golobič, 2004: 76).

Velikokrat tudi starši potrebujejo pomoč, zato je pomembno, da jim ponudimo informacije v zvezi s socialno podporo, jih usmerjamo in spodbujamo na njihovi poti.

»Soustvarjanje življenja v vrtcu in šoli je nova vloga vseh, ki so v njem udeleženi – otrok, staršev in vzgojiteljev,« pravi Čačinovič Vogrinčičeva (2004:77). Za to potrebujemo najprej prostor, da raziskujemo ter vadimo dialog in sodelovanje. Samo če zmoremo vzpostaviti in varovati odprte prostore za pogovor, potem lahko tudi spoštujemo drugačnost, zagotavljamo možnosti izbire, spoštujemo družino in njene vrednote, upoštevamo nasprotujoče si interese in podpiramo udeležенost otrok. Dva koncepta, poznana iz konteksta socialnega dela, ki opisujeta ta postmoderni premik k soodgovornosti in soustvarjanju, sta etika udeležенosti in perspektiva moči. Etika udeležенosti pomeni, da objektivnega opazovalca, starše, otroka, vzgojiteljico, učitelja nadomesti sodelovanje, v katerem nihče nima končne besede, niti je ne potrebuje, temveč je to pogovor, ki se lahko nadaljuje (Čačinovič Vogrinčič v Bahovec Dolar, Bregar Golobič, 2004: 77). V prostorih vrtca so torej vzgojitelji in svetovalni delavci ti strokovnjaki, ki so najprej odgovorni za to, da se dialog in sodelovanje vzpostavi (Čačinovič Vogrinčič v Bahovec Dolar, Bregar Golobič, 2004: 78). Perspektiva moči pomeni, da pomagaš odkriti, olepšati, raziskati in izkoristiti klientovo moč in vire, ko mu pomagaš, da doseže svoje cilje, uresniči svoje sanje in razbije okove oviranosti in nesreč. V vrtcu ravnati iz perspektive moči pomeni vabilo, da raziskujemo možnosti oziroma uresničljivo – da izbiramo jezik vključevanja, sodelovanja, možnega. Strokovni delavec omogoči sodelovanje v procesu, ki ga strokovnjak vodi v smeri moči. Pri tem se osredotočenost premakne od problemov k rešitvam zanje in k novim možnostim v življenju. Mobilizirati je potrebno klientovo moč (talente, znanja, sposobnosti in vire) s ciljem, da podpreš njegova lastna prizadevanja, da doseže svoje cilje in vizije. Zaradi tega bo imel kvalitetnejše življenje, ki bo v skladu z njegovimi koncepti kaj je kvalitetno (Čačinovič Vogrinčič v Bahovec Dolar, Bregar Golobič, 2004: 78-79).

Spoštovanje in empatija sta tista, ki jo starši v dani situaciji zelo potrebujejo, prav tako kot vednost, da je njihov otrok v vrtcu na varnem in da lahko vlagajo svoj trud v izboljšanje življenja družine.

Senzibilnost strokovnih delavcev je tista, ki lahko otroku, ki prihaja iz socialno ekonomsko ogrožene družine, spremeni življenje. Potrebno je le uvideti in otroku omogočiti različne možnosti, preko katerih se bo razvil v samostojnega posameznika.

6. SKLEPI

Otroci, ki prihajajo iz socialno ogrožene družine, imajo večjo možnost, da bodo padli v krog revščine.

Ljudje, ki so se brez svoje krivde in volje znašli v dolgotrajni brezposelnosti, so pogosto potisnjeni na rob družbe, v revščino in socialno izključenost. Otroci, ki izhajajo iz takšnih družin, navadno ne dobijo dosti vzpodbud in opore, posledično ne končajo šole, ker nimajo potrebne samozavesti in so socialno pogosto slabše opremljeni, imajo manj možnosti za osebni razvoj, težje pridobijo ustrezno izobrazbo, slabše se vključijo v družbo, manj imajo možnosti za zaposlitev... in krog je sklenjen (Cvahte v Zbornik, 2004:111).

Dlje kot bodo otroci ujeti v tem začaranem krogu revščine, težje bodo iz njega izstopili zato je pomembno, da se spremlja položaj otrok in prepreči, da bi breme padlo na najranljivejše, ki so ga najmanj zmožni nositi (Unicef, 2015: <http://www.unicef.si/projekti-v-sloveniji/zagovornistvo/raziskave>).

Vpliv revščine je pri otrocih mnogo globlji kot le zaostanek na področju izobraževanja.

Otroci iz socialno ogroženih družin se soočajo tudi s kognitivnimi zaostanki, akutnimi stresi ter s čustvenimi, socialnimi in zdravstvenimi težavami (Košak Babuder, 2012).

Otroku, ki prihaja iz socialno ogrožene družine, moramo okrepiti občutek lastne vrednosti.

Zdrav občutek lastne vrednosti je mladim v pomoč pri spopadanju z življenjskimi izzivi in je pomembna zaščita pred negativnim vedenjem. (Bratovš v Zbornik, 2004:60)

Socialna izključenost se kaže že pri otrocih, ki so zaradi materialne revščine družine, iz katere izhajajo, prikrajšani za marsikatero dejavnost, v katero so vključeni njihovi vrstniki in so s tem avtomatsko izključeni iz socialne mreže, kjer bi lahko krepili odnose.

Revščine in socialne izključenosti otrok in mladih ne moremo obravnavati ločeno od splošne stopnje revščine in socialne izključenosti v neki družbi. Pri socialni izključenosti gre za širšo razsežnost človekove stiske, saj ni pomembna zgolj ocena pojma in razsežnost »imeti«, temveč vključuje tudi razsežnost »pripadati« in »biti«.

Posameznik ali družbena skupina, ki je socialno izključena, ima v vsakdanjem življenju pomanjkanje materialnih virov (deprivacija), pomanjkanje socialnih stikov (izolacija) in občutek nemoči (anomija) (Cvahte v Zbornik, 2004:111).

Za izboljšanje kakovosti življenja najrevnejšim bi morali izboljšati kakovost življenja širši družbi.

Otrokom in družinam, ki spadajo med najranljivejše člene, bi boljše življenje lahko omogočili le tako, da bi izboljšali ekonomski položaj večjemu številu prebivalstva in zagotovili tako raven socialnega minimuma, da bi tudi najrevnejši lahko živeli življenje dostojno za človeka. Le odrasli, ki sami dostojno živijo in katerih osnovne življenjske razmere niso ogrožene, lahko namreč svojim otrokom zagotavljajo ustrezne možnosti za razvoj ter jim omogočajo uresničevanje vseh pravic, ki naj bi jih imeli v sodobni družbi (Cvahte v Zbornik, 2004. 114-115).

7. PREDLOGI

Izobraževanje kadrov, ne zgolj vodilnih temveč tudi vzgojiteljev in njihovih pomočnic, je po mojem mnenju najpomembnejše za dobro delo z otroci. Z dopolnjenim ali svežim znanjem bodo strokovni delavci v vrtcih lahko otroku ponudili najboljšo podporo in spodbudo za njegov razvoj, mu pomagali pri reševanju težav, ki izvirajo iz socialnega okolja, pri težavah v prilagajanju in sodelovanju v skupini in pri razvojnih težavah.

Zagotovitev okolja, kjer se bo otrok počutil sprejetega in varnega, je nekaj kar morajo strokovni delavci zagotoviti otroku iz socialno ogrožene družine. Tako se bo otrok sprostil, zaupal svojim vzgojiteljicam oziroma njihovim pomočnicam ter lažje razvil odnose s svojimi vrstniki v skupini.

Individualen pristop k otroku iz revnejše družine je ključnega pomena za njegov razvoj in napredovanje. Strokovna delavka mora najti način, kako takšnemu otroku približati tisto, česar mogoče ne razume in mu razložiti na njegov način komunikacije, ki mu bo blizu. Vsak posameznik ima različno dojemanje in potrebuje določen čas, zato je pomembno, da mu ga omogočimo in da je otrok lahko v svojem tempu, v katerem osvoji določeno znanje.

Čeprav lahko strokovne delavke na nek način otroku zmanjšajo ali nadomestijo manko, ki ga ima v družini, iz katere izhaja, pa je kljub vsemu zelo pomembno, da vključijo tudi starše. Vključitev staršev in njihovo sodelovanje z vrtcem bi zagotovo pozitivno vplivalo na razvoj otrokovih veščin in znanj, ki jih potrebuje za razvoj v samostojnega posameznika. Mogoče nekateri starši ne zmorejo ali ne znajo dati otrokom vsega potrebnega za njihov razvoj, ker nimajo določenih znanj, vendar bi jih s pomočjo strokovnih delavk lahko osvojili in tako otroku omogočili napredek.

Starši in otroci iz revnejših družin velikokrat niso tako zelo povezani, saj so starši obremenjeni z iskanjem rešitve za izhod iz krize, v kateri se je znašla družina. Seveda vrtec ne more rešiti krize družine, lahko pa vsekakor pomaga z informacijami in podporo. Pomembno se mi zdi, da take družine ne pustimo, da se s težavo sooča sama, zato bi bilo dobrodošlo, da bi organizirali srečanja vzgojiteljic in svetovalnih delavk s starši, na katerih bi se pogovorili o težavah, tako družinskih kot otrokovih, ter jih s skupnimi moči poskusili rešiti. Tudi razne skupne aktivnosti (športne igre, kulturni

dogodki, pikniki itd.), organizirane s strani vrtca, bi bile dobrodošle, saj bi zagotovo okrepile vezi med njimi.

8. VIRI IN LITERATURA

1. Abrahamson, Peter. 1995. Social exclusion in Europe: Old wine in new bottles? *Družboslovne razprave* XI (19-20): 119-136.
2. Bahovec Dolar, E., Bregar Golobič, K. (2004). *Šola in vrtec skozi ogledalo. Priročnik za vrtce, šole in starše*. Ljubljana: DZS.
3. Bajzek, J. in drugi (2003). *Zrcalo odraščanja: mednarodna sociološka raziskava o odraščajočih odraslih*. Radovljica: Didakta.
4. Bajzek, J. in drugi (2008). *Odiseja mladih*. Radovljica: Didakta.
5. Batistič Zorec, M. (2003). *Razvojna psihologija in vzgoja v vrtcih*. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
6. BELA KNJIGA, (2011). Marjanovič Umek, L. *Predlagane rešitve na področju Kurikula za vrtce*.
7. Čacinovič-Vogrinčič, G. (1998). *Psihologija družine: prispevek k razvidnosti družinske skupine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
8. Čacinovič Vogrinčič, G. (2008). *Programske smernice*. Svetovalna služba v vrtcu. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
9. Črnak Meglič, A. in drugi (2005). *Otroci in mladina v prehodni družbi: analiza položaja v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad republike Slovenije za mladino
10. Črnak Meglič, Andreja. 2006. *Children and youth in the transitional society*. Ljubljana: Ministry of Education and sport, Slovene Office for youth.
11. Črnak Meglič, Andreja. 2008. *Obraz revščine*. Brezplačni bilten Varuha človekovih pravic Republike Slovenije (12).
12. Dernovšek Hafner, N. in drugi (2013). *Problematika revščine in kako jo reševati*. Ljubljana: NFHOS – Nacionalni forum humanitarnih organizacij Slovenije.
13. Dolčič, T. in drugi (2015). *Otrokove pravice v Sloveniji: Sedanje stanje in izzivi za prihodnost*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
14. Dragoš, S., Leskošek, V. (2003). *Družbena neenakost in socialni kapital*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije
15. Hanžek, Matjaž. 2000. *Pismenost, participacija in družba znanja*. 4. Andragoški kolokvij, 16. in 17. oktober. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
16. Haralambos, M., Holborn, M. (1999). *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS

17. Hrovat, L., Magajna, L. (1989). Razvojna psihologija. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
18. Košak Babuder, M. (2009). Odkrivanje učencev z učnimi težavami in oblikovanje pomoči: strokovna konferenca. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
19. Košak Babuder, M. (2013). Prepoznavanje težav učencev, ki zaradi revščine izhajajo iz manj spodbudnega okolja. V: Educa – strokovna revija za področje varstva, vzgoje in izobraževanja predšolskih otrok in otrok na razredni stopnji osnovne šole. Letn. 22, št. 1/2.
20. Kurikulum za vrtce, (1999). Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana.
21. Lavrič, M. in drugi (2010). Mladina 2010: družbeni profil mladih v Sloveniji. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino.
22. Leskošek, V. in drugi (2013). Revščina zaposlenih. Ljubljana: Sophia
23. Leskošek, V., Petrović Jesenovec, B. (ur.): 4. kongres socialnega dela. Od revščine in socialne izključenosti k enakosti, socialni pravičnosti in solidarnosti: zbornik povzetkov. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
24. Meglič Črnak, Andreja in Ružica Boškič. 2008. Analiza revščine in socialne izključenosti družin z otroki- Obraz revščine. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo, enota za analize in razvoj - Otroška opazovalnica. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
25. Miler, K. (2000). Otrok v stiski: priročnik za vzgojitelje, učitelje, strokovnjake in starše, ki se srečujejo z otroki, ki doživljajo stiske, krize in stres. Ljubljana: Educy
26. Novak, M. (1994). Dober dan, Revščina: dejstva, pristopi, politike. Ljubljana: Socialna zbornica Slovenije
27. Novak, M. (1994). Siromaštvo: Dejstva in subjektivna presoja. V Ivan Svetlik (ur.): Kakovost življenja v Sloveniji, 311-34. Fakulteta za družbene vede
28. Peklaj, C. (2012). Učenci z učnimi težavami v šoli in kaj lahko stori učitelj. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
29. Pikl, T. (2009). Dejavniki vplivanja družinskega okolja na revščino in socialno izključenost otrok. Diplomsko delo. Fakulteta za družbene vede.
30. Pikl, T. (2010). Revija socialno delo 49, št. 4. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo
31. Room, Graham. 1995. Beyond the threshold: The measurement and analysis of social exclusion. Bristol: Policy Press.

32. Socialni razgledi. 2006. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
33. Stropnik, N. (1994). Revščina: Teoretični pristopi in mere. Slovenska ekonomska revija 45 (5), 490-506
34. Ule, M., Kuhar, M. (2003). Mladin, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
35. Ule, M., Mihelj, V. (1995). Pri(e)hodnost mladine. Ljubljana: DZS: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino
36. Ule, M., Renner, T., Mencin Čepelj, M., Tivadar, B. (2000). Socialna ranljivost mladih. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad republike Slovenije za mladino
37. Vonta, T. (2009). Znanstvena poročila pedagoškega inštituta. Razvoj pedagoških idej v organizirani predšolski vzgoji. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
38. Zalokar Divjak, Z. (1996). Vzgoja JE...NI znanost. Ljubljana: Educy.
39. Zbornik 1. posveta na temo Revščina in socialna izključenost oziroma vključenost (2004). Posvet na temo revščina in socialna izključenost oziroma vključenost. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za mladino: Mladinski svet Slovenije.

Elektronski viri:

40. --- 2008b. Child poverty and child well-being in the EU- current status and way forward- Draft report of the indicator's sub-group of the social protection committee, ISG Task force draft, Part I: Evaluate review of child poverty and social exclusion in the EU. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/docs/social_inclusion/2008/child_poverty_en.pdf (3. november 2008).
41. --- 2009b. Poziv za republiške in Zoisove štipendije bo objavljen v ponedeljek, 1. Septembra. Dostopno prek: <http://www.mddsz.gov.si/si/splosno/cns/novica/article/1939/5905/?cHash=3fd0e25d31> (20. marec 2009).
42. Böhnke, Petra. 2001. Nothing left to lose? Poverty and social exclusion in comparison; empirical evidence on Germany. Berlin: Social science research center Berlin (WZB). Dostopno prek: <http://skylia.wz-berlin.de/pdf/2001/iii01-402.pdf> (4. november 2008).

43. Bradshaw, Jonathan, Petra Hoelscher in Dominic Richardson. 2006. An index of child well being in the European Union. *Social indicators research* (80):133-177. Dostopno prek: <http://springerlink.metapress.com/content/f3642p2x00hn5h01/?p=c2bb8379bdd64df8bcc101ac93ecce0f&pi=1> (21. december 2008).
44. Cherry, K. (2013). An Overview of Early Childhood Development. Dosegljivo 1. 12. 2013, na: <http://psychology.about.com/od/developmentalpsychology/ss/early-childhood-development.htm>.
45. Dragoš, S. (2013). Teorije revščine. Ljubljana: Mladina, časopisno podjetje d.d. Dostopno na: <http://www.mladina.si/120746/teorije-revscine/?cookieu=ok> (26. 10. 2013)
46. Evropska Komisija. 2007a. Study on poverty and social exclusion among lone-parent household. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/child_poverty_en.htm (6. November 2008).
47. Eurostat. Dostopno prek: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1090,30070682,1090_33076576&_dad=portal&_schema=PORTAL (20. november. 2008).
48. Košak Babuder, M (2011). Učenci z učnimi težavami – Pomoč in podpora. Ljubljana: Pedagoška fakulteta v Ljubljani. Dosegljivo 25. 11. 2013, na: <http://pefprints.pef.uni-lj.si/1483/1/3Pomoc.pdf>. str. 224 – 228
49. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2008a. Nacionalno poročilo o strategijah socialne zaščite in socialnega vključevanja za obdobje 2008-2010. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/strategy_reports_en.htm (6.november 2008).
50. Minujin, Alberto, Enrique Delamonica, Alejandra Davidzuik in Edward D. Gonzales. 2006. The definition of child poverty: a discussion of concepts and measurments. *Environment and urbanization* 18(481). Dostopno prek: <http://eau.sagepub.com/cgi/content/abstract/18/2/481> (21. december 2008).
51. OECD/PISA. 2004. Learning for tomorrow's world-first results from PISA 2003. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/dataoecd/1/60/34002216.pdf> (23. marec 2009).

52. Revščina in mladi – komentar UNICEF-a na trenutno stanje na in mladih v Sloveniji (2013): <http://mlad.si/2013/01/revscina-in-mladi-v-sloveniji-komentar-unicefa-na-trenutno-stanje-otrok-in-mladih-v-sloveniji/>
53. Statistični urad republike Slovenije (2015). Kazalniki dohodka in revščine, Slovenija, 2014. Dostopno na: <http://www.stat.si/StatWeb/prikazinovico?id=5426&idp=10&headerbar=8>
54. Statistični urad republike Slovenije (2016). Kazalniki dohodka in revščine, Slovenija, 2015. Dostopno na: <http://www.stat.si/StatWeb/prikazinovico?id=6070&idp=10&headerbar=8>
55. UNICEF (2015). Preprečevanje revščine in socialne izključenosti. Dostopno na: <http://www.unicef.si/projekti-v-sloveniji/zagovornistvo/preprecevanje-revscine-in-socialne-izkljucenosti>

9. PRILOGE

9.1. Anketni vprašalnik

Anketni vprašalnik

Pozdravljeni,

sem Pia Krajnc, študentka Fakultete za socialno delo, ki sem si za raziskovanje v svojem diplomskem delu izbrala *Prepoznavanje revščine in socialne izključenosti pri otroku v vrtcu* zato je na to temo usmerjen tudi vprašalnik.

Vaši odgovori mi bodo v veliko pomoč pri moji raziskavi zato se vam za sodelovanje že vnaprej zahvaljujem!

1. Kakšna je stopnja vaše izobrazbe?
 - a) srednješolska
 - b) višješolska
 - c) visoka
 - d) več
2. Na katerem delovnem mestu ste zaposleni?
 - a) vzgojiteljica
 - b) pomočnica vzgojiteljice
3. Kolikšna je vaša delovna doba?
 - a) 1 – 10 let
 - b) 11 – 20 let
 - c) 21 – 30 let
 - d) 31 – 40 let

4. Kje se nahaja vrtec v katerem ste zaposleni?
- a) na podežελju
 - b) v mestu
5. Kakšna je starost otrok v skupini kjer delate?
- a) 1 – 2
 - b) 1 – 3
 - c) 1 – 4
 - d) 2 – 3
 - e) 2 – 4
 - f) 3 – 4
 - g) 3 – 5
 - h) 3 – 6
 - i) 4 – 5
 - j) 4 – 6
 - k) 5 – 6
6. Ali menite, da imate v skupini otroka, ki prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine?
- a) da
 - b) ne
7. Koliko je po vašem mnenju socialno-ekonomsko ogroženih otrok v skupini?
- a) 1-5
 - b) 6-10
 - c) 11-15

8. Ali je težko razbrati socialno-ekonomsko ogroženega otroka v skupini?

- a) da
- b) ne
- c) ne vem

9. Po čem lahko sklepate, da otrok prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine?

9.1. glede na obutev / obleko

- a) da
- b) ne

9.2. glede na urejenost

- a) da
- b) ne

9.3. glede na govorni razvoj

- a) da
- b) ne

9.4. glede na dojetanje novih spoznanj

- a) da
- b) ne

9.5. glede na vključevanje

- a) da
- b) ne

9.6. glede na čustva

- a) da
- b) ne

9.7. glede na umetniške jezike

- a) da
- b) ne

10. Kateri izmed spodaj naštetih dejavnikov bolj in kateri manj vplivajo na socialno-ekonomsko ogroženost družine in posledično otrokov razvoj? Dejavnike prosim označite s številkami od 1-4, pri čemer je 1 najpomembnejši in 4 najmanj pomemben dejavnik.

- a) izobrazba staršev _____
- b) prihodki v družini _____
- c) premoženje družine _____
- d) delovno mesto staršev _____

11. Ali menite, da bi morale biti seznanjene s socialno-ekonomsko ogroženostjo otroka (družine), če je le ta vpisan v vašo skupino? Odgovor prosim utemeljite.

- a) da
- b) ne

Utemeljitev:

12. Ali menite, da se lahko nizek socialno-ekonomski status družine odraža na jezikovnem področju otrok?

- a) da
- b) ne

13. Kako prepoznate slabšo jezikovno kompetentnost otrok?

14. Menite, da se slabša jezikovna kompetentnost staršev odraža tudi na jezikovni kompetentnosti otrok?
- a) da
 - b) ne
15. Ali starši sprejemajo in upoštevajo vaše predloge za napredek otrok na jezikovnem področju?
- a) da
 - b) ne
 - c) občasno
16. Ali menite, da lahko vzgojitelji/-ce preko dejavnosti v vrtcu nadomestite otrokov manko na področju jezika?
- a) da
 - b) ne
17. Ali namenite otrokom z mankom na jezikovnem področju dodatne (individualne) dejavnosti za zmanjšanje tega manka?
- a) da
 - b) ne
18. Ali menite, da slabše razvite jezikovne sposobnosti vplivajo tudi na razvoj ostalih področij pri otroku?
- a) da
 - b) ne

19. Katerim izmed naštetih dejavnikov pripisujete največji vpliv na jezikovne težave otrok? Izberete lahko enega ali več odgovorov.

- a) izobrazba staršev
- b) prirojene govorne napake
- c) ne vključenost v socialno okolje
- d) socialno-ekonomska ogroženost družine
- e) kulturna prikrajšanost
- f) drugo: _____

20. Na kaj vpliva pomanjkanje jezikovni kompetenc?

- a) manjša priljubljenost pri vrstnikih
- b) težave pri navezovanju stikov
- c) pogostost doživljanja čustvenih stisk
- d) drugo: _____

21. Ali se strinjate s trditvijo, da jezikovne težave otrok prispevajo k širjenju socialno-ekonomske ogroženosti v družbi?

- a) da
- b) ne

22. Ali lahko pri otroku prepoznate znake socialno-ekonomske ogroženosti skozi:

22.1. *otrokovo izražanje idej in pobud za določene dejavnosti*

- a) da
- b) ne

22.2. *otrokovo nižjo samopodobo*

- a) da
- b) ne

22.3. *otrokovo negativno vedenje v času bivanja*

a) da

b) ne

22.4. *to, koliko ima razvite osnovne veščine za reševanje konfliktov*

a) da

b) ne

22.5. *nezmožnost sodelovanja pri sooblikovanju igre*

a) da

b) ne

22.6. *vključevanje v igro – navezovanje socialnih stikov in prevzemanje aktivnih vlog v skupini*

a) da

b) ne

22.7. *zmožnost opazovanja sovrstnikov in prenašanja informacij sovrstnikom o lastnih željah, zamislih v različnih situacijah in pri igri*

a) da

b) ne

22.8. *otrokovo izražanje želje po vključitvi v dodatne interesne dejavnosti izven vrtca*

a) da

b) ne

23. Ali iz tega (kdo so pogosti predlagatelji idej in razvijalci igre) lahko razberete odraz socialno-ekonomske ogroženosti družine?

a) da

b) ne

24. Ali menite, da pri svojem delu aktivno spodbujate in upoštevate participacijo vseh otrok pri igri in delu v oddelku?
- a) da
 - b) ne
25. Ali menite, da bi bilo mogoče iz otrokovega ustvarjalnega izražanja (likovnega, plesnega, dramskega...) razbrati, da prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine?
- a) da
 - b) ne
26. Ali menite, da je otroku, ki prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, ustvarjanje lahko izhod iz stiske?
- a) da
 - b) ne
27. Ali menite, da je lahko otrok, ki prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, uspešen v svojem umetniškem izražanju?
- a) da
 - b) ne
28. Ali se strinjate, da lahko, če otroku, ki prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, ponudimo zelo raznovrstna sredstva za izražanje skozi umetniške jezike, s tem nadomestimo primanjkljaj, ki ga ima na ostalih področjih?
- a) da
 - b) ne

29. Za katerega od umetniških jezikov menite, da bi bil otroku, ki prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, najbližji?

- a) glasbeni
- b) likovni
- c) plesni
- d) dramsko / lutkovni
- e) avdiovizualni

30. Otroci, ki prihajajo iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, imajo pogosto nizko samopodobo in posledično težje navezujejo stike s sovrstniki. S katerimi umetniškimi sredstvi bi mu pri navezovanju stikov lahko, po vašem mnenju, še posebej pomagali?

31. Ali menite, da obstaja povezava med zanemarjanjem otroka in nizkim socialno-ekonomskim statusom družine? Odgovor prosim utemeljite.

- a) da
- b) ne

Utemeljitev:

32. Kako se po vašem mnenju odraža čustvena stiska otroka zaradi socialno-ekonomske prikrajšanosti družine?

33. Ali ostali otroci zaznajo, da je v skupini otrok, ki doživlja čustveno stisko zaradi socialno-ekonomske ogroženosti družine in kako reagirajo nanjo?

a) da

b) ne

34. Kako ukrepate, ko zaznate pomembne spremembe pri otroku na čustvenem nivoju?

35. Ali se v skupini kdaj pogovarjate o socialno-ekonomski ogroženosti (revščini)? Če da, na kakšen način (tematski sklop, didaktična enota, vsakodnevno...)?

a) da

b) ne

Način:

36. Menite, da imate zadostno strokovno znanje za prepoznavanje znakov socialno-ekonomske ogroženosti pri otrocih v predšolski vzgoji?

a) da

b) ne

37. Ali ste se na temo socialno-ekonomske ogroženosti udeležili kakšnega strokovnega usposabljanja znotraj zavoda ali kje drugje? Če da, prosimo navedite, za kakšno usposabljanje je šlo?

a) da

b) ne

38. Ali obstajajo programi pomoči za otroke s primanjkljaji kot posledica socialno-ekonomske ogroženosti? Če da, jih prosim navedite.

a) da

b) ne

39. Ali se kakšen program pomoči realizira tudi v vrtcu, kjer ste zaposleni? Če da, ga/jih prosimo navedite.

a) da

b) ne

40. Ali menite, da ima otrok, ki prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, nekatere kognitivne sposobnosti in spretnosti nižje razvite:

40.1. Ima na splošno manj izkušenj in predznanja na nekaterih področjih?

a) da

b) ne

40.2. Ima slabše dispozicije za učenje?

a) da

b) ne

40.3. Počasneje usvaja nova znanja?

a) da

b) ne

40.4. Ga težje motiviramo za sodelovanje pri dejavnostih?

a) da

b) ne

40.5. Se raje igra v koticu (prosta igra) kot sodeluje pri vodenih dejavnostih?

a) da

b) ne

40.6. *Ima manj interesa za različne dejavnosti?*

- a) da
- b) ne

41. Kateri učni stil je po njihovem mnenju otroku, ki prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, najbližje?

- a) vizualni
- b) avditivni
- c) kinestetični

42. Na katerem področju po Kurikulumu za vrtce (1999) imajo otroci, ki prihajajo iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, največ težav?

- a) gibanje
- b) matematika
- c) jezik
- d) družba
- e) umetnost
- f) narava

43. Ali menite, da otrok, ki prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine, potrebuje naslednje prilagoditve/pomoč? Prosim dopišite DA ali NE pri posamezni točki.

- a) Program, ki bi bil prilagojen njegovim interesom.
- b) Posebno (individualno) pozornost vzgojiteljice/vzgojitelja pri dejavnostih, kjer ima težave.
- c) Več spodbude za vključevanje v igro s sovrstniki.
- d) Skupinske dejavnosti, ki še posebej razvijajo otrokova močna področja.
- e) Več časa, da opravi neko dejavnost.
- f) Prilagojen prostor za osvajanje novih znanj.

g) Dodatno pomoč specialnega pedagoga.

44. Kaj bi lahko pri svojem vzgojnem delu naredili drugače, če bi vedeli, da otrok prihaja iz socialno-ekonomsko ogrožene družine?

9.2. Preverjanje hipotez – Hi-kvadrat

H₀₁ Vzgojiteljice lažje razberejo socialno ogroženega otroka v oddelku kot pomočnice vzgojiteljic.

Ali menite, da je težko razbrati socialno-ekonomsko ogroženost otroka v oddelku?

	Vzgojiteljice	Pomočnice vzgojiteljic	SKUPAJ
DA	12	6	18
NE	69	22	91
NE VEM	3	2	5
SKUPAJ	84	30	114

	F _o	f _t	f _o -f _t	(f _o -f _t) ²	(f _o -f _t) ² /f _t
A	12	13,26	-1,26	1,59	0,12
B	6	4,74	1,26	1,59	0,34
C	69	67,05	1,95	3,80	0,06
D	22	23,95	-1,95	3,80	0,16
E	3	3,68	-0,68	0,46	0,13
F	2	1,32	0,68	0,46	0,35
SKUPAJ					Σ = 1,16

$$\chi^2 = 1,16 \quad SP = (s-1)(r-1) = (2-1)(3-1) = 2$$

$$\chi^2 = 1,16 < \chi^2_{\alpha=0,05} = 5,99$$

$$f_{ta} = (84 \times 18) / 114$$

$$f_{tb} = (30 \times 18) / 114$$

$$f_{tc} = (84 \times 91) / 114$$

$$f_{td} = (30 \times 91) / 114$$

$$f_{te} = (84 \times 5) / 114$$

$$f_{tf} = (30 \times 5) / 114$$

H₀₂ Med vzgojiteljicami in pomočnicami vzgojiteljic ni razlik pri aktivnem spodbujanju in upoštevanju participacije vseh otrok pri igri in delu v oddelku.

Ali menite, da pri svojem delu aktivno spodbujate in upoštevate participacijo vseh otrok pri igri in delu v oddelku?

	Vzgojiteljice	Pomočnice vzgojiteljic	SKUPAJ
DA	72	23	95
NE	2	1	3
NE VEM	10	6	16
SKUPAJ	84	30	114

	f _o	f _t	f _o -f _t	(f _o -f _t) ²	(f _o -f _t) ² /f _t
A	72	70,00	2,00	4,00	0,06
B	23	25,00	-2,00	4,00	0,16
C	2	2,21	-0,21	0,04	0,02
D	1	0,79	0,21	0,04	0,05
E	10	11,79	-1,79	3,20	0,27
F	6	4,21	1,79	3,20	0,76
SKUPAJ					Σ = 1,32

$$\chi^2 = 1,32 \quad SP = (s-1)(r-1) = (3-1)(2-1) = 2$$

$$\chi^2 = 1,32 < \chi^2_{\alpha=0,05} = 5,99$$

$$f_{ta} = (84 \times 95) / 114$$

$$f_{tb} = (30 \times 95) / 114$$

$$f_{tc} = (84 \times 3) / 114$$

$$f_{td} = (30 \times 3) / 114$$

$$f_{te} = (84 \times 16) / 114$$

$$f_{tf} = (30 \times 16) / 114$$